

INSTITUTUL DE POLITICI PUBLICE

MOLDOVA ÎNTRE EST ȘI VEST: VIZIUNI DIN GĂGĂUZIA ȘI TARACLIA

Kingdom of the Netherlands

Acest studiu a fost realizat de către Institutul de Politici Publice (IPP), în cadrul proiectului "Moldova între Est și Vest: viziuni din Găgăuzia și Taraclia", realizat cu suportul financiar al Fondului pentru Drepturile Omului al Ministerului Afacerilor Externe al Regatului Țărilor de Jos și Ambasadei Regatului Țărilor de Jos în România și Republica Moldova.

Coordonator: Oazu NANTOI

Autori: Oazu NANTOI, Vasile CANTARJI, Igor BOȚAN, Anatol GREMALSCHI, Mihail SIRKELI

Institutul de Politici Publice
Str. Pușkin 16/1, Chișinău, Republica Moldova
Tel. (+373) 22 276786
E-mail: ipp@ipp.md
www.ipp.md

Opiniile exprimate în acest studiu aparțin autorilor și nu reflectă, în mod obligatoriu, punctul de vedere oficial al finanțatorului.

MOLDOVA ÎNTRE EST ȘI VEST:
VIZIUNI DIN GĂGĂUZIA ȘI TARACLIA

Cuprins

Introducere	6
Studiu privind nivelul de integrare al populației din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia	9
Aspecte metodologice	9
Sumar	10
1. Elemente de integrare a locuitorilor UTAG și a r. Taraclia în societatea moldovenească	11
Aspecte privind relațiile interetnice	13
Percepții identitare și elementele constituente ale identității	15
Integrarea lingvistică și culturală	19
Consumul mediatic-informațional	25
Percepții privind viitorul statului RM	26
Aprecieri cu privire la autonomii bazate pe principiul etnic	28
Viziuni asupra diferendului Transnistrean	30
Atitudini față de ultimele evenimente politice	31
2. Aspecte de orientare geopolitică	32
Percepții privind patria istorică a etniilor găgăuze și bulgare	32
Implicarea în migrația externă și intenții migraționiste de viitor	33
Atitudini față de actorii internaționali	34
Viziuni asupra orientării externe a RM	35
Aprecierea evenimentelor din estul Ucrainei	36
3. Concluzii și recomandări	38
Alegerile în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia	40
1. Considerații preliminare	40
2. Ciclu electoral 1994 – 1998	41
3. Ciclu electoral 1998 – 2001	43
4. Problema partidelor regionale	44
5. Ciclu electoral 2001-2005	45
6. Ciclu electoral 2005-2009	47
7. Ciclu electoral 2009-2014	48
8. Ciclu electoral 2014-2015	51
9. Concluzii	54
10. Recomandări	56
Studierea limbii române ca mijloc de integrare în societatea civică moldovenească	57
1. Repere conceptuale	57
2. Politici educaționale europene privind studiarea limbilor oficiale și a celor minoritare	58
Obligativitatea studierii și cunoașterii limbii oficiale a statului	58
Cadru european comun de referință pentru limbi	59
Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare	61
3. Politici naționale privind studiarea limbii române și a limbilor materne de către reprezentanții minorităților alolingve	62

Constituția Republicii Moldova.....	62
Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești	62
Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor	63
Codul educației.....	64
4. Suportul curricular pentru studierea de către alolingvi a limbilor române și maternă.....	65
Planul-cadru pentru învățământul general.....	65
Curricula la limba și literatura română pentru școlile naționale și cele pentru alolingvi	66
Asigurarea cu materiale didactice	67
5. Rezultatele învățării demonstrate de elevii alolingvi în cunoașterea limbii române	68
6. Percepții ale rolului limbii române în viața socială din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia.....	70
Limba română ca mijloc de comunicare în raionul Taraclia și UTA Găgăuzia.....	70
Limba română în exprimarea opțiunilor și orientărilor geopolitice.....	71
Atitudini față de obligativitatea cunoașterii limbii de stat.....	72
7. Dificultăți în predarea și învățarea limbii române de către cetățenii alolingvi	75
Lipsa motivației.....	75
Ineficiența metodelor actuale de predare a limbii române pentru alolingvi.....	77
Suprasolicitarea elevilor	78
Insuficiența de cadre didactice calificate.....	79
8. Perspective de îmbunătățire a nivelului de cunoaștere a limbii române de către cetățenii alolingvi	81
Concluzii și recomandări.....	83
Bibliografie.....	86
Spațiul informațional al UTA Găgăuzia și influența lui asupra stării de spirit a publicului din regiune.....	88
Introducere	88
1. Examinarea legislației locale a UTA Găgăuzia, precum și a interacțiunii ei cu legislația națională în domeniul audiovizualului	89
2. Situația mass media locale din UTA Găgăuzia și rolul acestora în formarea opiniei publice	94
3. Prezența și influența mass media de la Chișinău în autonomie	97
4. Rolul și influența mass-media străine în percepția situației din țară în context global.....	100
Concluzii și recomandări	103

Introducere

Proclamarea independenței Republicii Moldova, la 27 august 1991, a avut loc în lipsa unui consens al populației în vederea edificării unui nou stat. În Constituția adoptată la 29 iulie 1994, Republica Moldova se declară *“un stat suveran și independent, unitar și indivizibil”*, în realitate însă, viabilitatea proiectului de statalitate a Republicii Moldova continuă să ridice mai multe semne de întrebare. Pe lângă sărăcie, crize politice și corupție la nivel înalt, Republica Moldova se confruntă și cu multiple provocări legate de criza de identitate a populației majoritare, clivajele etno-lingvistice și separatismul regional.

În acest context, prezența în Republica Moldova a unor unități teritoriale administrative create după criteriul etnic, necesită o atenție sporită și o cunoaștere profundă a specificului lor. Locuite preponderent de cetățeni neintegrați lingvistic și care percep realitățile prin prisma resurselor informaționale rusești, acestea sunt vulnerabile la provocări interne și externe și impun necesitatea găsirii unor soluții eficiente, nu doar pentru întărirea coeziunii sociale, dar și pentru menținerea situației în albia constituțională.

Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia (UTA Găgăuzia) a fost înființată în 1994 pentru a pune capăt speculațiilor separatiste din regiune. UTA Găgăuzia are o populație de aproximativ 160 mii oameni, majoritatea etnici găgăuzi. Pentru prima dată în Europa Centrală și de Est o autonomie teritorială a fost creată pentru o minoritate etnică. Înființarea autonomiei a fost aplaudată de OSCE și Consiliului Europei. Cu toate acestea, deși pentru moment situația în regiune a fost detensionată, rezultatele pozitive care se așteptau scontate în urma înființării acestei autonomii nu au fost atinse, în mare parte din cauza politicilor de integrare ineficiente ale autorităților Republicii Moldova.

Raionul Taraclia este o unitate administrativ teritorială, cu o populație de aproximativ 44 mii de oameni și cu un accent etnic pronunțat, având o populație în majoritate de etnie bulgară (circa 65%). În urma reformei administrativ-teritoriale din 1999, teritoriul actualului raion Taraclia a fost inițial inclus în componența județului Cahul. Însă, deja la data de 22 octombrie a aceluiași an, la solicitarea comunității bulgarilor, a fost creat județul Taraclia. În 2002, când s-a revenit la organizarea teritorial-administrativă bazată pe raioane, județul Taraclia a redevenit raionul Taraclia.

Pe parcursul anilor, inclusiv datorită ingerinței Federației Ruse în politica din Republica Moldova, au avut loc tentative de utilizarea a factorului etnicității atât în UTA Găgăuzia, cât și în raionul Taraclia, cu scopul dezbinării societății și obstrucționării procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. În cadrul proiectului *“Moldova între Est și Vest: viziuni din Găgăuzia și Taraclia”*, experții Institutului de Politici Publice și-au propus să înțeleagă percepția și atitudinile cetățenilor Republicii Moldova, care locuiesc în raionul Taraclia și în UTA Găgăuzia, față de situația socio-politică din țară și să identifice principalele puncte cheie de intervenție la nivel de politici, pentru a crește gradul de apartenență al acestora față de statul Republica Moldova, contribuind la consolidarea coeziunii sociale în societatea din Republica Moldova.

Studiul de față vine să furnizeze o diagnoză complexă a stării de lucruri, generând material empiric pentru evaluarea perspectivelor și soluțiilor de integrare a minorităților etnice din regiunile menționate în cadrul unei națiuni civice în Republica Moldova. Deasemenea studiul propune un șir de recomandări de politici axate pe trei paliere de intervenție:

- Încurajarea implicării și participării persoanelor aparținând minorităților naționale în cadrul proceselor decizionale naționale (în administrația de stat și serviciul public);
- Îmbunătățirea competențelor lingvistice ale persoanelor aparținând minorităților naționale, dar și a prestigiului limbii de stat a Republicii Moldova;
- Asigurarea unui spațiu informațional incluziv, care ar promova diversitatea și valorile democratice.

Sumarul Recomandărilor:

Încurajarea implicării și participării persoanelor aparținând minorităților naționale în cadrul proceselor decizionale naționale (în administrația de stat și serviciul public)

- Revendicările cercurilor politice găgăuze privind dreptul înregistrării partidelor regionale sunt legitime și trebuie satisfăcute;

- Pentru soluționarea problemelor legate de revendicările de reprezentare adecvată a etnicilor găgăuzi în Parlamentul Republicii Moldova o soluție ar reprezenta-o trecerea de la sistemul electoral proporțional absolut – o țară o singură circumscripție electorală, la sistemul electoral proporțional limitat – constituirea unor circumscripții electorale cu mai multe mandate. Găgăuzia ar trebui să devină o circumscripție electorală cu 4-5 mandate, proporțional numărului de cetățeni ce o populează;

- Statutul de membru al Guvernului, oferit din oficiu guvernatorului Găgăuziei, trebuie explorat pentru menținerea unui dialog permanent în vederea soluționării problemelor regiunii în conformitate cu prevederile legale și ținând cont de specificul acesteia;

- Constituirea unei comisii *permanente* cu participarea structurilor de specialitate ale Parlamentului Republicii Moldova și Adunării Parlamentare în vederea armonizării legislative a actelor normative locale din Găgăuzia cu legislația națională. De asemenea, este necesară întreținerea unui dialog permanent dintre forul legislativ național și Adunarea Populară a Găgăuziei în vederea soluționării problemelor și armonizării relațiilor ce vizează autonomia găgăuză.

Îmbunătățirea competențelor lingvistice ale persoanelor aparținând minorităților naționale, dar și a prestigiului limbii de stat a Republicii Moldova

- Delimitarea explicită a drepturilor și obligațiilor autorităților publice centrale și cele locale în promovarea limbii de stat, scoaterea problemelor ce țin de studierea limbilor, atât a celei majoritare, cât și a celor minoritare, de sub influența factorilor cu caracter politicianist;

- Actualizarea cadrului normativ-juridic, statuarea limbii de stat în calitate de mijloc de comunicare interetnică, împuternicirea autorităților locale cu competențe referitoare la promovarea și dezvoltarea limbilor regionale și minoritare;

- Analiza practicilor internaționale privind studierea în masă a 4-5 limbi, evaluarea capacităților sistemului educațional și a instituțiilor de învățământ de a asigura procesul de instruire preconizat, elaborarea unor metodologii de predare-învățare-evaluare, adecvate specificului lingvistic al Republicii Moldova;

- Extinderea spațiului de utilizare de către alolingvi a limbii române prin producerea și difuzarea de lucrări tipărite, emisiuni și opere audio-vizuale de calitate, conținuturile și nivelul artistic al cărora ar fi atractive pentru cetățenii din regiune;

- Explicarea și valorificarea oportunităților pe care le oferă cunoașterea limbii române cetățenilor alolingvi;

- Orientarea activităților ce au drept scop creșterea nivelului de cunoaștere a limbii de stat, în principal, spre cei tineri. Consolidarea, în primul rând, a componentei de studiere a limbii de stat din învățământul preșcolar, primar și gimnazial;

- Identificarea unor noi metode de formare inițială și continuă a cadrelor didactice pentru predarea disciplinei „Limba română pentru alolingvi”. Atragerea cadrelor didactice, vorbitoare native de limba română, pentru predarea disciplinei în cauză în instituțiile de învățământ din raionul Taraclia și UTA

Găgăuzia. Trecerea la noi forme de asigurare a instituțiilor de învățământ cu cadre didactice la disciplina „Limba și literatura română pentru alolingvi”: delegarea specialiștilor din centru, crearea în instituțiile alolingve a unor filiale ale catedrelor din instituțiile cu limba română de studii, crearea în centrele raionale din regiune a catedrelor inter-liceale de limba și literatura română, creșterea mobilității cadrelor didactice;

- Promovarea Programului național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016-2020) în rândul populației din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia. Încurajarea autorităților locale să contribuie financiar la implementarea Programului. Stabilirea unor indicatori expliți de monitorizare a rezultatelor acțiunilor de implementare a Programului.

Asigurarea unui spațiu informațional incluziv, care ar promova diversitatea și valorile democratice

- Consolidarea rolului statului în întărirea capacităților mass-media din Moldova întru oferirea unui conținut divers și de înaltă calitate consumatorilor programelor de televiziune din Republica Moldova, prin alocarea fondurilor necesare de la bugetul de stat, la care vor avea acces nu doar televiziunea publică, dar și canalele private;

- Demonopolizarea pieții de publicitate televizată și stabilirea condițiilor de concurență echitabilă pe această piață;

- Promovarea creării unor canale orientate la publicul vorbitor de limbă rusă din Republica Moldova pe baza canalelor radiodifuzorului public național.

Studiu privind nivelul de integrare al populației din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia

Vasile Cantarji

Aspecte metodologice

Informațiile care stau la baza acestei analize sunt produse în cadrul unui sondaj de opinie realizat în UTAG și r. Taraclia în rândul populației adulte (18+ ani).

- **Volumul eșantionului:** 701 persoane cu vârstă de 18 ani și mai mult;
- **Tipul eșantionului:** stratificat, probabilist, bistadial;
- **Criterii de stratificare:** 2 regiuni geografice, , mediu rezidențial (urban-rural), numărul de populație ai localităților rurale (3 tipuri de localități rurale).
- **Eșantionare:** Volumele straturilor au fost calculate proporțional cu numărul populației în conformitate cu datele comunicate de Departamentul de Statistică al Republicii Moldova.
- **Stadii de randomizare:**
 - Localitatea: în cadrul straturilor ajustate, localitățile selectate (35) au fost stabilite în mod aleator, în baza unui tabel cu numere aleatoare.
 - Familia: numărul maximal de interviuri efectuate într-un punct de eșantionare a fost de 5. Familiile în care s-a realizat interviurile au fost selectate prin metoda rutei aleatoare, cu un pas statistic prestabilit.
 - Persoana: în cazurile în care în familiile selectate există mai multe persoane adulte, persoana interviuată s-a stabilit prin metoda celei mai apropiate zile de naștere.
- **Reprezentativitate:** eșantionul este reprezentativ pentru populația adultă a regiunilor parte a studiului, cu o eroare maximală de +3.7%

Perioada de culegere a datelor: 21 noiembrie – 2 decembrie 2015. Interviurile au fost realizate la domiciliul respondenților. Chestionarul a fost redactat în limbile română și rusă, oferindu-se respondenților posibilitatea de a alege limba de comunicare în cadrul interviului.

Informațiile obținute în cadrul sondajului de opinie au fost complementate și de rezultatele unei serii de interviuri individuale realizate în UTAG și r. Taraclia cu reprezentanții instituțiilor de stat, al mediului academic și mass-media. Interviurile au vizat aspecte similare celor cuprinse în sondaj, venind să fundamenteze și/sau să explice esența fenomenelor constatate în sondaj.

Respondenții în cadrul interviurilor individuale:

1. Deputat al Adunării Populare UTAG
2. Lector ai Universității de Stat din Comrat
3. Lector ai Universității de Stat din Comrat
4. Jurnalist, or. Comrat
5. Consilier raional, Consiliul raional Taraclia
6. Funcționar public, Primăria or. Taraclia
7. Jurnalist, or. Taraclia
8. Reprezentant al societății civile, or. Taraclia

Sumar

Aspecte privind relațiile interetnice

Doar 2% din respondenți invocă relațiile interetnice printre principalele temeri ale populației. La fel, minoritățile etnice și lingvistice nu sunt incluse de respondenți (locuitori UTAG și r. Taraclia) printre principalele grupuri discriminate în RM.

Percepții identitare și elementele constituente ale identității

Locuitorii regiunilor parte a studiului nu au o identitate primară predominantă, profilându-se trei modele cel mai des manifestate: identitatea civică (cetățean al RM), regională (locuitor al UTAG sau r. Taraclia) și locală (locuitor al localității sale). Foarte puțini se identifică în primul rând cu etnia proprie (4,5%).

Integrarea lingvistică și culturală

Spațiul lingvistic în regiunile studiului este unul dual, împărțit între limba rusă și cele ale etniilor (găgăuză și bulgară). Limba de stat practic lipsește în uzul local. Posesia limbii de stat, de asemenea, înregistrează un nivel foarte scăzut – posedă liber limba de stat doar 31% din populația r. Taraclia și 13% din UTAG. Ca și identitate culturală, sentimentele de apartenență la cultura rusă predomină.

Consumul mediatic-informațional

Mediatic, populația din regiunile studiului se află complet în spațiul rusesc, peste 90% consumând producție mediatică exclusiv în limba rusă. Mass media rusească se bucură de un nivel foarte înalt de încredere, pe când producția mediatică europeană, românească sau ucraineană este privită cu neîncredere. Pe lângă factorul lingvistic, aceste realități sunt determinate și de atractivitatea scăzută a content-ului mediatic autohton comparativ cu cel din FR.

Percepții privind viitorul statului RM

În viziunea respondenților, viitorul statului Republica Moldova este incert. Previțiunile dominate sunt că RM va deveni parte componentă a Federației Ruse (34%) sau își va păstra independența, însă în calitate de federație cu Găgăuzia și Transnistria ca și componente a acesteia (32%). Doar 19% văd viitorul țării în calitate de stat independent unitar. Drept urmare și viitorul regiunilor (UTAG și Taraclia) este văzut de o mare parte a respondenților „împreună cu Moldova în componența Federației Ruse”.

Aprecieri cu privire la autonomii bazate pe principiul etnic

Impactul creării UTAG și a r. Taraclia pentru populația regiunilor este perceput ca fiind mai degrabă pozitiv.

Viziuni asupra diferendului Transnistrean

Conflictul de pe Nistru este conștientizat ca fiind în detrimentul ambelor maluri. Viitorul regiunii Transnistrene la fel este unul incert, previziunile fiind împărțite. 21% dintre respondenți văd viitorul Transnistriei în componența Federației Ruse, 19% - în componența unei federații cu RM, 19% - în statutul actual, 13% - parte a RM cu o anumită autonomie. 9% văd viitorul regiunii în calitate de stat independent recunoscut internațional.

Atitudini față de ultimele evenimente politice

O parte importantă din respondenți susțin teza precum că Republica Moldova este un stat captiv – 33,1%. Responsabilitatea pentru această situație este plasată fie pe partenerii de dezvoltare ai țării (UE, România, SUA), fie pe grupurile de business din țară (oligarhi, Plahotniuc). Mișcările protestatate desfășurate în centrul capitalei în toamna anului 2015 sunt susținute de marea majoritatea a locuitorilor regiunilor cercetării (76%).

Percepții privind patria istorică a etniilor găgăuze și bulgare

Majoritatea etnicilor bulgari și găgăuzi, cetățeni ai RM, se raportează istoric la fosta USSR (37,6%) sau actuala Federație Rusă (17,4%). Și dacă în cazul etniei găgăuze disputele privind istoricul grupului continuă, paradoxul este foarte vizibil în cazul etnicilor bulgari, doar 6,5% respondenți din r. Taraclia (populat majoritar de etnici bulgari) percep statul național bulgar ca și patrie istorică.

Atitudini față de actorii internaționali

Doar două țări, Federația Rusă și Turcia se bucură de atitudini preponderent pozitive a locuitorilor UTAG și r. Taraclia. Atitudini pozitive față de Federația Rusă au declarat 95% respondenți, iar față de Turcia - 70%. Un nivel mediu al indicatorului este înregistrat față de Ucraina. În cazul celorlalte țări și organisme internaționale (România, OSCE, UE, SUA, NATO), ponderea celor cu atitudini negative este mai mult decât dublă față de ponderea respondenților cu atitudini pozitive. Generic vorbind, locuitorii regiunilor se manifestă pronunțat negativ față de orice țară sau organizație asociată Occidentului.

Viziuni asupra orientării externe a RM

Viitorul țării este preferat în cadrul unor uniuni interstatale din est, în cadrul spațiului fostei URSS. Două treimi din respondenți și-ar dori ca pe viitor RM să facă parte din Uniunea Euroasiatică, alții 12,7% și-ar dori ca RM să facă parte dintr-o uniune nouă a fostelor republici ale URSS. Opțiunea integrării în UE sau statusul-quo, de stat neîncadrat în niciuna din uniunile listate, nu se bucură de popularitate.

Aprecierea evenimentelor din estul Ucrainei

Aflați în totalitate în spațiul informațional rusesc, locuitorii regiunilor studiului împărtășc predominant poziția Federației Ruse asupra evenimentelor din estul Ucrainei. Sunt împărtășite principalele teze promovate – „în Ucraina puterea în stat a fost preluată de fasciști” și că în estul Ucrainei împotriva forțelor guvernamentale luptă exclusiv localnici și voluntari. La fel, majoritatea respondenților susțin anexarea peninsulei Crimeea de către FR.

1. Elemente de integrare a locuitorilor UTAG și a r. Taraclia în societatea moldovenească

În prezent Republica Moldova trece probabil prin cea mai pronunțată criză de încredere a populației față de stat din întreaga perioadă de independență. Gradul de satisfacție cu privire la nivelul de trai și situația economică din țară, precum și încrederea în principalele instituții ale statului au atins în anul 2015 cele mai scăzute nivele din toată perioada măsurărilor în cadrul Programului Barometrul de Opinie Publică.

Vulnerabilitatea statului în această perioadă este amplificată puternic și de evenimentele destabilizante din Ucraina: poziționarea agresivă a Federației Ruse față de situația politică internă din Ucraina, anexarea peninsulei Crimeea și conflictul armat din regiunile din estul Ucrainei.

Pe plan intern, nivelul de nemulțumire al populației a depășit la unii parametri chiar și anti-recordul înregistrat în perioada de după criza financiară din 1998. Ușoara volatilitate a percepțiilor publice asupra situației din țară este asigurată de așteptările optimiste prilejuite de evenimentele electorale. În Grafic 1 pot fi observate cu ușurință tendințele de sporire a indicatorilor de evaluare a nivelului de trai și a situației economice¹, cât și încrederea în instituții în preajma alegerilor (înainte sau imediat după alegeri).

Totodată, per ansamblu, în ultimii zece ani percepția și satisfacția cetățenilor a păstrat tendința de declin, noiembrie 2015 fiind momentul celor mai scăzute nivele. Astfel, la momentul actual Republica Moldova

¹Indicatorii se bazează pe datele BOP la un set de întrebări tradițional plasate în sondaj:

Nivelul de trai

„Cât de satisfăcut sunteți de viața în prezent, comparativ cu cea de acum un an?”

„Cât de mulțumit sunteți, în general, de felul în care trăiți?”

„Cum credeți că va fi viața Dvs. peste un an?”

Situația economică

„Cum apreciați situația economică a Republicii Moldova comparativ cu cea de acum un an?”

„Cât de mulțumit sunteți de situația economică de acum în Moldova?”

„Comparativ cu situația economică din prezent, cum credeți că va fi situația economică a Republicii Moldova peste un an?”

Componenta de încredere în cadrul indexului stării sociale se va baza pe indicatori care exprimă încrederea cetățenilor în principalele instituții guvernamentale:

Guvern

Parlament

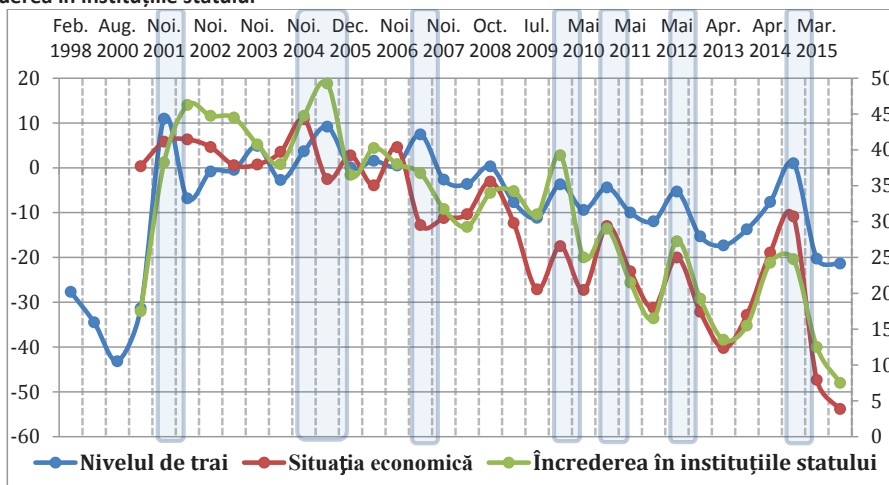
Președintele țării

Justiție

Distribuțiile sunt sintetice integrate într-o singură valoare, conform exemplului: % „foarte mulțumit” + % „destul de mulțumit” * 0,7 – „nu prea mulțumit” * 0,7 – „deloc mulțumit”.

parcurge perioada deficitului aproape total de capital social al statului, marcat printr-o pronunțată neîncredere a cetățenilor în instituțiile statului, nemulțumiri de nivelul de trai și situația economică din țară.

Grafic 1. Evoluția indicatorilor percepției publice asupra situației economice din țară, a nivelului de trai și încrederea în instituțiile statului

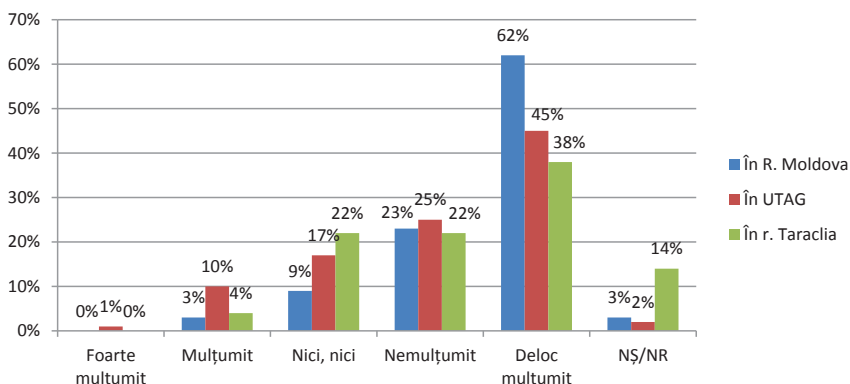
Sursa: Barometrul de Opinie Publică, 1998-2015

Acești indicatori reflectă spiritul general în societate la momentul realizării acestui studiu, deci analiza rezultatelor sondajului trebuie să țină cont de acest context.

Distribuțiile răspunsurilor respondenților arată că UTAG și r. Taraclia nu fac o excepție. Situația economică a RM este apreciată extrem de negativ de locuitorii acestor regiuni, circa 85% din respondenți declarându-se nesatisfăcuți de situația economică din țară.

Totodată, chiar dacă aprecierile negative predomină și cu referire la situația economică la nivel regional, (70% din locuitorii UTAG și 60% ai celor din r. Taraclia apreciază negativ situația economică din propriile regiuni) o altă tendință de ordin negativ transpare în rezultatele sondajului. Situația pe întreaga țară este percepută ca fiind mai proastă comparativ cu starea lucrurilor în regiuni, or asemenea percepții care nu sunt alinate situației obiective, ar putea alimenta mai degrabă tendințe secesioniste, decât integraționiste.

Grafic 2. Nivelul de mulțumire de situația economică

Aspecte privind relațiile interetnice

Problemele care le trezesc cetățenilor din regiunile cercetării cele mai mari îngrijorări sunt cele tipice, înregistrate constant în sondajele la nivel național. Temerile cetățenilor sunt legate de sărăcie și situația economică din țară – prețuri și șomaj, de aici și îngrijorările legate de viitorul copiilor. Mai nou, problema corupției iese în evidență cu un număr sporit de mențiuni.

În contextul studiului actual trebuie menționat faptul că problemele aferente relațiilor interetnice practic lipsesc din percepția publică a principalelor provocări, doar 2% din respondenți invocând acest aspect printre principalele temeri.

Tabelul 1. Care din problemele enumerate vă îngrijorează cel mai mult în prezent?

	Total	r. Taraclia	UTA Găgăuzia
Prețurile	63%	62%	63%
Șomajul	54%	59%	52%
Sărăcia	46%	44%	46%
Viitorul copiilor	43%	44%	42%
Corupția	33%	24%	36%
Criza financiară	16%	20%	14%
Un eventual război în regiune	11%	14%	10%
Boală	10%	9%	10%
Criminalitatea	9%	12%	9%
Lipsa încălzirii în perioada rece a anului	4%	3%	5%
Foamea	4%	4%	4%
Relațiile interetnice	2%	1%	2%
Instaurarea unei dictaturi	1%	2%	1%
Calamități naturale	0%	1%	
Altceva	2%	1%	2%
NȘ/NR	0%		0%

Mai mult decât atât, o altă întrebare care vizează mai direct problematica excluziunii, a vizat percepția asupra discriminării diferitor grupuri de cetățeni. Rezultatele obținute vin să confirme că relațiile interetnice nu se regăsesc, în opinia populației, printre principalele provocări sociale de moment. Întrebați care sunt grupurile cele mai discriminate în RM locuitorii UTAG și ai r. Taraclia au indicat preponderent persoanele în vârstă, cu deficiențe fizice și psihice, persoanele care trăiesc cu HIV, femeile, foștii deținuți și abia apoi, ca și pondere în numărul total de răspunsuri, minoritățile lingvistice și etnice. De remarcat că în pofida cadrului diferit de autonomie față de autoritățile centrale ai RM,² nu sunt înregistrate careva discrepante între regiuni la aprecierile asupra discriminării grupurilor minoritare etnic și lingvistic. Deși cu referire la alte grupuri specificul regiunilor se face resimțit. De exemplu foștii deținuți au fost menționați drept grup discriminat de o treime de respondenți din r. Taraclia, mai mult decât dublu față de UTAG. Gradul diferit de sensibilizare a cetățenilor față de situația acestui grup în cazul dat fiind cel mai probabil legată de prezența în r. Taraclia și lipsa în UTAG a unei instituții penitenciare.

Tabelul 2. Grupurile discriminate în RM

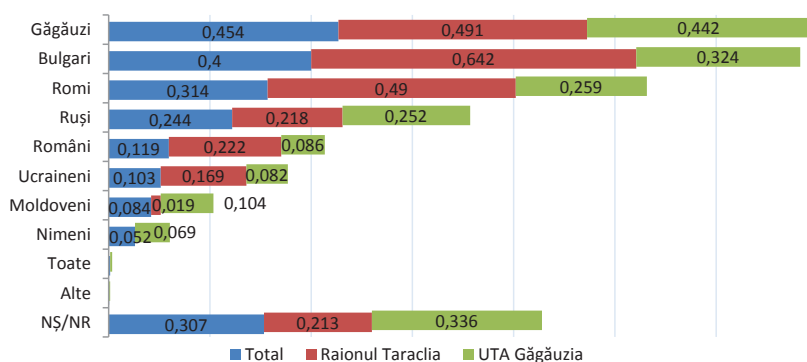
	Total	r. Taraclia	UTA Găgăuzia
Bătrânii	65%	69%	64%
Persoanele cu dizabilități fizice și / sau persoanele cu	51%	46%	52%

² UTA GĂGĂUZIA este unitate administrativ-teritorială autonomă, definită teritorial în funcție de ponderea etniei populate iar r. Taraclia deși e definită la fel etnic, este o unitate administrativ-teritorială ordinară

dizabilități mentale			
Persoanele HIV pozitive	24%	32%	21%
Femeile	21%	24%	20%
Foștii deținuți	19%	34%	14%
Populația vorbitoare de limbă rusă	17%	17%	17%
Minoritățile etnice	16%	17%	15%
Minoritățile religioase	11%	9%	12%
Minoritățile sexuale	10%	12%	9%
Săracii	2%	2%	2%
Șomerii	2%		2%
Copiii	1%	3%	1%
Altele	2%	0%	3%
NȘ/NR	11%	6%	13%

Aprecierile acordate la o altă întrebare, menită să prezinte direct percepțiile asupra situației specifice a fiecărui grup etnic minoritar din perspectiva discriminării, scot în evidență câteva aspecte. În primul rând se face resimțită percepția specificului de statut al regiunilor. Lipsa caracterului autonom al r. Taraclia determină percepția că etnicii bulgari sunt mai discriminați decât etnicii găgăuzi, lucru manifestat prin ponderi mai sporite de mențiuni în ambele regiuni. Pe de altă parte, romii sunt un grup etnic considerat printre cele mai discriminate. Se pare că nivelul de discriminare perceput este invers proporțional dimensiunii numerice a grupului etnic.

Grafic 3. Grupurile etnice discriminate în RM

Rezultatele studiului calitativ permit să schițăm aspectele de bază care caracterizează relațiile interetnice, argumentând concluzia că în Republica Moldova semne de discriminare pe criteriul etnic pot fi considerate prezente doar în adresa etniei rome, care se confruntă cu o distanță socială sporită, cu toate consecințele nefaste legate de integrarea pe piața muncii, accesul la servicii și integrarea civică în general. În cazul celorlalte etnii cazurile de discriminare sunt bazate pe alte caracteristici, precum dizabilitate, vârstă, sărăcie etc. marea majoritate a respondenților în cadrul interviurilor individuale au indicat anume aceste criterii, și nu cel etnic:

- *“În primul rând, persoanele cu necesități speciale, pensionarii în ceea ce privește angajarea în câmpul muncii și asigurarea medicală, pentru că nu au bani să plătească pentru serviciile medicale. Șomerii care sunt proprietari de terenuri nu sunt puși la evidență în calitate de șomeri și nu primesc indemnizație de șomaj.” (mediu academic, Comrat)*
- *“De obicei în Republica Moldova sunt supuși discriminării șomerii, oamenii bolnavi, populația cu venituri mici.” (angajat al primăriei or. Taraclia)*

Un alt aspect scos în evidență este că percepțiile de prezență a discriminării pe criteriul etnic sunt alimentate artificial de grupări cu scopuri politice:

- "În opinia mea, relațiile inter-etnice sunt destul de tensionate. Dar aceasta are mai degrabă o componentă politică, decât careva neînțelegeri între oamenii simpli de diferite naționalități. Aceasta este în mare măsură o problemă politică, în mintea politicianilor, care folosesc tema relațiilor inter-etnice în scopuri personale." (deputat, Adunarea Populară UTAG)
- "O trăsătură unică pe care o are Republica Moldova este multi-etnicitatea, ..., totuși din motive politice au loc aceste confruntări, societatea se divizează nu din motivul că toți sunt diferiți, ci din cauza faptului că sfera politică creează situații de conflicte inter-etnice." (jurnalist, or. Taraclia)

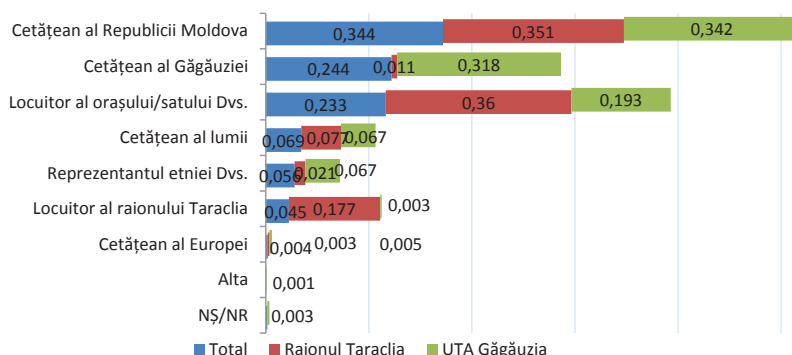
Linia care pune în dezavantaj și divizează grupurile etnice prezente în RM ține de fapt de aspectele lingvistice, lucru menționat de majoritatea respondenților:

- "Dacă luăm în considerare întregul context al Republicii Moldova, problema nu este atât în faptul că găgăuzii nu au voie să lucreze în cadrul autorităților publice sau altundeva, cât în problema necunoașterii limbii de stat. Din cauza aceasta găgăuzii sunt mai puțin competitivi decât reprezentanții națiunii moldovenești." (deputat, Adunarea Populară UTAG)
- "Documentele oficiale în limba moldovenească în raionul Taraclia creează probleme, deoarece populația, chiar dacă cunoaște limba, nu o vorbește suficient de bine." (angajat al primăriei or. Taraclia)"
- "Relațiile inter-etnice sunt normale, nu pot spune că sunt foarte bune, pentru că se simte o oarecare neînțelegere reciprocă. De ce neînțelegere? Anumite grupuri etnice se simt mai dezavantajate într-o oarecare măsură. Unul dintre cele mai importante motive este bariera lingvistică. Generația actuală de elevi cunoaște mai bine limba de stat, în comparație cu generația mai în vârstă, dar avem nevoie de cel puțin încă 10 ani pentru a trece peste această barieră lingvistică. Acesta e motivul cel mai important." (reprezentant ONG)"

Percepții identitare și elementele constituente ale identității

Locuitorii regiunilor studiate nu au o identitate primară predominantă, profilându-se trei modele manifestate mai des. Identitatea civică (cetățean al RM) este caracteristică pentru o treime din respondenți. Cea de-a doua este cea regională, când locuitorii UTAG se identifică cu autonomia (31,8% se simt cetățeni ai UTAG), iar locuitorii din r. Taraclia se identifică cu acest raion (17,7%). A treia formă de identitate cu o pondere sporită este cea locală, 23,3% respondenți se identifică în primul rând cu localitatea lor. De remarcat că identitatea etnică este foarte rar percepută ca și identitate primară – doar în 5,6% din cazuri.

Grafic 4. Identitatea primară

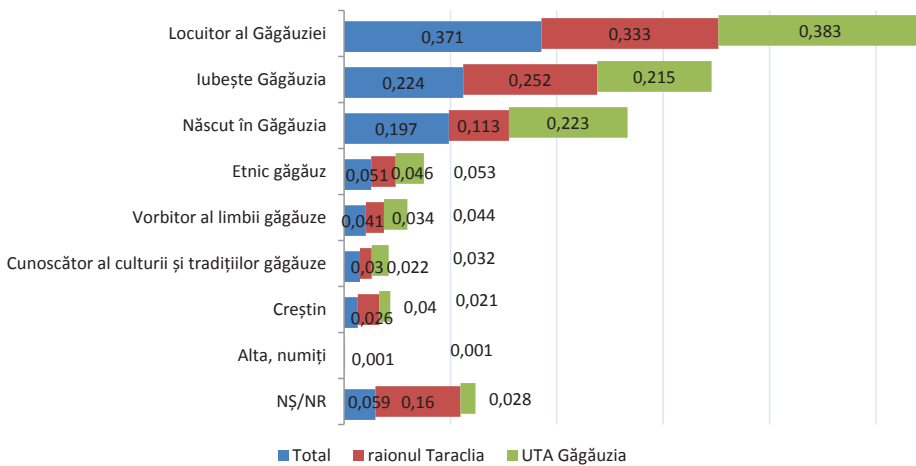

În cadrul studiului se manifestă trei elemente esențiale în definirea apartenenței la UTAG / r. Taraclia. Fiind întrebați cine este în drept să se identifice drept parte a populațiilor acestor regiuni, respondenții au pus accent pe următoarele condiții:

1. Să locuiască în regiune – 37,1%
2. Să iubească regiunea – 22,4% și
3. Să se fi născut în această regiune – 19,7%.

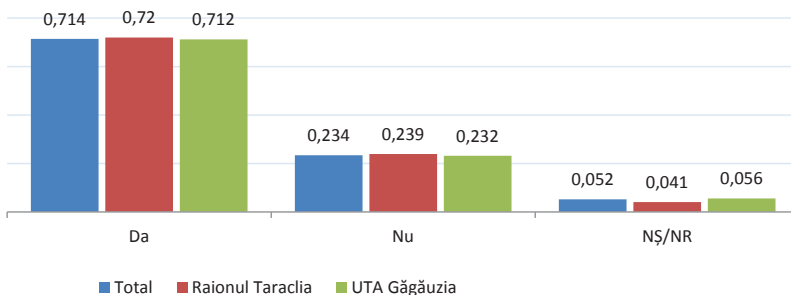
Există și o relație directă între această ultimă condiție și compoziția etnică a regiunii. Respondenții din UTAG, care este mult mai omogenă din punct de vedere etnic (78,3% găgăuzi față de 57,8% în r. Taraclia) au insistat pe această condiție într-o proporție dublă (22,3%), în comparație cu respondenții din r. Taraclia (11,3%).

Grafic 5. Elemente de atribuire a apartenenței la poporul găgăuz/bulgar

Caracterul fragmentat al identității populației regiunilor studiate transpare și în indicatorii prezentați mai jos. Deși identitatea civică este manifestată drept identitate primară de doar circa o treime din respondenți, majoritatea respondenților (72,0% din r. Taraclia și 71,4% din UTAG) se consideră integrați în societatea moldovenească.

Grafic 6. Aprecierea integrării în societatea RM

În cadrul studiului calitativ, opiniile cu privire la gradul de integrare a minorităților sunt împărțite, ieșind în evidență câteva aspecte cheie.

Cel mai des argumentul că în RM există o națiune civică (și toate grupurile etnice sunt integrate) este bazat pe argumentul sec al apartenenței civice (suntem cu toții cetățeni ai aceleiași țări), fără a se ține cont nivelul de integrare propriu-zis: *”Suntem cu toții cetățeni ai Republicii Moldova, avem pașapoarte moldovenești, în primul rând, mai departe ne deosebim pe principiul naționalității.”* (angajat al primăriei or. Taraclia)

Respondenții care la rândul lor susțin că grupurile etnice nu sunt integrate, explică aceasta prin existența a două bariere majore în calea integrării:

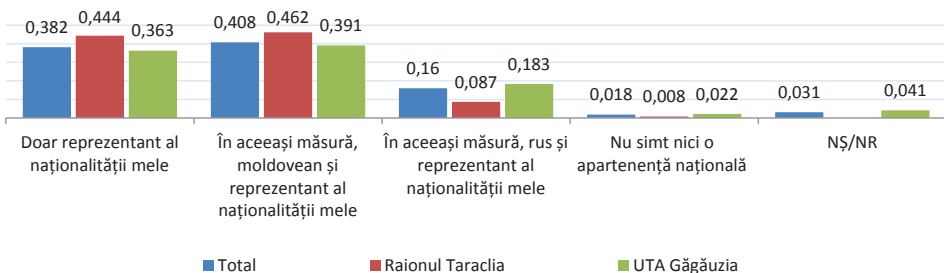
- divizarea lingvistică:
 - *”Necunoașterea limbii de stat este o barieră pentru ocuparea de posturi înalte. Cei care cunosc limba de stat au un avantaj, chiar și pentru posturile vacante la noi în administrația locală. Toate documentele oficiale circulă în limba de stat.”* (reprezentant ONG, Taraclia) și
- diferența de viziuni și aspirații geo-politice:
 - *”Nu există unitate, deși există înțelegerea faptului că suntem cetățeni ai țării. Întreaga țară este divizată 50 la 50 în dependență de vectorul de dezvoltare, în direcția Federației Ruse sau Europei”.* (reprezentant mediu academic, Comrat)
 - *”Aceasta are loc din diferite motive, atât politice cât și geopolitice, pentru că Republica Moldova se află în orbita intereselor geopolitice atât ale Vestului cât și ale Estului. Toate aceste jocuri ale marilor jucători geopolitici dezbină societatea moldovenească. Noi știm că, conform tuturor sondajelor, societatea este divizată nu doar pe baza limbii vorbite, dar și pe baza viziunilor politice. Astfel, în aceste condiții nu putem vorbi despre unitatea națiunii moldovenești, sau chiar existența, ca atare, a unei națiuni moldovenești.”* (Deputat Adunarea Populară, UTAG)

Totodată, respondenții tind să sublinieze loialitatea minorităților față de statul RM. În acest context, se evidențiază percepțiile eronate, alimentate de teze despre riscurile pentru existența statalității RM provenite din „pericolul” integrării europene sau unirii cu România. Aceste percepții formează ideea că anume minoritățile etnice ar fi promotoare ale statalității RM:

- *”Cred că găgăuzii primii și într-o mai mare măsură afirmă că ei sunt cetățeni ai Republicii Moldova și că trebuie să păstrăm statalitatea Republicii Moldova.”* (reprezentant mediu academic, Comrat)
- *”Reprezentanții diferitor grupuri etnice sunt mai stataliști decât membrii Guvernului, care doresc unirea cu România și asta uimește”* (angajat al primăriei, or. Taraclia)

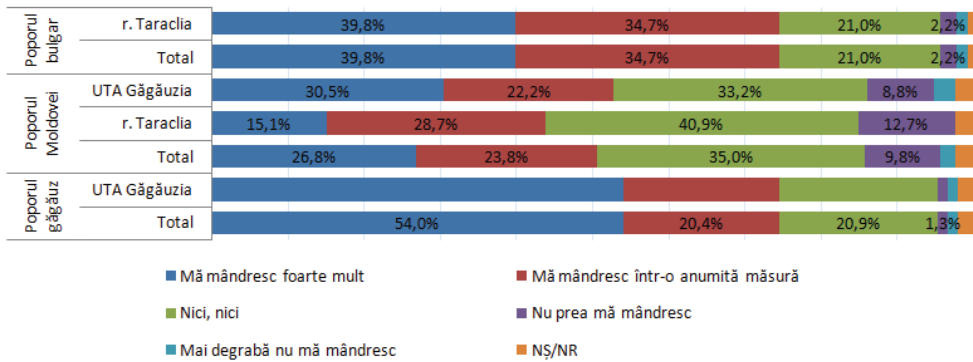
Sentimentul de apartenență multiplă, care aparent ar trebui să fie unul tipic, reieșind din realitățile istorice și multitudinea etniilor care conviețuiesc în RM, este împărțit doar de 57% din respondenți. Chiar și în cazul acestor respondenți, o bună parte se identifică pe lângă propria apartenență etnică și cu cea rusă (16,0%). Iar patru din zece respondenți (38,2%) manifestă o mono-identitate etnică, simțindu-se doar aparținând propriei etnii.

Grafic 7. Sentimente de apartenență multiplă

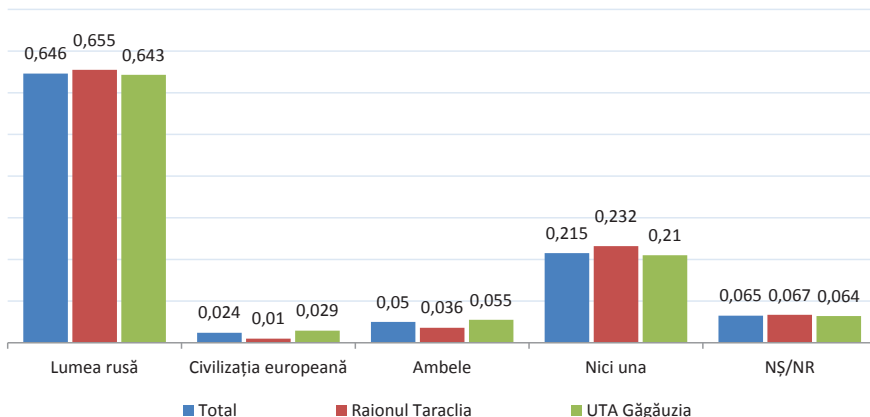
În plus constatăm o discrepanță majoră în ceea ce privește sentimentul față de apartenența la un popor comun, definit în limitele statalității sub genericul de „popor al Moldovei”. Întrebați dacă resimt un sentiment de mândrie datorită apartenenței la acest popor, circa jumătate dintre respondenți au răspuns afirmativ. Pe de altă parte, acest procent este semnificativ mai mic comparativ cu sentimentele de mândrie de apartenență la popoarele găgăuz sau bulgar.

Grafic 8. Sentimente de mândrie de apartenență la ...

Indicatorul care dezvoltă în mod cel mai vizibil percepțiile distorsionate de apartenență etno-culturală îl prezintă răspunsurile la întrebarea căruia spațiu cultural aparține Republica Moldova. Sintagma „русский мир”, ajunsă să fie intens propagată în contextul evenimentelor din Ucraina din anul 2015, este puternic agreată pentru a descrie acest spațiu. Aproape două treimi din respondenți susțin că RM ar aparține acestui spațiu. Faptul că doar 2,4% au susținut că RM ar aparține spațiului european și alții 5,0% că ar aparține ambelor macro-identități vine doar să sublinieze caracterul categoric al convingerilor apartenenței RM la așa numitul „русский мир”.

Grafic 9. Percepții asupra apartenenței RM la spațiile culturale regionale

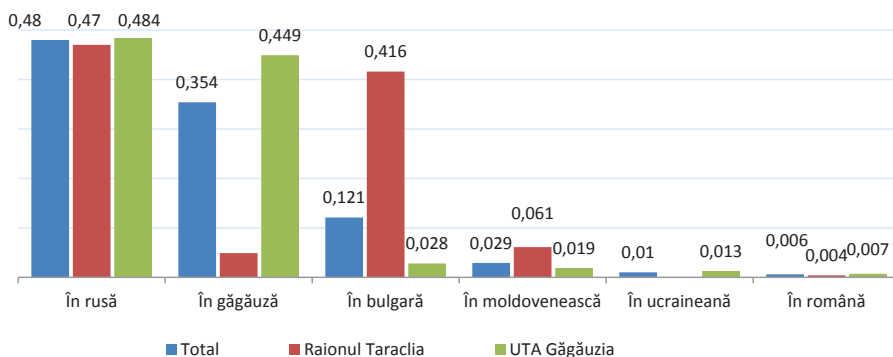

Integrarea lingvistică și culturală

Identitatea fragmentată, cu manifestări aparent contradictorii, este modelată de spațiul lingvistic și informațional specific în care se află locuitorii UTAG și ai r. Taraclia. Fiind regiuni mai mult sau mai puțin omogene ca și compoziție etnică, aceste comunități sunt în mod pronunțat bi-lingve. Mai mult chiar, nu limba de stat și nici limbile acestor etnii sunt cele mai utilizate în aceste regiuni, ci limba rusă. În cadrul familiei fiecare al doilea respondent comunică cel mai des în limba rusă. În familii, în limba bulgară comunică 41,6% din locuitorii r. Taraclia, iar în limba găgăuză 44,9% din locuitorii UTAG.

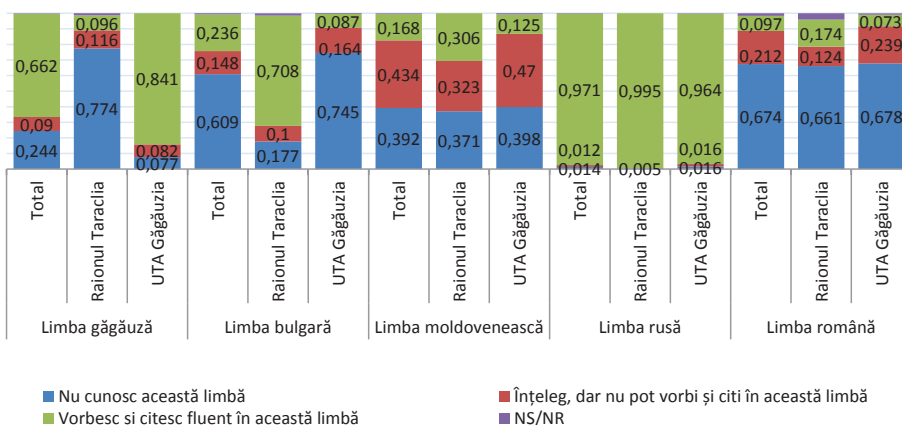
Comunicarea în limba propriei etnii este mai caracteristică populației în vârstă, din mediul rural. În rândul respondenților de vârstă medie, cu nivel socio-economic și educațional ridicat, din mediul urban, se înregistrează ponderi mai sporite a celor care comunică în rusă în familie.

Grafic 10. Limba vorbită cel mai des acasă

Și la nivelul general de posesie, limba rusă este cunoscută practic de toți locuitorii regiunilor, având un nivel peste limbile etniilor găgăuză și bulgară. Persoanele care posedă limba de stat sunt în minoritate numerică. Limba găgăuză este cunoscută de 84% din locuitorii UTAG iar cea bulgară de 71% de locuitori ai r. Taraclia. Limba de stat (în sintagma „limba moldovenească”) este vorbită liber de 31% locuitori ai r. Taraclia și 13% ai UTAG, iar la nivel începător („înțeleg, însă nu pot comunica sau citi”) de 32% și respectiv 47%. De remarcat nivelul înalt de confuzie între limba „moldovenească” și „română”, aceasta din urmă este declarată ca fiind cunoscută de mult mai puțini respondenți decât cei ce declară că cunosc limba „moldovenească”.

Grafic 11. Limbi vorbite

În general este conștientizată necesitatea de a poseda trei limbi: limba rusă, limba de stat și limba maternă. Întrebați care două limbi ar trebui să cunoască tinerii din regiune, 79,5% din respondenți au menționat rusa, 40,1% limba moldovenească (+2,6% româna). Limba maternă a etniilor a fost nominalizată de către circa 55% (44,1% găgăuză și 10,4% bulgara). Există și anumite diferențe între regiuni, respondenții din UTAG au optat într-o măsură mai mare pentru limba găgăuză decât limba de stat, pe când cei din r. Taraclia deopotrivă au pus un accent mai mare pe limba de stat.

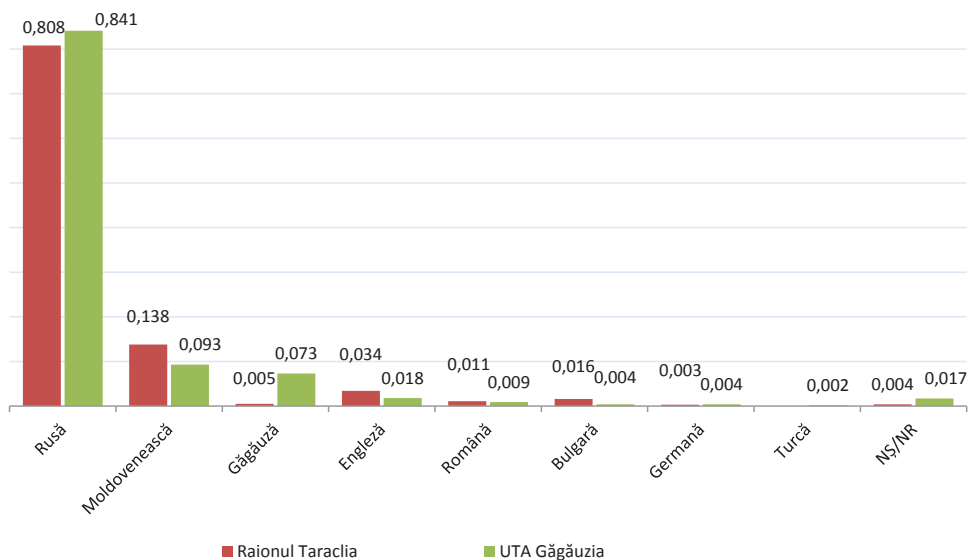
Tabloul 3. Două limbi pe care tinerii din UTAG / r. Taraclia trebuie să le cunoască

	Total	r. Taraclia	UTA Găgăuzia
Rusă	79.5%	76.4%	80.4%
Găgăuză	44.1%	5.2%	56.4%
Moldovenească	40.2%	58.4%	34.4%
Bulgară	10.4%	35.3%	2.5%
Română	2.6%	4.9%	1.8%
Ucraineană	2.2%	2.8%	2.0%
Alta	1.7%	3.5%	1.1%
NȘ/NR	0.8%	0.3%	0.9%

Din alt unghi, limba rusă este preferată ca limbă de studii a copiilor de către marea majoritate a respondenților – 80,8% din r. Taraclia și 84,1% din UTAG. Circa 10% respondenți ar dori ca copiii lor să-și facă studiile în limba de stat (13,8% în r. Taraclia și 9,3% în UTAG). Pentru UTAG înregistrăm și 7,3% respondenți care optează pentru studiile în limba găgăuză, lucru mai puțin caracteristic r. Taraclia, pentru limba bulgară în acest sens optând doar 1,6%.

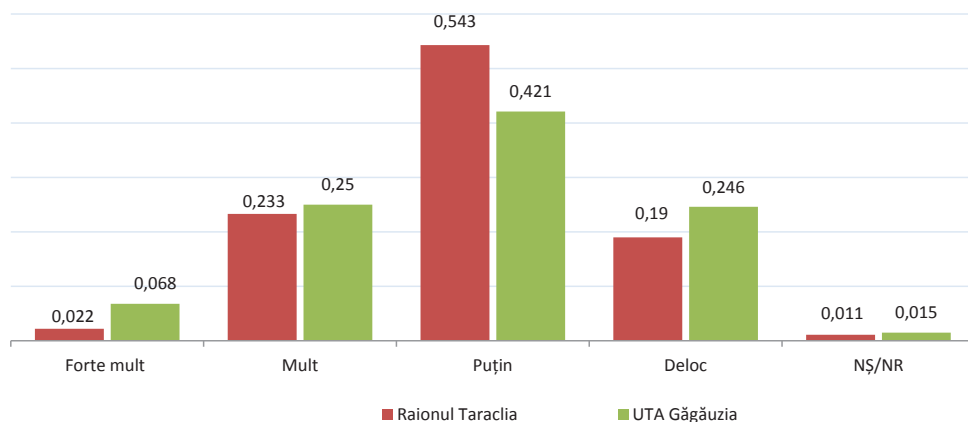
Totodată, ideea de creare a școlilor mixte din perspectiva limbii de studii este acceptată de circa 51% respondenți, în special în UTAG – 56%.

Grafic 12. Limba în care respondenții și-ar dori să învețe copiii lor

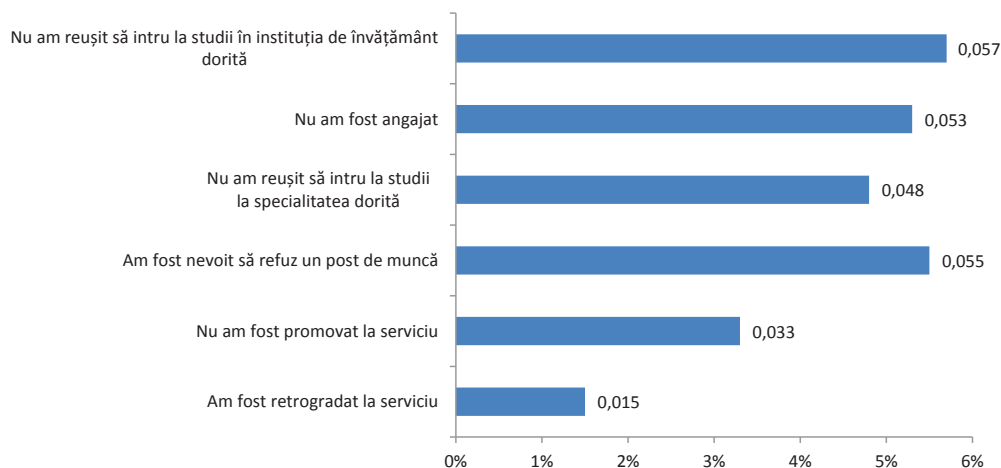
Nivelul oarecum scăzut de integrare lingvistică a minorităților etnice este bazat pe popularea compactă a unor etnii pe de o parte, și pe substituirea limbii de stat de către limba rusă pe de altă parte. Majoritatea respondenților care nu cunosc limba de stat au afirmat că nu resimt necesitatea acesteia pentru ei.

Grafic 13. Măsura în care este resimțită nevoia de a cunoaște limba de stat

Incidența situațiilor de nereușită cauzată de necunoașterea limbii de stat nu este una foarte mare. Între 1,5% și 5,5% respondenți au întâmpinat asemenea situații în cariera profesională, 4,8% nu au putut își face studiile la specialitatea care și-au dorit-o, 5,7% nu au putut alege locul de studii dorit de ei.

Grafic 14. Ponderea respondenților care au întâmpinat diferite situații cauzate de necunoașterea limbii de stat

Datele studiului demonstrează că atunci când ne întrebăm de ce minoritățile etnice din Republica Moldova nu posedă limba de stat ar trebui să ne gândim mai întâi oare în ce măsură acest lucru îi dezavantajează. Etnia găgăuză și bulgară sunt exemple foarte elocvente în acest sens. Locuind în zone populate relativ compact din perspectiva compoziției etnice, contactele cu alte etnii sunt reduse, astfel reprezentanții acestor grupuri se pomenesc foarte rar în condiții dificile din cauza necunoașterii limbii de stat. Totuși nu

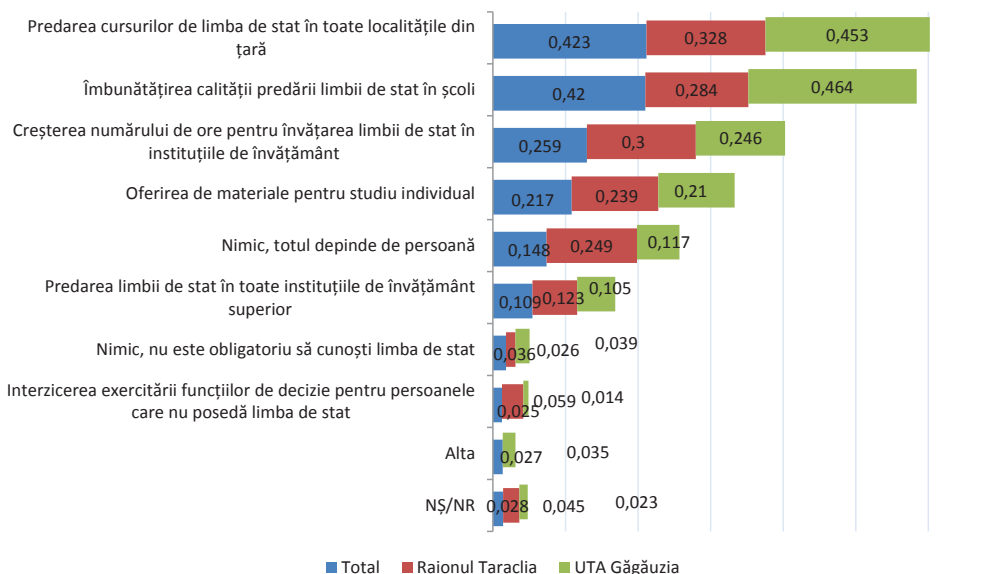
excludem că situația ar putea fi diferită pentru etnicii și găgăuzi și bulgari din afara UTA Găgăuzia și r. Taraclia.

Studiul calitativ la fel demonstrează că popularea compactă a etniilor ar fi unul din factorii care nu motivează cetățenii din etniile respective să posede limba de stat. Deși am văzut anterior că problematica relațiilor etnice se reduce aproape exclusiv la problemele de integrare lingvistică, la nivelul regiunilor studiate necesitățile de comunicare în limba de stat nu sunt resimțite. Respondenții fac referire în acest sens doar la dificultățile întâmpinate în relațiile la nivel de autorități publice, unde schimbul de documente între autoritățile locale și cele centrale este realizat în limba română. Totodată este subliniată și existența barierelor în dezvoltarea carierei, în special în administrația publică, în special din cauza necunoașterii limbii de stat:

- *“Necunoașterea limbii de stat este o barieră pentru ocuparea de posturi înalte. Cei care cunosc limba de stat au un avantaj, chiar și pentru posturile vacante la noi în administrația locală. Toate documentele oficiale circulă în limba de stat.”* (reprezentant ONG, Taraclia)
- *“Acest fapt nu permite tinerilor noștri, politicienilor noștri să avanseze. Aceștia pot nimeri în Parlament, dar posturile din ministere sunt inaccesibile. Pe piața muncii, există loialitate, deși la angajarea în serviciu cunoașterea limbii de stat este de dorit, dar totuși nu este obligatorie. În alte regiuni cunoașterea limbii este obligatorie și de aceea acei carev or să lucreze învață limba moldovenească, fără a avea careva dificultăți.”* (reprezentant ONG, Comrat)
- *“Problema constă în faptul că nu cunoaștem limba de stat. Noi am învățat pe timpul când în școlile noastre se predă limba moldovenească doar de două ori pe săptămână, iar statul chiar și acum nu ne susține în acest sens.”* (deputat Adunarea Populară UTAG)

O serie de măsuri și condiții sunt propuse de respondenți pentru sporirea nivelului de posesie a limbii de stat în rândul cetățenilor care nu cunosc această limbă. Organizarea cursurilor de studiere a limbii de stat dar și creșterea nivelului de predare a acesteia în instituțiile de învățământ sunt condițiile cel mai des menționate.

Grafic 15. Măsuri necesare pentru a promova studierea limbii de stat

Lipsa unui mediu de comunicare în limba de stat este cel mai des invocată de respondenții în cadrul studiului calitativ ca barieră pentru dezvoltarea nivelului de prezență a limbii de stat în regiunile studiate:

- *"Am frecventat 3-4 cursuri și am încercat să învăț limba de stat, dar nu am reușit din cauza lipsei unui mediu de comunicare în limba de stat și lipsei de timp pentru studiu în afara orelor de curs."* (mediu academic, Comrat)
- *"Nu există un mediu adecvat, trebuie cursuri serale, cel puțin pentru tineri, de dorit gratuite, din contul bugetului de stat."* (deputat Adunarea Populară, UTAG)

Pe lângă abordările tradiționale de promovare a limbii de stat – oferirea de cursuri și sporirea calității de predare în instituțiile de învățământ – studiul atestă o acceptare a ideii de promovare a modelului lingvistic mixt în instituțiile de învățământ. Formele pot fi diferite, fie trecerea treptată spre predarea unor discipline în limba de stat:

- *"Probabil s-ar putea introduce în limba de stat câteva din materiile simple - educația fizică, pictura – pentru a crea treptat un mediu de comunicare zilnic."* (angajat al primăriei or. Taraclia),

fie intensificarea nivelului de predare a limbii de stat:

- *"În școli, ca de exemplu în liceele noastre turcești, trebuie introdusă treptat studierea limbii de stat, la fel cum se studiază engleza și turca, dar aceasta trebuie făcut chiar din primele zile de școală."* (Deputat Adunarea Populară UTAG),

fie încadrarea copiilor în instituții mixte sau cu profil respectiv:

- *"Sunt de acord să fie create școli mixte, ruso-moldovenești, pentru ca ei să facă schimb de experiență, dar aceasta trebuie să aibă loc treptat."* (Deputat Adunarea Populară UTAG)

Chiar și în prezent sunt remarcate tendințe de a încadra copii în instituțiile cu predare în limba de stat:

- *"Mulți își dau copiii în școli, licee moldovenești pentru ca aceștia să învețe de mici limba de stat și să le fie mai ușor să se integreze în societate."* (Deputat Adunarea Populară UTAG)
- *"Există o tendință să se vorbească cu copiii în limba rusă în familie, dar ca aceștia să fie înmatriculați în școli moldovenești"* (Deputat Adunarea Populară UTAG)

Situația limbilor materne a etniilor găgăuze și bulgare merită o atenție aparte. Se pare că evoluțiile în acest sens sunt diferite în cele două regiuni. În UTAG sunt semnalate tendințe care ar pune în pericol prezența limbii găgăuze pe viitor:

- *"În sate încă se vorbește în limba găgăuză, însă în orașe limba găgăuză dispare încetîșor. UNESCO a inclus această limbă în categoria limbilor pe cale de dispariție. Limba nu se mai îmbogățește cu cuvinte noi."* (mediu academic, Comrat)
- *"Din an în an, Ministerul Educației alocă 20-30 de locuri finanțate de la buget pentru instruirea profesorilor de limba găgăuză. În acest an absolvește ultimul grup din 6 persoane, după ei nu va mai fi nimeni. Nimeni nu vrea să urmeze această specialitate. În aceste condiții, putem spune că limba găgăuză nu are premise de dezvoltare."* (jurnalist, Comrat)
- *"Limba găgăuză este folosită din ce în ce mai rar pentru că tinerii noștri au crescut într-un mediu rusolingv, în special în orașe, nu avem școli și grădinițe în limba găgăuză. Nu trebuie să învinuim părinții în acest caz pentru că ei se gândesc unde vor învăța mai departe copiii lor..."* (mediu academic, Comrat)

Unele voci invocă critici față de autoritățile locale pentru lipsa eforturilor în sensul promovării limbii găgăuze:

- *"Pentru păstrarea limbii și tradițiilor trebuie să existe voință politică. În lege nu este specificat procentul de timp în care compania publică GRT – unica companie finanțată din banii publici, care*

este obligată și în principiu are funcția de păstrare și dezvoltare a limbii și culturii găgăuze – trebuie să emită în limba găgăuză.”

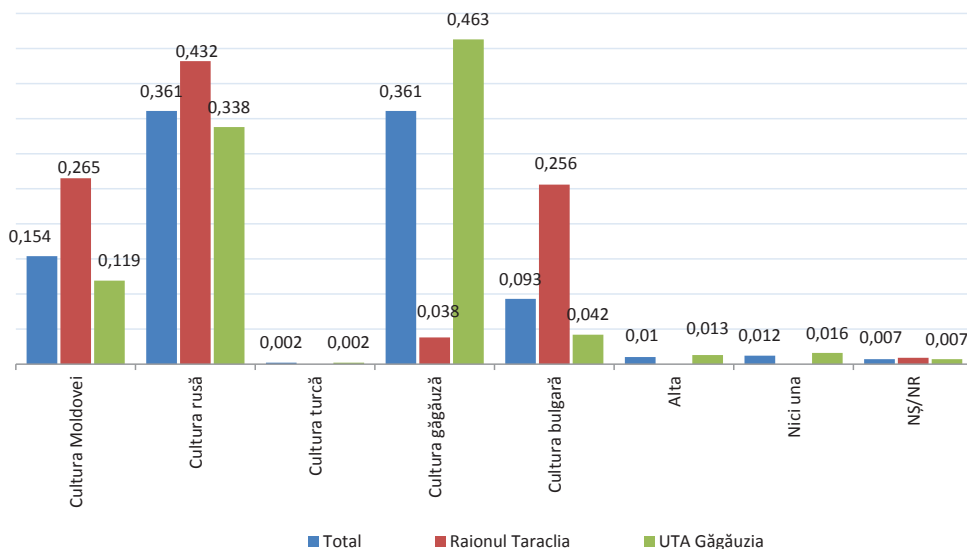
- “Câțiva ani în urmă, UNESCO a recunoscut faptul că limba găgăuză se află în lista limbilor pe cale de dispariție. Autoritățile, care cunosc acest lucru, nu au întreprins absolut nimic pentru a îmbunătăți situația. Există doar o singură grădiniță în întreaga Găgăuzie unde se comunică cu copiii în trei limbi chiar din copilărie.”
- “Autonomia găgăuză a fost concepută în 1994 cu scopul dezvoltării limbii și culturii găgăuze. Timp de 20 de ani ar fi putut să fie create programe pentru păstrarea limbii și culturii găgăuze.” (jurnalist, Comrat)

În schimbarea în r. Taraclia respondenții mai degrabă sunt de părere că nivelul de aplicare a limbii bulgare sporește:

- “S-a deschis universitatea moldo-bulgară, a fost publicată mai multă literatură în limba bulgară, a apărut o carte despre istoria r. Taraclia. Se vorbește din ce în ce mai mult în limba bulgară în școli, grădinițe și chiar pe stradă. Mai des se vorbește pe limba rusă, dar asta nu ne previne să vorbim și în limba bulgară.” (angajat al primăriei or. Taraclia)
- “Nivelul de predare este destul de bun. Există susținere din partea Bulgariei. Profesorii și copiii fac schimburi, stagii și pleacă la tabere în Bulgaria. În sfera culturii, există și teatru în limba bulgară. La universitatea din Taraclia există facultatea “filologie bulgară”. (reprezentant ONG, Taraclia)

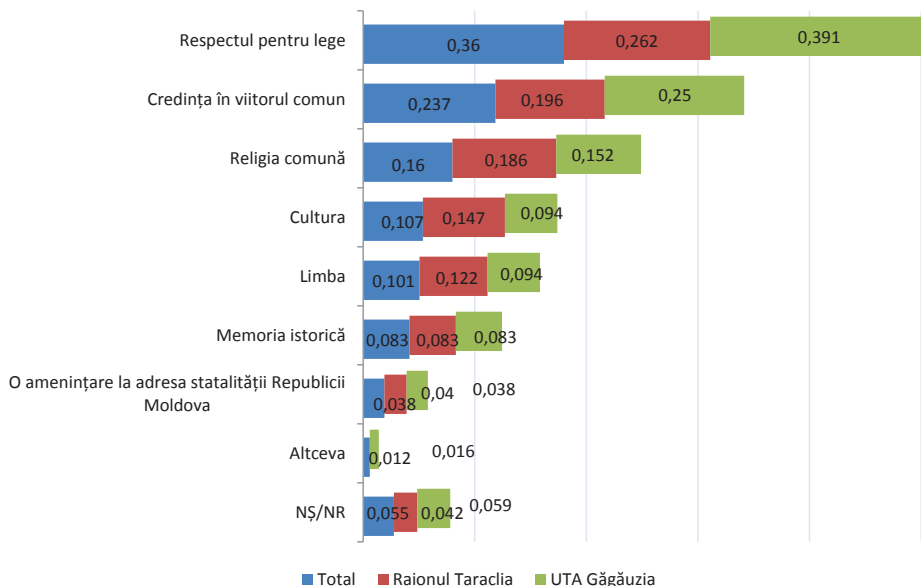
Deopotrivă cu identitatea primară și particularitățile lingvistice, constatăm și o identitate culturală fragmentată. Ponderi sporite de respondenți își resimt apartenența la cultura rusă (36,1%) și culturile etnice proprii (25,6% respondenți din r. Taraclia și 46,3% din UTAG), iar 15,4% la cultura moldovenească.

Grafic 16. Apartenența culturală resimțită

Fragmentarea identitară și lingvistică determină bazarea pe alte principii pentru integrarea etniilor din RM într-o națiune comună. Respectarea legilor, viitorul și religia comune sunt elementele de bază care, în opinia respondenților, ar uni cetățenii RM.

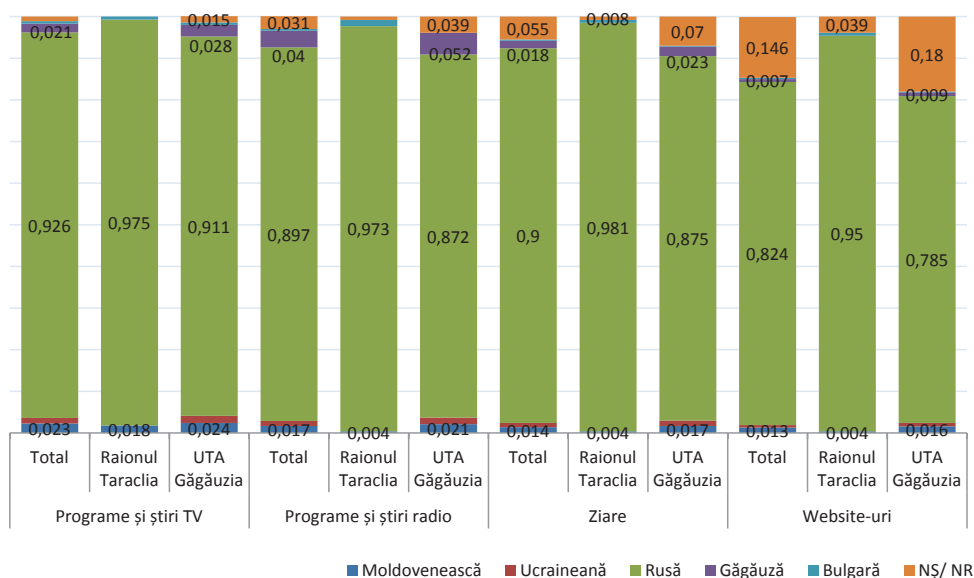
Grafic 17. Elementele care ar sta la baza integrării/apropierii grupurilor etnice din RM

Consumul mediatic-informațional

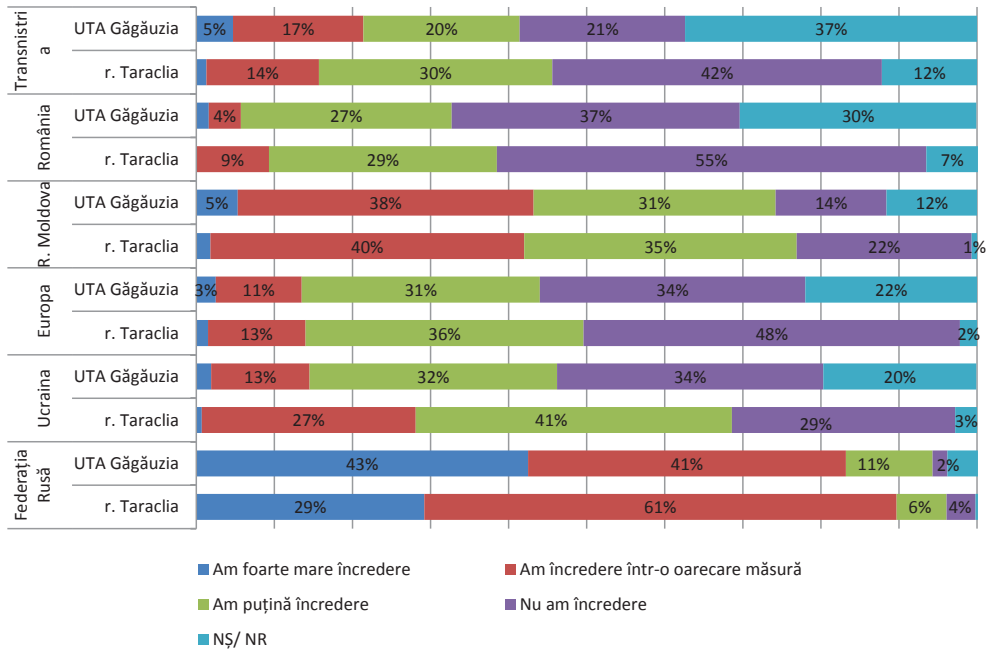
Spațiul informațional în care se află locuitorii din regiunile studiului este aproape exclusiv de conținut rusc. Indiferent de sursele informaționale, nouă din zece locuitori ai regiunilor consumă informația în limba rusă.

Grafic 18. Consumul mediatic după limba conținutului

De aici și încrederea exclusiv în mass-media din FR. Nouă din zece respondenți manifestă încredere în sursele mediatiche din FR, comparativ cu 42%-43% față de media din RM sau 14%-15% față de mass-media europeană.

Grafic 19. Încrederea în mass-media din ...

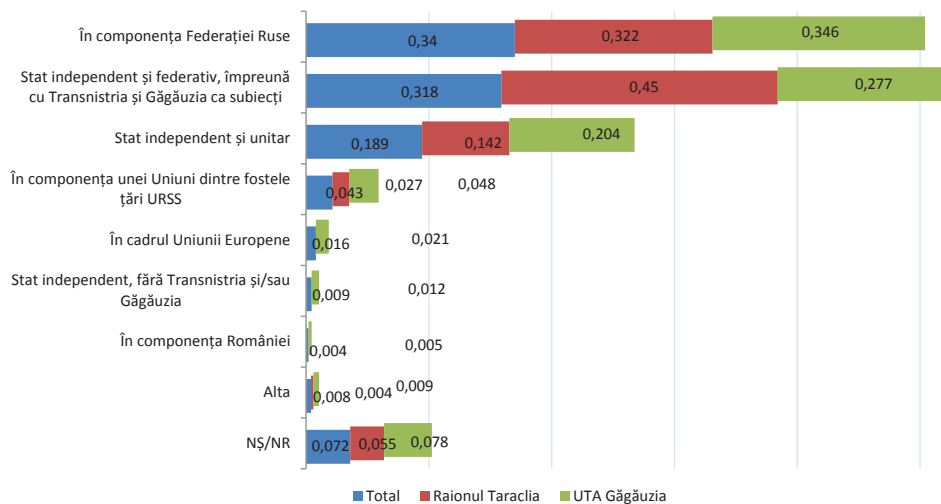
Percepții privind viitorul statului RM

Perspectiva viitorului comun este percepută drept unul din elementele cheie a integrării etniilor. Pe de altă parte doar 3,8% respondenți au indicat în calitate de element integrator pericolul pentru statalitate (Grafic 17). Astfel, din perspectiva integrării în societate, încrederea, valoarea și viziunea asupra viitorului statalității RM necesită o atenție deosebită.

Rezultatele studiului sugerează că minoritățile etnice atribuie un grad înalt de probabilitate schimbării formei de organizare statală, sau chiar pierderii suveranității RM. Doar 18,9% consideră că RM pe viitor va rămâne un stat unitar și suveran, cu regiunile transnistreană și găgăuză în calitate de unități teritorial-administrative ordinare. Pe de altă parte, doar 0,9% respondenți prezic un stat unitar fără Transnistria sau Găgăuzia în componența sa. Aproape o treime din respondenți văd RM pe viitor ca stat federativ cu Transnistria sau Găgăuzia subiecți ai acestei federații.

Însă cea mai mare parte a cetățenilor din regiunile studiului consideră că RM își va pierde suveranitatea, fie prin încadrarea în componența Federației Ruse (34,0%), fie în componența unei uniuni între statele foste URSS (4,3%).

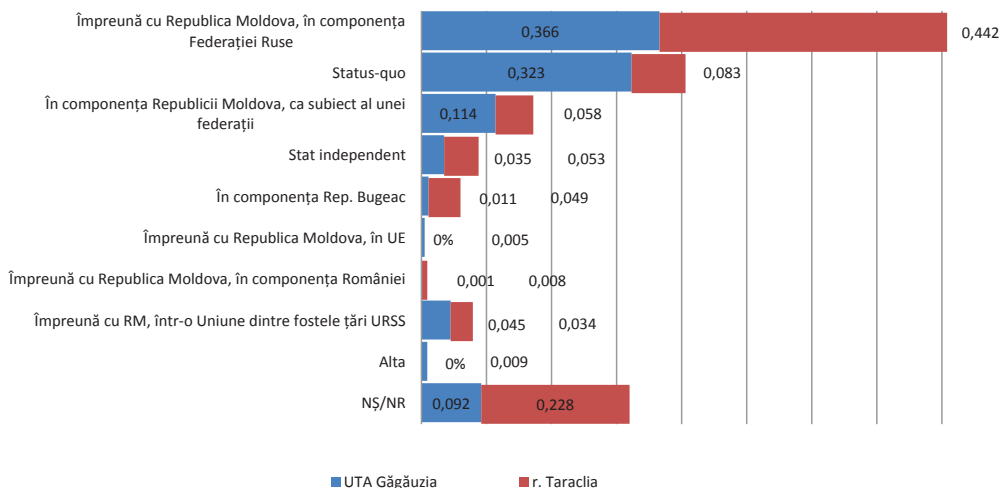
Grafic 20. Viziuni asupra viitorului statalității RM

Drept urmare, deși perspectivele secesioniste nu sunt prevăzute de mulți respondenți (doar 5,3% respondenți din r. Taraclia și 3,5% din UTAG își văd regiunile în perspectivă în calitate de stat independent), cei mai mulți respondenți anticipează viitorul regiunilor împreună cu Moldova în cadrul Federației Ruse sau în careva uniune statală în baza fostei URSS.

În același timp, ponderea celor care anticipează că pe viitor RM va fi un stat independent și unitar, iar regiunile transnistreană și găgăuză se vor regăsi în cadrul acestuia, sporesc o dată cu nivelul de studii.

Grafic 21. Viziuni asupra viitorului regiunilor

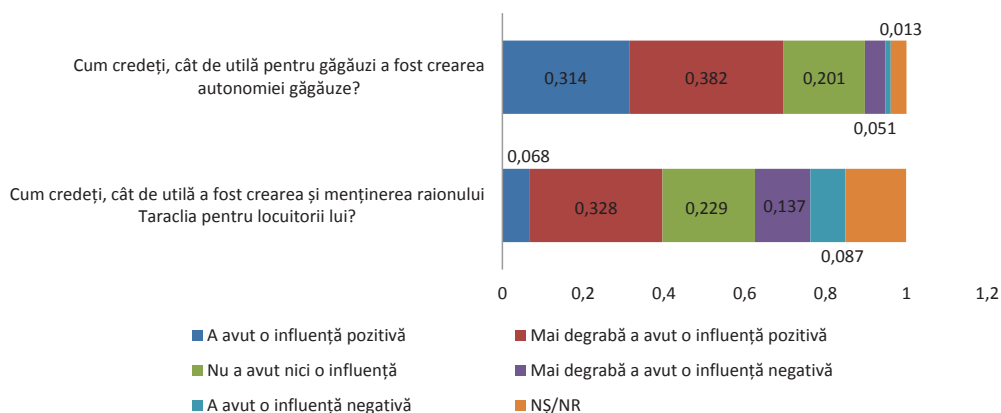

Per total, se constată o stare de spirit deloc favorabilă integrării, sau chiar una periculoasă pentru suveranitatea statului. Părți considerabile de cetățeni nu-și văd viitorul în cadrul RM suverane fie din cauza neagreării statului, fie din cauza percepției fragilității acestuia.

Aprecieri cu privire la autonomii bazate pe principiul etnic

Atât UTAG ca și autonomie, cât și r. Taraclia în calitate de unitate administrativ-teritorială distinctă, sunt construcții etno-teritoriale, create în baza populării compacte a acestor teritorii de către grupurile etnice găgăuz și respectiv bulgar. Crearea UTAG este percepută de circa 70% respondenți ca având efecte pozitive pentru populația regiunii, pe când în cazul r. Taraclia de această părere sunt doar circa 40% din respondenți. Discrepanțele sunt determinate de statutul diferit al acestor regiuni, UTAG dispunând de o anumită autonomie specifică față de celelalte UAT ale țării.

Grafic 22. Impactul creării UTA Găgăuzia și a r. Taraclia pentru populația regiunilor

Aprecierile cu privire la impactul autonomiei din partea respondenților în cadrul studiului calitativ sunt contradictorii. Majoritatea acestora sunt de părere că crearea autonomiei găgăuze a avut efecte pozitive. Cel mai des este invocat faptul că crearea autonomiei a sporit imaginea și notorietatea etniei găgăuze în lume:

- *"Găgăuzii au devenit mai încrezuți în forțele proprii și au fost recunoscuți în calitate de etnie distinctă."* (mediu academic, Comrat)
- *"Acum există schimbări, ca autonomie despre noi au auzit în întreaga lume."* (Deputat Adunarea Populară UTAG)

Alte argumente ar fi că crearea autonomiei a sporit accesibilitatea anumitor servicii publice, sau că a avut un impact pozitiv asupra culturii găgăuze:

- *"Accesul la serviciile publice a crescut, a devenit mai simplu să ne adresăm la autoritățile găgăuze, decât la autoritățile centrale."* (mediu academic, Comrat)
- *"În ceea ce privește cultura, au apărut cântece depe satele și orașele noastre, oamenii au început să se mândrească cu faptul că sunt găgăuzi."* (Deputat Adunarea Populară UTAG)

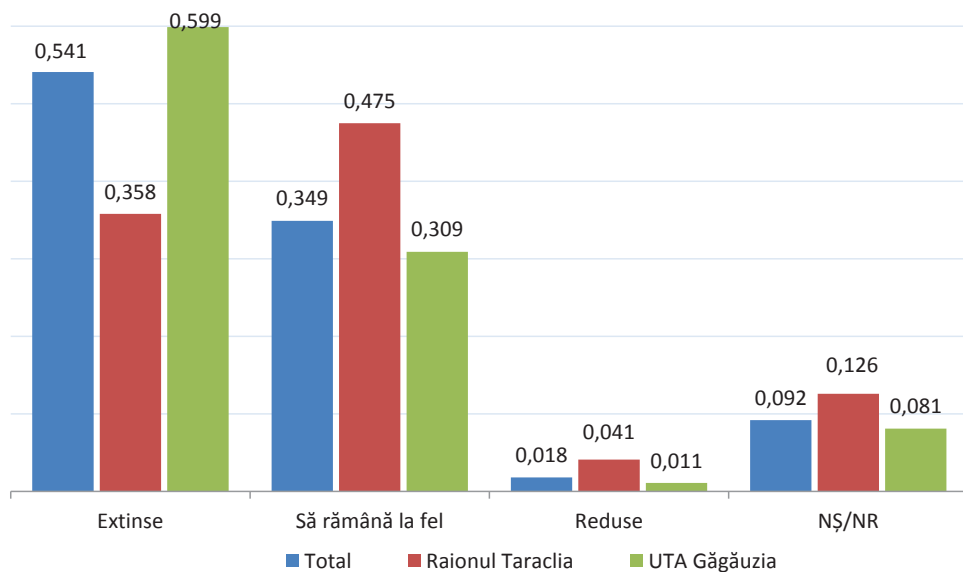
Există însă și voci critice, care vorbesc despre nevalorificarea potențialului autonomiei:

- *"Toți vociferează faptul că Găgăuziei i-au fost reduse competențele, dar deputații Adunării Populare au dreptul să se adreseze în Curtea Constituțională. Dacă Parlamentul țării adoptă careva legi care încalcă drepturile Găgăuziei, Adunarea Populară are dreptul să se adreseze la Curtea*

Constituțională pentru o decizie pe caz. În 20 de ani de când deține acest drept, Găgăuzia s-a adresat doar o singură dată la Curtea Constituțională și asta doar pe timpul primului mandat al Adunării Populare, mai mult nu veți găsi nici o adresare.” (jurnalist, Comrat)

Cu privire la necesitatea lărgirii prerogativelor UTAG părerile sunt împărțite. Deși foarte puțini respondenți sunt de părere că acestea trebuie să fie reduce, o treime din cetățeni s-au exprimat pentru păstrarea statutului actual, iar 54,1% pentru lărgirea gradului de autonomie. Pentru lărgirea gradului de autonomie se pronunță în special populația tânără (59,8% respondenți de 18-29 ani, versus 48,0% de 60+ ani), la fel și cei cu nivel de studii mediu și înalt.

Grafic 23. Necesitatea lărgirii competențelor UTA Găgăuzia

Și la acest aspect opiniile respondenților la interviuri sunt împărțite. În mare parte cei care sesizează efecte pozitive în urma creării autonomiei tind să revendice și necesitatea lărgirii prerogativelor acestea:

- *“Competențele Adunării Populare trebuie extinse, pentru a avea mai multă independență.” (Deputat Adunarea Populară UTAG)*
- *“Cred că extinderea competențelor poate avea un impact pozitiv asupra viitorului Găgăuziei. Odată cu extinderea competențelor, Găgăuzia trebuie să înțeleagă că totuși se află în interiorul Republicii Moldova.” (mediul academic, Comrat)*

Cealalți însă pun accentul pe valorificarea pe deplin a prerogativelor existente:

- *“Competențele nu trebuie neapărat extinse, cât trebuie învățate autoritățile cum să le folosească. Trebuie delimitate competențele între ceea ce face Găgăuzia și ce fac autoritățile centrale.” (mediu academic, Comrat)*
- *“Din păcate puterea este astăzi concentrată în Chișinău și nu este vorba doar de statutul autonomiei găgăuze, dar și de celelalte regiuni, pentru că trebuie implementat modelul european de descentralizare. Autoritățile locale, inclusiv autonomia găgăuză, trebuie să aibă mai multă independență, de ex. la formarea bugetului. Este o problemă la nivel de republică.” (jurnalist, Comrat)*

În ceea ce privește r. Taraclia, ies în evidență câteva aspecte cheie. În primul rând nu sunt invocate solicitări de a acorda unității o autonomie similară celei de care dispune Găgăuzia. În al doilea rând crearea unei UAT

după principiul populării compacte a etniei bulgare este percepută ca una din condițiile care au asigurat păstrarea identității bulgarilor din Moldova:

- *“Noi ne-am păstrat identitatea bulgară, dacă am fi făcut parte din raionul Cahul, nu am fi fost observați. Acum încercăm să obținem statutul de raion național cultural. Aceasta a influențat pozitiv păstrarea identității noastre bulgare.”* (angajat al primăriei or. Taraclia)

Totodată persistă temeri că raionul, în special în contextul reformelor administrativ-teritoriale, va fi desființat:

- *“Ne îngrijorează legea cu privire la descentralizare. Conform proiectului acestei legi în Republica Moldova vor fi create 3-4 județe mari, iar raionul Taraclia va fi desființat, ceea ce va avea ca rezultat pierderea tradițiilor și culturii bulgare.”*

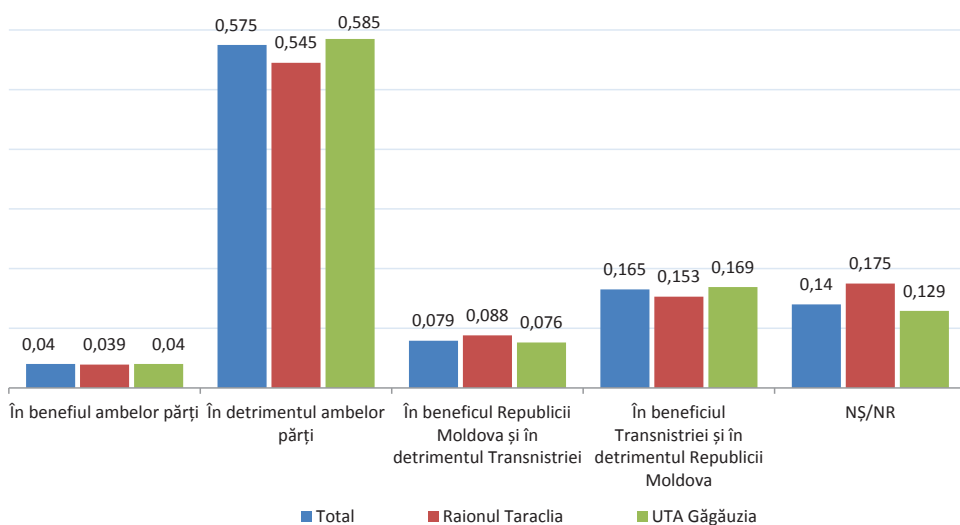
fapt pe care se și bazează revendicările acordare raionului a unui statut de raion național-cultural:

- *“Vrem să ne fie acordat statutul de raion național-cultural. Nu cerem competențe ca în cazul Găgăuziei, cu buget separat, politică fiscală, ci pur și simplu o lege organică despre statutul național-cultural al raionului, pentru a fi siguri că acesta nu va fi desființat.”* (angajat al primăriei or. Taraclia)

Viziuni asupra diferendului Transnistrean

Analiza percepțiilor grupurilor etnice minoritare din partea dreaptă a Nistrului asupra diferendului transnistrean prezintă un interes aparte din perspectiva identificării soluțiilor pentru soluționarea acestuia. Urmările acest conflict sunt negative, pentru ambele părți (58%).

Grafic 24. Efectele conflictului transnistrean

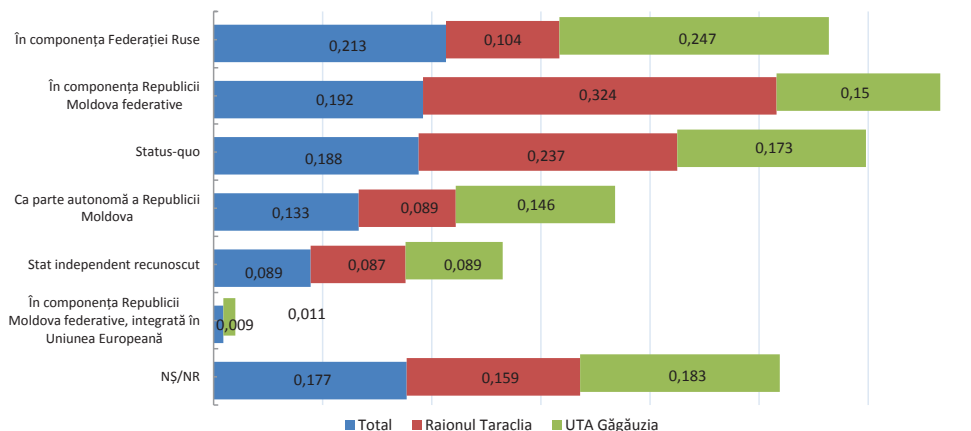

Având în vedere că majoritatea respondenților califică urmările conflictului ca fiind negative, 79,7% din respondenți consideră foarte importantă soluționarea acestui conflict. Pe de altă parte, părerile privind viitorul regiunii sunt împărțite. Fiecare al cincilea respondent vede viitorul regiunii din stânga Nistrului în componența Federației Ruse, aproximativ în aceeași pondere sunt cei care văd pe viitor Transnistria ca parte componentă a unei federații în baza actualului stat RM, iar 13,3% în calitate de autonomie în cadrul

RM. Alți 18,8% văd păstrarea și pe viitor al statu-quo-ului actual și doar 8,9% consideră că regiunea își va atinge obiectivul de a fi recunoscută internațional drept stat independent.

Ca și în cazul cu aprecierile cu privire la viitorul propriilor regiuni, respondenții cu nivel de studii mai înalt sunt mai predispuși să anticipeze că Transnistria pe viitor va fi integrată într-un stat comun cu RM.

Grafic 25. Viitorul regiunii transnistrene

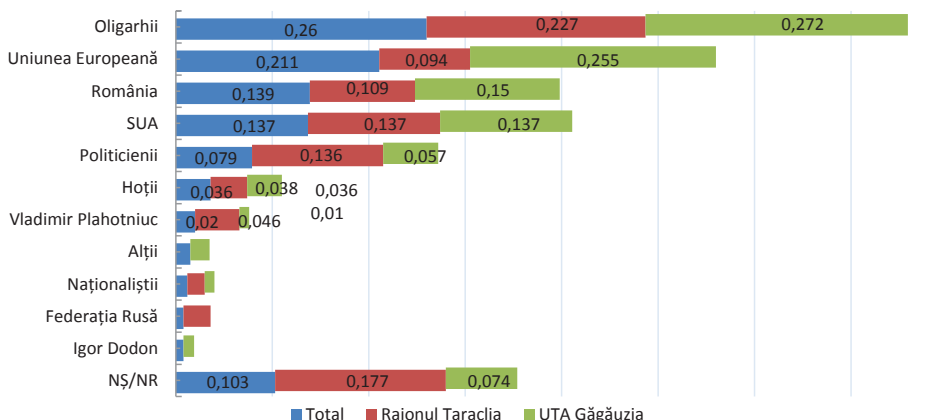

Atitudini față de ultimele evenimente politice

Scepticismul față de viitorul suveranității RM este alimentat și de instabilitatea care a marcat viața politică a statului din ultimii ani. În particular o parte importantă din respondenți susțin teza precum că Republica Moldova este un stat captiv – 33,1%. În special teza este susținută de tineri, persoane cu studii și nivel socio-economic mai ridicat.

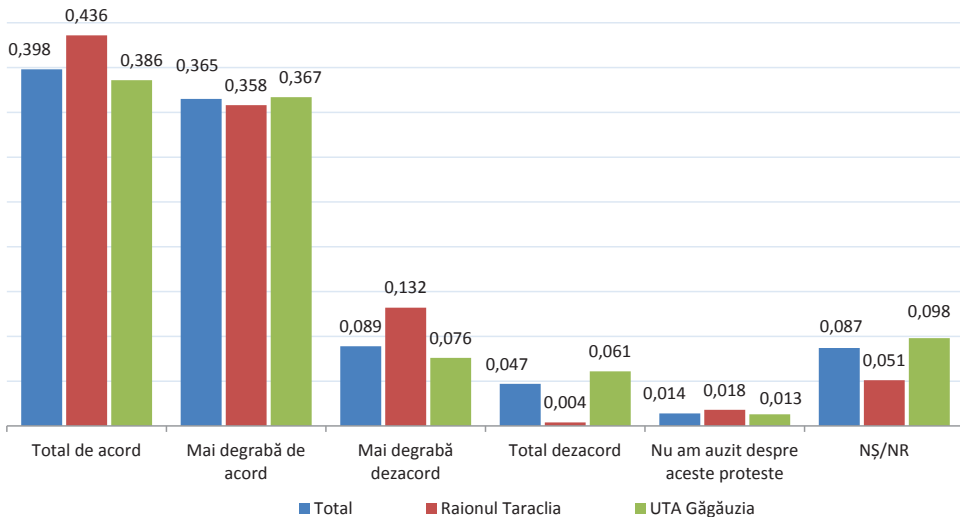
Responsabilitatea pentru această situație este plasată fie pe partenerii de dezvoltare ai țării (UE, România, SUA), fie pe grupurile de business din țară (oligarhi, Plahotniuc).

Grafic 26. Responsabilii de „capturarea” statului

Mișcările protestatere din Chișinău din toamna anului 2015 sunt susținute de către marea majoritatea a locuitorilor regiunilor cercetării (76%), dar mai ales de către persoanele tinere și de vârstă medie, economic active, cu nivel de studii și socio-economic înalt. Însă nu toate părțile care au făcut parte la aceste acțiuni de protest sunt susținute de locuitorii UTAG și r. Taraclia. Marea majoritate a respondenților susțin acțiunile de protest ale PSRM, doar unul din cinci susțin ambele (la acel moment) mișcări protestatere, a PSRM și a Platformei DA. Două treimi din cetățeni din regiunile studiului susțin principala revendicare a protestatarilor - organizarea alegerilor parlamentare anticipate.

Grafic 27. Gradul de susținere a protestelor de amploare în Chișinău?

2. Aspecte de orientare geopolitică

Realitatea etnică din RM este una paradoxală, dispunând de specificități care ar impune mai degrabă definirea grupurilor minoritare după alte caracteristici decât cele etnice. În percepțiile și orientările identitare ale etniilor găgăuză și bulgară practic nu transpar criteriile etnice, de istorie etnică specifică. Rezultatele studiului ilustrează foarte clar că aceste grupuri de cetățeni, prin modul lor de raportare la stat și viitorului acestuia, prin modul lor de identificare, nu manifestă tendințe de autodefinire în baza etnicității, ci mai degrabă, în baza la o serie de realități, precum:

- realitățile lingvistice și informaționale (supremația de uz a limbii ruse),
- trecutul sovietic,
- mobilitatea geografică din prezent (migrația către FR)

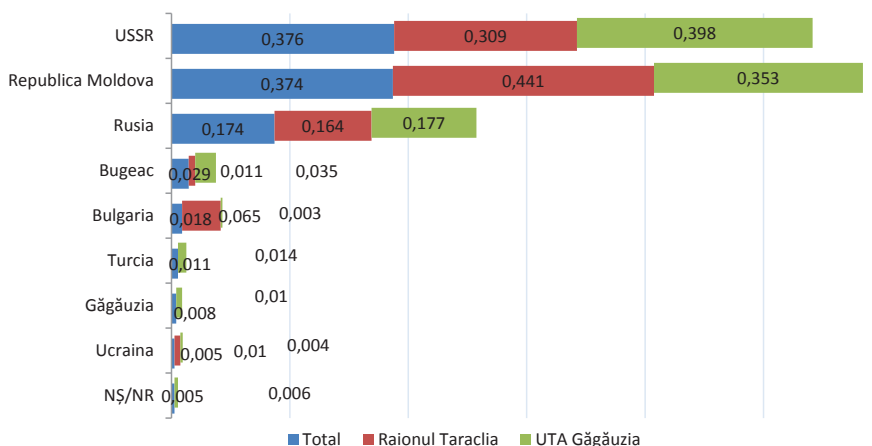
se autodefinesc în cadrul unui grup minoritar comun (indiferent de originea etnică) al populației vorbitoare de limbă rusă, rămasă pe teritoriul RM în urma destrămării URSS.

Percepții privind patria istorică a etniilor găgăuze și bulgare

Să ne amintim că identitatea etnică practic lipsește printre criteriile identității primare a cetățenilor din regiunile studiului, doar 5.6% respondenți se identifică mai întâi de toate cu grupul lor etnic.

Pe de altă parte istoria grupului etnic propriu lipsește și ea aproape complet din raportările la realitate. Majoritatea etnicilor bulgari și găgăuzi, cetățeni ai RM, se raportează istoric la fosta URSS (37,6%) sau la actuala Federație Rusă (17,4%). Iar dacă în cazul etniei găgăuze disputele privind istoricul grupului continuă, paradoxul este foarte vizibil în cazul etnicilor bulgari, când doar 6,5% respondenți din r. Taraclia (populat majoritar de etnici bulgari) percep statul național bulgar ca și patrie istorică.

Grafic 28. Patria istorică percepută

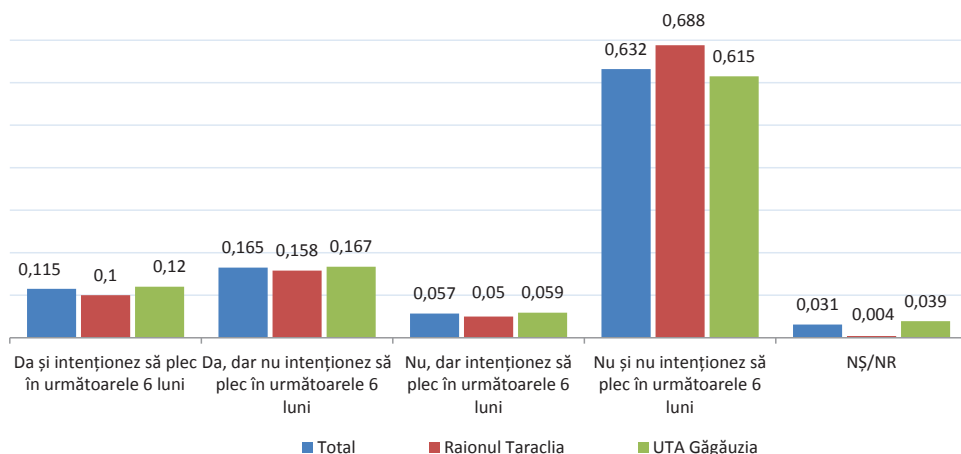

Implicarea în migrația externă și intenții migraționiste de viitor

Amplerea proceselor migraționiste din perioada independenței RM ne face să nu putem neglija efectele acesteia chiar și în subiecte legate de identitate și orientare culturală. Impactul migrației forței de muncă se face resimțit în toate sferele vieții sociale, chiar și până în domeniul preferințelor electorale³. De exemplu, există evidențe de relații semnificative între votul acordat pentru Partidul Comuniștilor din Republica Moldova la alegerile parlamentare din 2009 și prevalența pattern-urilor migrației forței de muncă (Est vs Vest) în gospodăria și comunități.

Regiunile studiului nu fac excepții în sensul amplitudinii proceselor migrației forței de muncă. La momentul studiului implicarea brută a populației (fie experiență migrațională recentă – ultimii 2 ani, fie intenții pentru viitorul apropiat – 6 luni) depășea o treime din populația adultă.

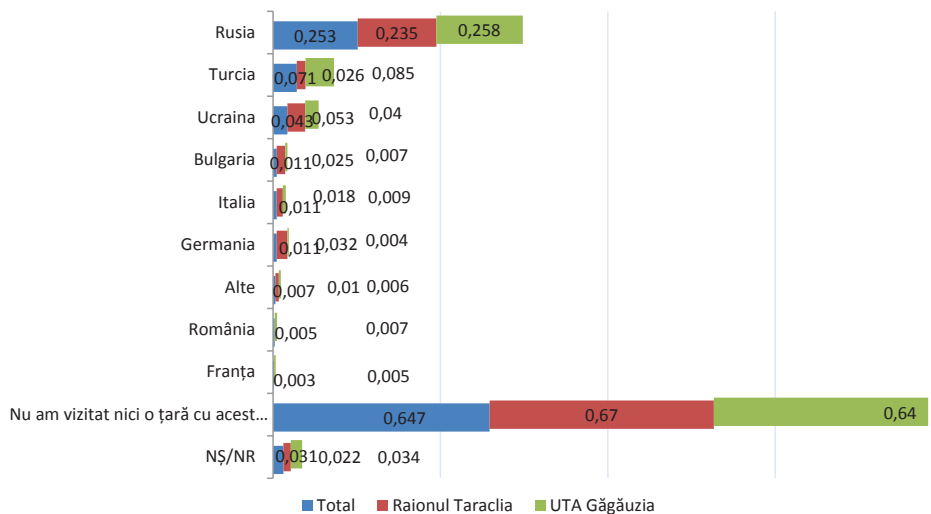
Grafic 29. Implicarea în migrația forței de muncă în ultimii 2 ani

³ Toman Omar Mahmoud, Hillel Rapoport, Andreas Steinmayr, Christoph Trebesch „The Effect of Labor Migration on the Diffusion of Democracy: Evidence from a Former Soviet Republic”, August 2013

Migrația locuitorilor din UTAG și r. Taraclia este preponderent îndreptată spre Est, 61,0% din persoanele implicate în ultimii 5 ani în migrația cu scop de muncă au fost în FR, alții 10,4% în Ucraina. Comparativ cu migrația totală pe țară⁴, ca destinație Turcia are o pondere mai sporită (17,1%), iar țările din UE au pondere mai scăzută. Așadar, adițional spațiului informațional dominat aproape complet de media rusească se adaugă și legătura obiectivă strânsă cu FR prin migrație.

Grafic 30. Țări vizitate în procesul migrației de muncă în ultimii 5 ani

Într-un asemenea context nu pare deloc surprinzător că 60,2% din cetățenii RM, locuitori ai regiunilor studiului, nu văd viitorul copiilor în Republica Moldova și 78,2% din ei ar prefera ca aceștia să trăiască în FR.

Atitudini față de actorii internaționali

Doar două țări, FR și Turcia se bucură de atitudini preponderent pozitive ale locuitorilor UTAG și r. Taraclia. Atitudini pozitive față de FR au declarat 95% respondenți, față de Turcia 70% respectiv.

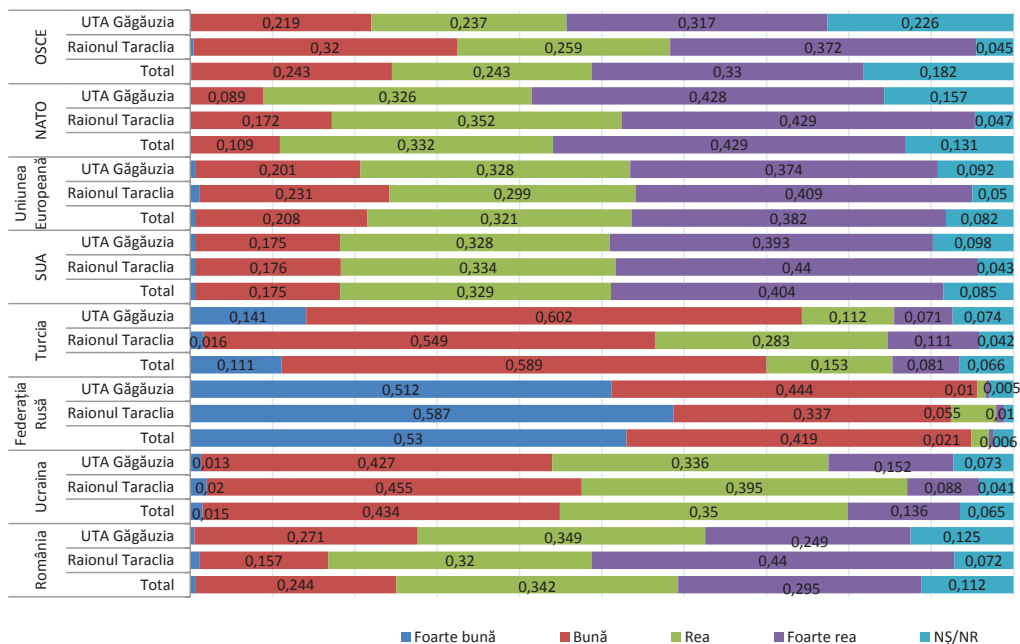
Un nivel mediu al indicatorului este înregistrat față de Ucraina, cu 45% respondenți cu atitudini pozitive și 49% negative. În cazul celorlalte țări și organisme internaționale ponderea celor cu atitudini negative este mai mult decât dublă față de ponderea respondenților cu atitudini pozitive. Generic vorbind, locuitorii regiunilor se manifestă pronunțat negativ față de orice țară sau organizație asociată Occidentului.

Deși constatările generale sunt valide pentru toate categoriile socio-demografice, constatăm și anumite elemente specifice. În primul rând locuitorii UTAG comparativ cu cei din r. Taraclia se manifestă mai pozitiv față de România și Turcia.

Populația din mediul rural și cei cu nivel de studii mai sporit manifestă atitudini mai pozitive față de toți partenerii externi, iar atitudinile față de țările din UE, organizațiile internaționale și SUA corelează cu vârsta respondenților, tinerii manifestând atitudini mai pozitive față de aceste țări și organizații.

⁴BNS „Migrația Forței de Muncă”, 2013

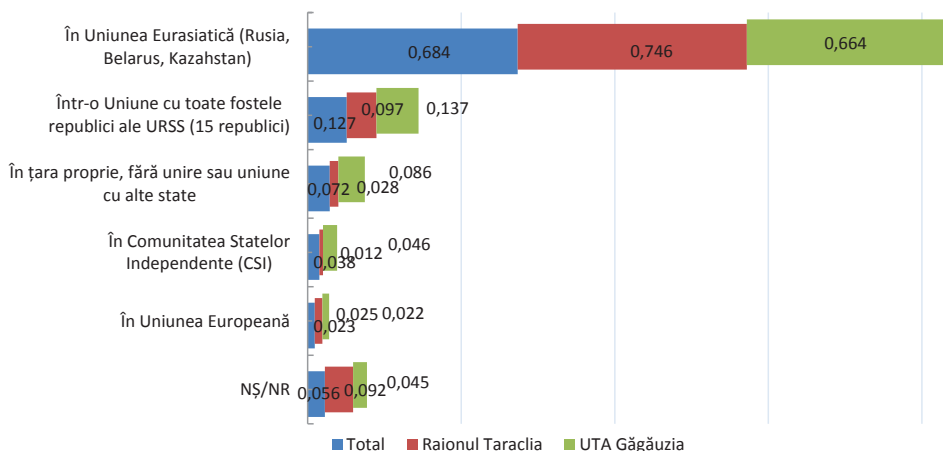
Grafic 31. Atitudinea față de partenerii externi ai RM

Viziuni asupra orientării externe a RM

Viitorul țării este preferat în cadrul unor uniuni interstatale din est, în cadrul spațiului fostei URSS. Două treimi din respondenți și-ar dori ca pe viitor RM să facă parte din Uniunea Euroasiatică, alții 12,7% și-ar dori ca RM să facă parte dintr-o uniune nouă a fostelor republici ale URSS. Opțiunea integrării în UE sau statusul-quo, de stat neîncadrat în niciuna din uniunile listate, nu se bucură de popularitate.

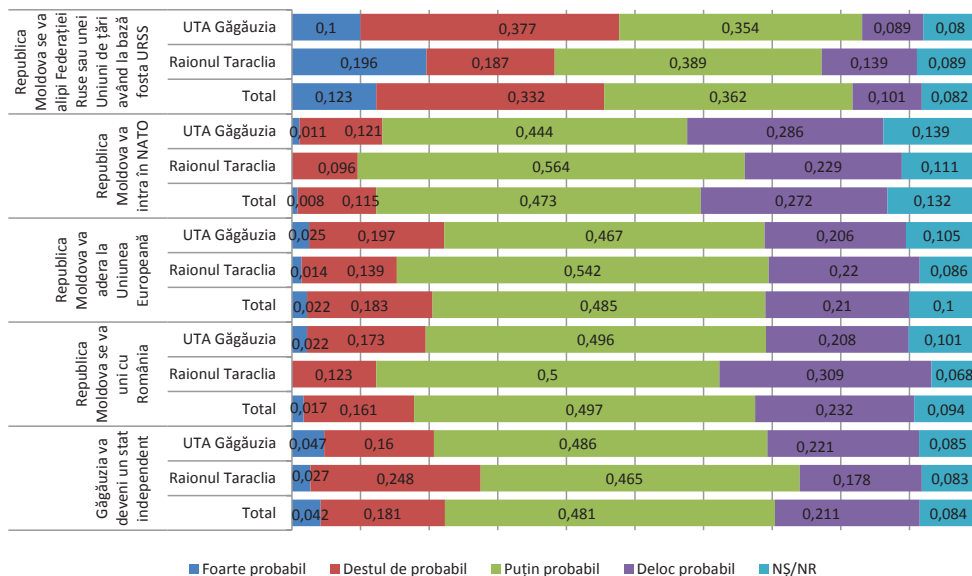
Grafic 32. Viitorul RM preferat de respondenți

Aproape nouă din zece respondenți își declară direct preferințele pentru Uniunea Euroasiatică în detrimentul Uniunii Europene.

Pe de altă parte, viitorul statalității nu este unul clar. Respondenții au apreciat ca fiind puțin probabilă unirea cu România, integrarea RM în NATO și UE, precum și majoritatea au apreciat ca puțin probabilă independența Găgăuziei. Cu privire la unirea RM cu FR sau integrarea în uniuni economico-politice din est părerile sunt împărțite, aproape jumătate din respondenți fiind de părere că acest scenariu este probabil, cealaltă jumătate - ca fiind exclus sau puțin probabil.

Grafic 33. Aprecieri cu privire la probabilitatea diferitor scenarii referitoare la statalitatea RM

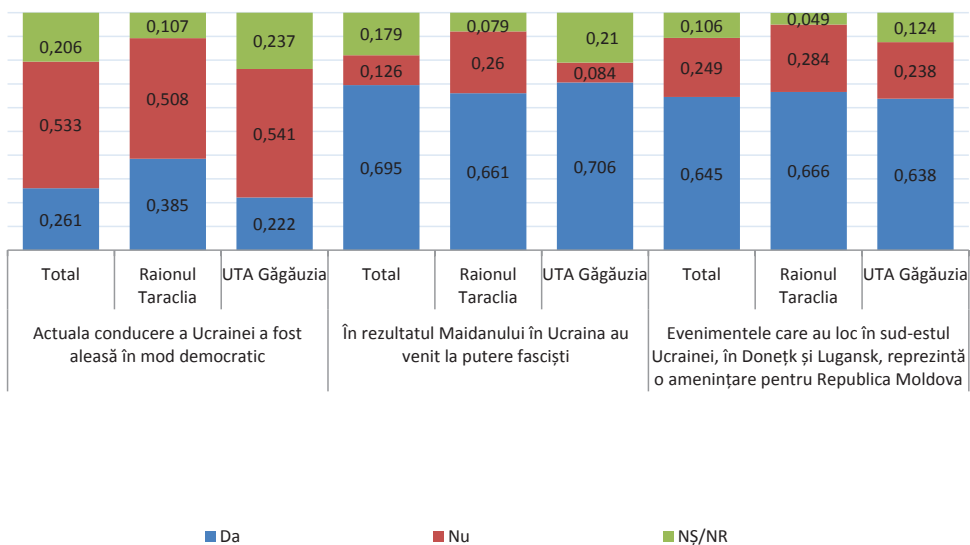

Aprecierile evenimentelor din estul Ucrainei

Evenimentele din Ucraina, de la schimbarea guvernării în urma protestelor sângeroase de pe Maidan, urmate de anexarea peninsulei Crimeea și până la conflictul armat care continuă în regiunile din estul țării, au introdus elemente destabilizatoare în plan regional și mondial. Una din componentele de bază ale conflictului l-a constituit războiul informațional.

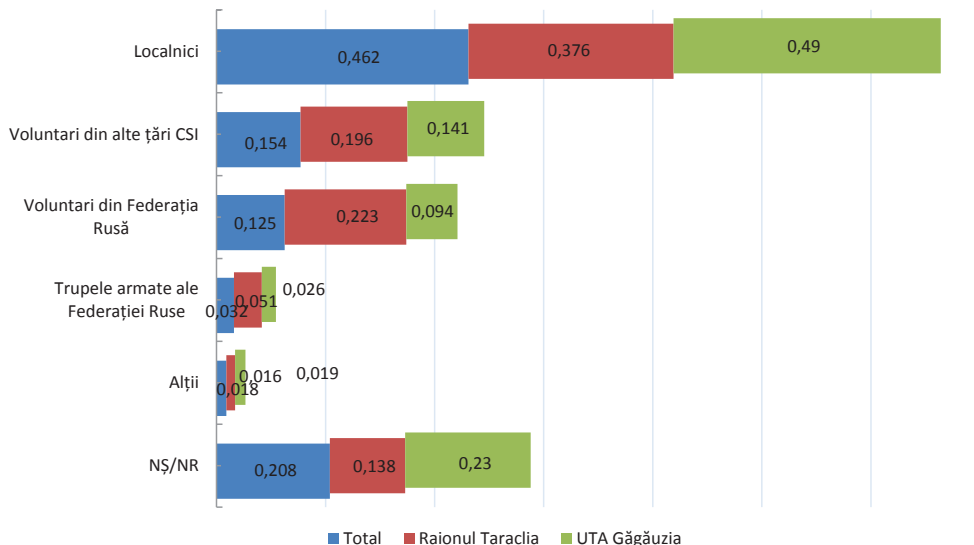
Aparent logica realităților similare ar plasa populația din RM pe poziții de susținere față de Ucraina, victimă a separatismului generat prin scenarii similare celui transnistrean. Lucrurile însă stau altfel, componenta informațională în reflectarea evenimentelor fiind complet dominată de viziunile propagate de FR. Prin urmare marea majoritate a locuitorilor regiunilor studiului sunt adepți ai poziției FR cu privire la evenimentele din Ucraina. Ideile propagandistice promovate de mass-media rusească, precum că noua guvernare în Ucraina nu este legitimă, iar la conducere în Ucraina au ajuns grupări fasciste, sunt preluate masiv de către populația UTAG și r. Taraclia. Totodată majoritatea respondenților susțin că evenimentele din estul Ucrainei prezintă un pericol și pentru RM.

Grafic 34. Aprecieri cu privire la o serie de teze aferente conflictului din estul Ucrainei

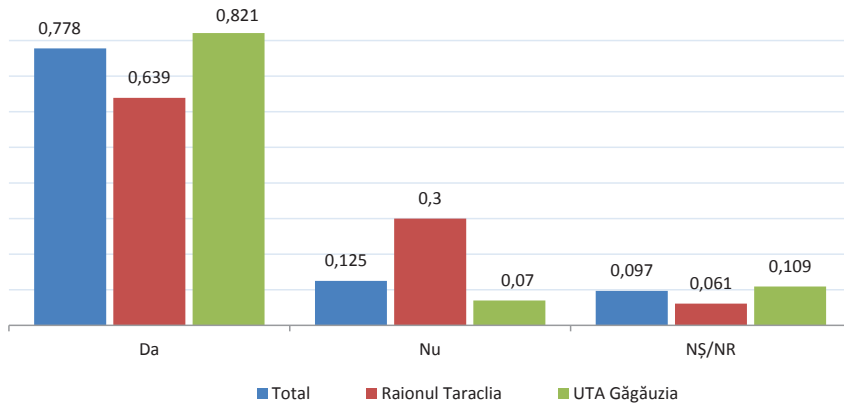
Deasemenea, este împărtășită convingerea că în estul Ucrainei confruntările poartă caracterul unui război civil, fără implicarea Federației Ruse. Aproape fiecare al doilea respondent (46,2%) este de părere că forțele armate guvernamentale luptă cu localnicii în regiunile din estul Ucrainei. Alții sunt de părere că în estul Ucrainei luptă voluntari din țările CSI (15,4%) sau FR (12,5%). Doar 3,2% respondenți susțin poziția Ucrainei precum că în estul țării luptă forțele armate ale FR.

Grafic 35. Oponenții armatei Ucrainei în Donbas și Lugansk

Implicarea grupărilor de tineri originari din UTAG în conflictul armat din estul Ucrainei, care a dus la o serie de arestări ale acestora, au cunoscut o rezonanță mediatică considerabilă în RM. Caracterul specific al acoperirii mediatice a regiunilor studiului, caracterizat prin penetrarea extrem de scăzută a mass media națională, în special a celei în limba de stat, pare să nu fi determinat același nivel de rezonanță a acestor evenimente și în regiunile de sud. Patru din zece cetățeni nu au putut exprima o părere iar alți 43,2% au afirmat că implicarea tinerilor din UTAG în instruirea militară în FR nu ar corespunde adevărului. Mai mult ca atât, faptul arestării acestor tineri a stârnit reacții preponderent negative din partea locuitorilor regiunilor. Într-un final și în cazul anexării peninsulei Crimeea majoritatea populației (77,8%) UTAG și r. Taraclia consideră că FR a avut dreptate.

Grafic 36. Dvs. personal susțineți intrarea Crimeei în componența Federației Ruse?

Un proiect secesionist, promovat în anul 2015 de o serie de forțe din regiunea de sud a RM și regiunea adiacentă din Ucraina, numit „Republica Bugeac”, având ca scop o uniune în baza etnicilor găgăuzi și bulgari din regiunile vizate, a cunoscut o rezonanță considerabilă în Moldova în general și în regiunea de sud în particular. 39,6% din respondenți au auzit despre acesta. De remarcat este nivelul sporit de suport al unei asemenea idei, susținută de o treime din populația regiunilor, sau circa jumătate din cei care au auzit despre această intenție.

Proiectul „Novorossia”, promovat de FR în contextul evenimentelor din Ucraina din anii 2014-2015, este cunoscut de 30,2% respondenți, în special cu studii superioare, economic activi, bărbați. Dacă e să ne referim doar la cei cărora la momentul studiului le-a fost cunoscut un asemenea proiect, mai mult de jumătate din respondenți manifestau atitudini pozitive față de acesta.

3. Concluzii și recomandări

Perioada extrem de tensionată pe care o parcurge în prezent Republica Moldova este determinată atât de factori destabilizatori interni, cât și de conjunctura externă de insecuritate. Multiplele crize politice din ultimii ani și corupția la nivel înalt, au diminuat considerabil încrederea cetățenilor în instituțiile statului și partidele politice. Conflictuale regionale pe teritoriul statului vecin ar putea complica și mai mult situația din Republica Moldova.

Zona de sud a Republicii Moldova, caracterizată prin prezența unor unități teritoriale administrative create după principiul populării etnice, cu populații neintegrate lingvistic și informațional în spațiul statal, necesită o atenție sporită și cunoașterea profundă a specificului regional, în scopul găsirii soluțiilor eficiente pentru menținerea situației în albia constituțională.

Studiul de față vine să furnizeze o diagnoză complexă a stării de lucruri, generând material empiric pentru evaluarea perspectivelor și soluțiilor de integrare minorităților etnice din regiunea de sud în cadrul unei națiuni civice în Republica Moldova.

Un prim element, scos la suprafață de această cercetare, este faptul că relațiile interetnice nu sunt percepute ca o problemă primară de către locuitorii din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia. În sensul incidenței discriminării, minoritățile etnice și lingvistice deasemenea nu se regăsesc printre categoriile discriminate.

Starea identitară a cetățenilor din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia este una confuză. Pe de o parte, la nivel declarativ este subliniată sentimentul de integrare în societatea moldovenească. Pe de altă parte, pe lângă caracterul difuz al identității primare (civică, regională, locală), și identitatea etnică este una difuză, populația fiind împărțită între cei ce își asumă în exclusivitate o identitate etnică, și cei cu sentimente de apartenență etnică multiplă.

Un alt element esențial, care trebuie subliniat, este tendința puternic asumată de a atribui întregul spațiu statal al Republicii Moldova ca aparținând unei identități ruse („Русский мир”). Prin percepția trecutului istoric, populația din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia se identifică cu un spațiu rusesc, iar elementelor etnice nu le este atribuită o careva importanță majoră coagulantă.

Etniile găgăuză și bulgară din Moldova trăiesc într-o izolare lingvistică completă de majoritatea etnică și de stat în general. Majoritatea absolută a reprezentanților acestor grupuri nu posedă limba de stat, pe când limba rusă este cunoscută tuturor, mult peste nivelul de cunoaștere al limbilor natale ale acestor grupuri (bulgară, găgăuză). Mai mult ca atât, în UTA Găgăuzia și raionul Taraclia limbii ruse i se acordă din start prioritate în procesul educațional față de limba de stat și limba natală.

Pe fondul izolării lingvistice are loc și izolarea în spațiul informațional rusesc. Fonul informațional în UTA Găgăuzia și r. Taraclia este complet dominat de mass media cu conținut rusesc. Având în vedere aspectele de mai sus, există un risc sporit pentru ca aceste grupuri etnice să își piardă cu timpul identitatea lingvistică, prezentând, într-un final, doar caracteristicile unei minorități lingvistice ruse.

Luând în calcul acest context, politicile statului în sensul integrării lingvistice a etniilor minoritare nu au înregistrat rezultate semnificative, fiind necesară regândirea abordărilor existente. Este necesară intensificarea eforturilor educaționale în sensul predării limbii de stat și limbilor materne în instituțiile de învățământ din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia. Totodată trebuie create condiții îmbunătățite pentru interacțiunea diferitor grupuri lingvistice din țară. Un remediu în acest sens ar fi testarea instituțiilor de învățământ preuniversitar mixte ca și limbi de predare, mai ales că studiul indică asupra faptului că o asemenea idee este agreată de cetățeni.

Atitudinile grupurilor etnice minoritare față de statul Republica Moldova sunt marcate printr-o loialitate declarată dar și de neîncredere în viitorul construcției statale. Viitorul Republicii Moldova este privit de majoritatea locuitorilor regiunilor din sudul țării, fie în componența Federației Ruse, fie în componența unor uniuni de state în baza fostei URSS.

Integrarea în direcția vestică nu este nici agreată, nici considerată probabilă. Astfel, în pofida a mai bine de un deceniu de eforturi de apropiere de Uniunea Europeană, constatăm că nu s-a reușit cooptarea suportului din partea grupurilor etnice din UTA Găgăuzia și Taraclia în favoarea acestei direcții de dezvoltare. Este necesară regândirea proceselor de comunicare cu privire la procesul de integrare europeană a Republicii Moldova.

Percepția de către populația din regiune a evenimentelor de pe plan extern, regionale și globale, confirmă faptul că dominația mediatică rusă în acest spațiu reprezintă un factor destabilizant pentru procesele de integrare și coeziune civică în Republica Moldova. Dacă eventualele eforturi de integrare lingvistică trebuie planificate pe termen lung, pe termen mediu sunt necesare eforturi de substituție a producției mediatică ruse cu producție autohtonă, în limbile vorbite de minorități, iar pe termen scurt, sunt necesare contramăsuri propagandei mediatică parvenite din partea Federației Ruse.

Alegerile în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia

Igor Boțan

1. Considerații preliminare

Rezultatele cercetărilor sociologice, inclusiv cele analizate în actualul studiu, confirmă că Unitatea Administrativ Teritorială Gagauz-Yeri (Găgăuzia) din cadrul Republicii Moldova are un specific inconfundabil. Alegerile la nivel național, cât și la nivel regional, dezvoltă elocvent caracteristicile specifice ale autonomiei găgăuze. În capitolul de față ne propunem să arătăm cum comportamentul electoral al cetățenilor din Găgăuzia reflectă stările de spirit ale comunității respective.

Percepțiile cetățenilor din autonomia găgăuză, fixate de rezultatele sondajului desfășurat în localitățile autonomiei, pot fi explicate printr-un șir de factori. Primul factor se referă la cultura politică parohială (patriarhală) care domină nu doar în Găgăuzia, ci și în întreaga țară. Fiind slab urbanizată, societatea găgăuză, ca parte a societății moldave, este mai degrabă contemplativă, decât activă și participativă la procesele politice inițiate și controlate de elite. De aceea, cetățenii înclină spre identificarea unor lideri puternici, capabili să le rezolve problemele. În consecință, elitele locale au un comportament relativ previzibil, recurgând la aceleași mesaje și exploatând aceleași stereotipuri. De exemplu, ele evocă în permanentă necesitatea unor relații speciale cu aliați din afara Republicii Moldova pentru exercitarea presiunilor asupra puterii centrale.

Al doilea factor este legat de potențialul de conflict, care a stat la baza instituirii autonomiei găgăuze. Acest potențial nu este încă epuizat. În perioada sovietică, comunitatea găgăuză a locuit compact în partea de sud a Republicii Moldova, în stepele Bugeacului, ocupându-se preponderent de agricultură. Ea nu dispunea de autonomie, fiind supusă unui proces avansat de asimilare în cadrul „poporului sovietic”. Renașterea națională a găgăuzilor, ca și cea a moldovenilor sau a românilor basarabeni, s-a produs în contextul destrămării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS). Acest proces a generat mișcări antagoniste. Dacă în acea perioadă moldovenii/românii basarabeni pledau pentru independența Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM) de URSS, atunci găgăuzii, alături de transnistreni, au pledat pentru menținerea URSS, declarându-și la 19 august 1990 independența de RSSM, și rămânerea în componența URSS. În consecință, relațiile dintre Chișinău (capitala Republicii Moldova) și Comrat (capitala Găgăuziei) au avut un caracter foarte tensionat în perioada 1990-1995. În 1995 liderii comunității găgăuze au acceptat revenirea comunității găgăuze cu statut de autonomie în câmpul constituțional al Republicii Moldova. În acest sens, în 1995, au fost organizate primele alegeri de constituire a organelor autonomiei – Adunarea Populară a Găgăuziei și Executivul autonomiei.

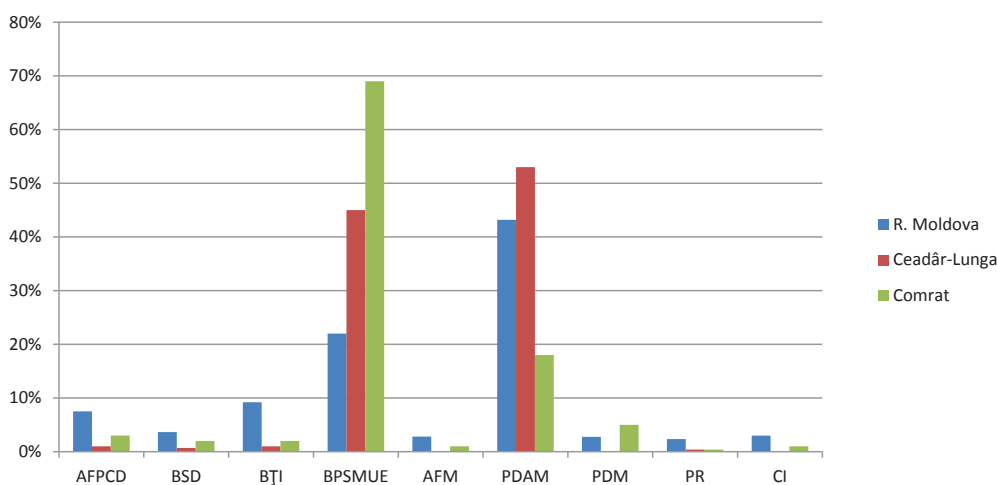
Al treilea factor este legat de orientarea externă sau civilizațională a Găgăuziei spre Rusia. Elitele găgăuze invocă cel puțin trei argumente atunci când explică orientarea de necontestat spre Rusia. Primul este că acum aproximativ 200 de ani Imperiul Rus a salvat poporul găgăuz, de origine turcă, dar creștinat, stabilit în regiune gurilor Dunării, de genocid, strămutându-l în stepele Bugeacului. Al doilea argument este că limba și cultura rusă au devenit, de fapt, pentru poporul găgăuz o fereastră în cultura și civilizația universală. Al treilea argument ține de relațiile economice tradiționale și se referă la faptul că producția agricolă a găgăuzilor este bine cunoscută pe piața rusească și este acceptată chiar dacă nu face față standardelor moderne de calitate.

Al patrulea factor se referă la educație și influența informațională. În perioada sovietică cetățenii RSSM, inclusiv găgăuzii au fost educați în spirit anti-Occidental, dar mai ales în spirit anti-românesc. România și “regimul burghezo-moșieresc român” au fost prezentați drept principalii inamici ai poporului sovietic, edificator al comunismului. În consecință, toți acești factori se manifestă plenar în votul comunității găgăuze în cadrul alegerilor naționale (parlamentare și prezidențiale), cât și în cadrul alegerilor regionale.

2. Ciclul electoral 1994 – 1998

Începând cu 1990 și până în 1994 Republica Moldova a avut o guvernare rezultată din alegerile legislative din februarie-martie 1990, adică din ultimul an de existență a URSS, când valul renașterii naționale ajunsese la apogeul, la fel ca și mișcările contrare acestui val. Componenta acelui Parlament de legislatură a XII-a includea aproximativ 1/3 forțe pro-sovietice, aproximativ 1/3 nomenclatură agrară, instituită în Partidul Democrat Agrar din Moldova (PDAM), care pleda pentru independența Republicii Moldova și restabilirea relațiilor economice în cadrul Comunității Statelor Independente (CSI) și aproximativ 1/3 forțe politice ce pledau renașterea națională, apropierea de România și neadmiterea aderării Republicii Moldova la CSI. În august 1993 Parlamentul de legislatură a XII-a s-a autodizolvat, fiind incapabil să ratifice aderarea Republicii Moldova la CSI. Alegerea unui Parlament profesionist pe bază de pluripartitism a avut loc la 27 februarie 1994, în baza unei noi legi electorale (a fost folosit sistemul electoral proporțional absolut: o țară – o singură circumscripție electorală).

Grafic 1. Alegerile parlamentare din 1994

AFPCD - Alianța Frontului Popular Creștin Democrat
BSD - Blocul Social Democrat
BȚI - Blocul Țăranilor și Intelectualilor
BPSMUE - Blocul Partidului Socialist și Mișcarea Unitatea-Edinstvo
AFM - Asociația Femeilor din Moldova
PDAM - Partidul Democrat Agrar din Moldova
PDM - Partidul Democrat al Muncii
PR - Partidul Reformei
CI - Candidați Independenți

Contextul în care au fost organizate acele alegeri explică comportamentul alegătorilor din localitățile populate compact de găgăuzi. În primul rând, în ajunul alegerilor, conducerea de vârf a țării, susținută de PDAM, a organizat un congres în cadrul căreia s-a pronunțat în favoarea consolidării independenței Republicii Moldova. Adevăratul scop al congresului a fost combaterea curentului politic unionist (termen generic pentru ideea unirii Republicii Moldova cu România), promovat de formațiunile cu simpatii pro-românești – AFPCD și BȚI. În al doilea rând, a fost adoptată decizia de a organiza imediat după alegerile parlamentare un plebiscit, intitulat la “Sfat cu poporul”, pentru a confirma prin vot popular independența Republicii Moldova. În așa mod se preconiza eliminarea pretextelor ce alimentau separatismul din Găgăuzia și Transnistria. În al treilea rând, conducerea de vârf a țării a promis liderilor găgăuzi că în schimbul renunțării la independența auto-declarată (separatism), va legifera în Constituția țării, ce abia urma să fie elaborată și adoptată, statutul de autonomie largă pentru teritoriile populate compact de etnici găgăuzi.

Din Graficul 1 se poate observa că în raioanele Comrat și Ceadâr-Lunga, populate de găgăuzi, suportul pentru forțele politice pro-independență și pro-ruse – PDAM și BPSMUE, a fost covârșitor. După alegeri, în aprilie 1994, noua guvernare a PDAM s-a ținut de cuvânt, ratificând acordul de aderare a Republicii Moldova la CSI. A urmat adoptarea la 29 iulie 1994 a Constituției Republicii Moldova. Articolul 111 al Constituției, intitulat – *Statutul special de autonomie*, prevedea, în redacția inițială, că localităților din stânga Nistrului, precum și unor localități din sudul Republicii Moldova, le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie după statute speciale adoptate prin legi organice. Iar legile organice care reglementează statutele speciale ale acestor localități pot fi modificate cu votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși.

La 23 decembrie 1994 Parlamentul a adoptat și Legea nr. 344-XIII privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), care reglementa practic toate aspectele de constituire și funcționare a autonomiei găgăuze, dar mai prevedea, chiar în articolul 1, că: “În cazul schimbării statutului Republicii Moldova ca stat independent poporul Găgăuziei are dreptul la autodeterminare externă”. În sfârșit, la 28 mai 1995 au avut loc primele alegeri pentru Adunarea Populară și funcția de Guvernator (Bașcan) al Găgăuziei. Acele alegeri au avut semnificația instaurării unei guvernări legale în autonomia găgăuză și depășirea definitivă a conflictului dintre comunitatea găgăuză și puterea centrală din Republica Moldova. Alegerile au fost precedate de organizarea la 5 martie 1995 a referendumurilor într-un șir de localități, populate de etnici găgăuzi, în vederea determinării hotarelor teritoriale ale autonomiei găgăuze, potrivit articolului 5 al Legii privind statutul juridic special.

Tabel 1. Alegerile în Adunarea Populară a Găgăuziei din 1995

Concurenții electorali		Turul I	Turul II	Mandate
Colectivele de muncă	CM	43	7	11
Partidul Popular „VATAN”	PPV	16	2	5
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	PCRM	15	1	8
Candidați independenți	CI	15	1	5
Partidul Democrat Agrar din Moldova	PDAM	13	2	4
Partidul Popular din Găgăuzia	PPG	4	1	1
Total		106	14	34

Rezultatele alegerilor pentru Adunarea Populară au fost surprinzătoare (Tabelul 1). Ele au demonstrat un suport relativ scăzut pentru liderii renașterii naționale a găgăuzilor (Partidul VATAN), care au fost implicați direct în tensiunile dintre regiune și conducerea centrală a Republicii Moldova. Explicația rezidă în scăderea dramatică a nivelului de trai al populației, deci și a încrederii în forțele politice naționaliste, care a rezultat într-un vot masiv pentru candidații independenți, reprezentanți ai colectivelor de muncă. O altă surpriză a fost numărul voturilor acumulate de către candidații Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), repus în drepturi cu doar cu o lună înaintea alegerilor, după ce fusese interzis în urma pucului din 18-21 august 1991.

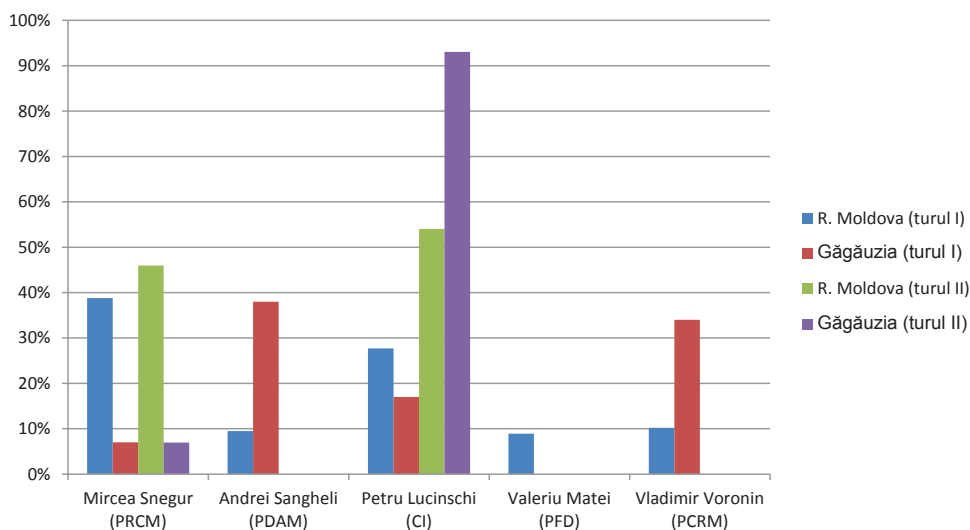
La fel de importante au fost rezultatele alegerilor pentru funcția de Bașcan (guvernator), întrucât guvernatorul Găgăuziei este membru din oficiu al Guvernului Republicii Moldova. Funcția de Bașcan a fost câștigată de Gheorghii Tabușnic, care a promovat mesaje echilibrate, pledând în favoare dezvoltării autonomiei găgăuze, dar și în favoarea stabilirii unor relații normale de cooperarea între regiune și centru.

Tabel 2. Alegerile pentru funcția de Bașcan al Găgăuziei din 1995

Concurenții electorali	Turul I	%	Turul II	%
Mihail Kendighlean, Partidul VATAN	17924	23,7%	22081	31,9
Gheorghii Tabușnic, colectivele de muncă	34262	45,4%	44392	64,1
Ștepan Topal, colectivele de muncă	7988	10,6%		
Dmitrii Croitor, colectivele de muncă	12287	16,3%		

Au urmat alegerile prezidențiale directe din 1996 care au reprezentat un interes special pentru confirmarea comportamentului electoral al cetățenilor din autonomia găgăuză. În primul tur de scrutin alegătorii găgăuzi au votat masiv pentru Andrei Sangheli (~40%), Prim-ministru și liderul de facto al PDAM. Este de înțeles acest suport, întrucât PDAM și-a respectat promisiunile și a oferit Găgăuziei statutul de autonomie, consfințit în Constituție. De asemenea, alegătorii găgăuzi l-au votat masiv pe Vladimir Voronin (~35%), lider al PCRМ-ului emergent, care exprima în mod deschis nostalgia sovietică.

Grafic 2. Alegerile prezidențiale din 1996

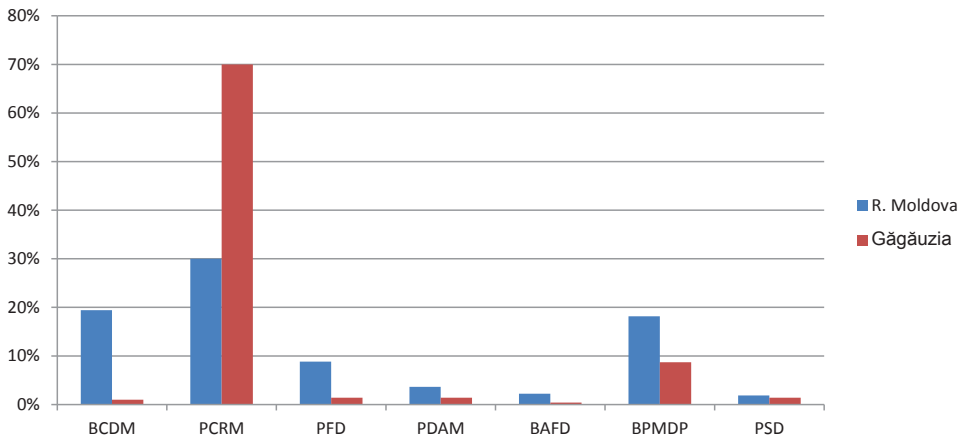

Finaliștii scrutinului, liderii oficiali ai Republicii Moldova - Președintele în exercițiu, Mircea Snegur și Președintele Parlamentului, Petru Lucinschi - au fost slab susținuți de către comunitatea găgăuză în primul tur, acumulând 7% și respectiv 17%. În turul doi, învingătorul scrutinului - Petru Lucinschi, perceput ca fiind mai rusofil ca Mircea Snegur, a obținut 93% din voturile din Găgăuzia.

3. Ciclul electoral 1998 – 2001

Alegerile parlamentare din 1998 s-au desfășurat într-o atmosferă de stabilitate politică relativă. Găgăuzia era la al treilea an al autonomiei sale, iar procesul de reglementare transnistreană, de care elitele găgăuze își legau anumite speranțe, intrase într-o nouă fază promițătoare pentru Găgăuzia, în special după ce la 7 mai 1997 Președintele Petru Lucinschi a semnat așa-zisul “Memorandum Primakov”, alături de Federația Rusă. Memorandumul prevedea edificarea unui “stat comun” în procesul de reglementare a conflictului separatist. Ideea “statului comun” deschidea perspective de federalizare a Republicii Moldova, iar liderii găgăuzi doreau să obțină un eventual statut de subiect al federației, similar celui al Transnistriei. În al doilea rând, alegerile parlamentare din 1998 au demonstrat ascensiunea PCRМ ca partid ce exprima clar și univoc nostalgia pentru URSS. Anume PCRМ, și în special liderul formațiunii, Vladimir Voronin, a insistat ca Președintele Petru Lucinschi să semneze “Memorandumul Primakov”, invocând drept argument suportul acordat lui Petru Lucinschi în cel de al doilea tur al scrutinului prezidențial din 1996, în schimbul promovării ideilor federaliste.

Grafic 3. Alegerile parlamentare din 1998

BCDM - Blocul Convenția Democrată din Moldova
PCRM - Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
PFD - Partidul Forțelor Democratice
PDAM - Partidul Democrat Agrar din Moldova
BAFD - Blocul Alianța Forțelor Democratice
BPMDP - Blocul Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă
PSD - Partidul Social Democrat

La parlamentarele din 1998 partidele naționale și cele pro-românești – BCDM, PFD și BAFD au obținut un scor sub cel din 1994. Iar PDAM, care și-a îndeplinit practic toate promisiunile față de autonomia găgăuză, a fost scos din viața politică moldovenească. PDAM, ca partid al fostei nomenclaturi comuniste rurale, își pierduse rostul în condițiile ascendenței PCRM (~70%) ca partid al nostalgicilor sovietici. Doar BPMDP a obținut în Găgăuzia un scor semnificativ (~9%) și asta datorită faptului că formațiunea se bucura de suportul Președintelui Petru Lucinschi. Noua majoritate parlamentară – Alianță pentru Democrație și Reforme (ADR), a fost constituită din două partide pro-românești – BCDM și PFD, și BPMDP-ul, considerat promotor al independenței cu înclinații rusofile moderate. Această coaliție din partide puțin compatibile a fost constituită pentru a nu permite o eventuală revanșă comunistă în Republica Moldova, foarte dorită de electoratul rusofil, inclusiv cel din Găgăuzia.

Rezultatele alegerilor parlamentare au avut un impact major asupra alegerilor din regiune, atât pentru Adunarea Populară, cât și pentru funcția de Bașcan, care s-au desfășurat la 22 august 1999. Aceste alegeri au demonstrat că alegătorii găgăuzi sunt destul de pragmatici. Chiar dacă aceștia susțin masiv forțele pro-rusești, ei nu scapă din vedere și beneficiile de pe urma unor relații bune ale autonomiei cu puterea centrală. În acest sens, alegerile pentru funcția de Bașcan au fost câștigate de către candidatul susținut de Mișcarea pentru o Moldovă Democratică și Prosperă (MPMDP) – Dmitri Croitor, care l-a învins în turul II pe candidatul PCRM – Bașcanul în exercițiu, Gheorghii Tabușnic. La alegerile pentru Adunarea Populară, cele 35 de mandate au fost distribuite după cum urmează: 25 – candidați independenți; 4 – PCRM; 2 – Partidul Furnica; 2 – Partidul Socialist; 1 – Partidul Democrat Popular din Moldova; 1 – MPMDP. Este de remarcat faptul că președinte al Adunării Populare a devenit Mihail Kendighelean, unul din liderii mișcării de renaștere națională din Găgăuzia și promotor al independenței Găgăuziei. Astfel, alegerea lui Kendighelean a compensat cumva alegerea în funcția de Bașcan a unui politician susținut de guvernarea centrală.

4. Problema partidelor regionale

Alegerile din Găgăuzia trebuie examinate și prin prisma problemei partidelor regionale. În perioada 1991–1998 partidele regionale au funcționat în cadrul legii nr.718-XII din 17 septembrie 1991. După accederea la

governare în 1998, ADR a modificat legea privind partidele politice, interzicând practic partidele regionale. Acest lucru s-a întâmplat în condițiile când partidele naționale erau deja compromise în diverse scandaluri politice. Nouă ani mai târziu, la 21 decembrie 2007, Parlamentul a adopta o nouă lege privind partidele politice, care de asemenea a ignorat cerințele de a permite înregistrarea partidelor regionale.

Experiența internațională arată că partidele regionale nu sunt, de obicei, interzise în mod expres. Pur și simplu condițiile impuse pentru înregistrarea lor sunt de așa natură încât întrunirea lor este greu de atins. Aceeași practică internațională arată că existența sau lipsa partidelor regionale nu depinde de faptul dacă statul este federativ sau unitar. Criteriul de bază pentru permiterea sau nepermiterea partidelor regionale este legat de estimarea de către autoritățile centrale a pericolului separatismului din partea unor structuri politice oficializate. De exemplu, Rusia nu permite existența partidelor regionale, deși este o federație cu 83 de subiecți (după reorganizările din ultimii ani) ce acoperă un teritoriu imens. Pe de altă parte, Spania, care nu este o federație *de jure*, deși *de facto* este considerată ca atare, are în fiecare din cele 17 unități autonome câte cel puțin un partid regional. Constituțiile ambelor țări se referă în mod expres la dreptul cetățenilor la asociere, inclusiv în partide politice, însă detaliile referitoare la condițiile înregistrării partidelor politice fac imposibilă existența acestora în Rusia și extrem de ușor de realizat în Spania.

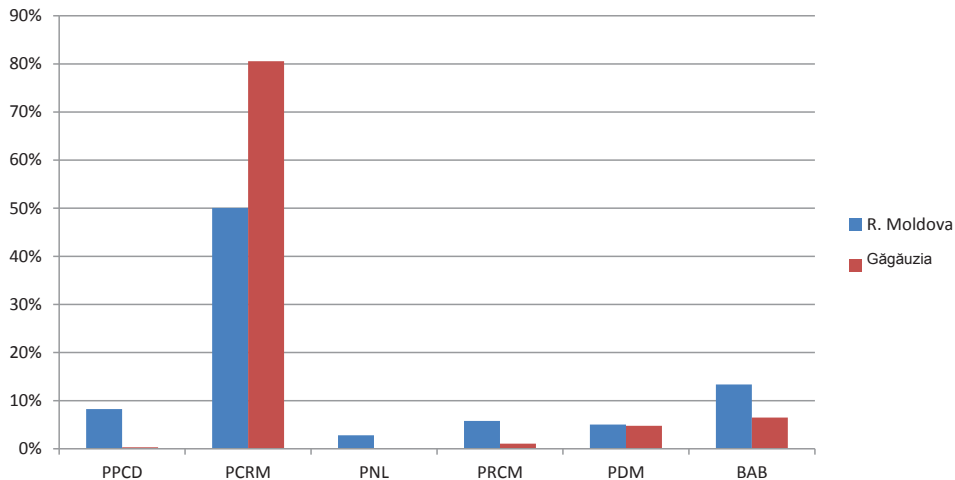
Merită să ne referim și la un exemplu, oarecum, mai apropiat Republicii Moldova din punctul de vedere al formei de guvernământ și structurii teritorial-administrative. Este vorba despre Portugalia, care interzice partidele regionale în mod expres, printr-o normă constituțională. Conform articolului 6 al Constituției, Portugalia este un "stat unitar, organizat pentru respectarea autonomiei autorităților locale și descentralizării democratice a administrației. Arhipelagurile Azores și Madeira constituie regiuni autonome cu statutele lor politice și administrative proprii, precum și cu organe de autogovernare". În pofida autonomiei celor două arhipelaguri, consfințite în legea supremă, alineatul (4) al articolului 51 al Constituției spune în mod expres că "nici un partid nu poate fi constituit dacă denumirea și scopurile lui statutare indică asupra caracterului lui regional".

Așadar, avem, pe de o parte, exemplul Rusiei, față de care toate forțele politice din Găgăuzia demonstrează simpatie și respect, dar care fiind o federație, nu permite existența partidelor regionale. Pe de altă parte, vedem că Spania care se confruntă cu mișcări separatiste foarte periculoase are o legislație permisivă pentru partide, în general, și pentru partidele regionale, în special. Toate celelalte exemple invocate se încadrează între extremele, invocate mai sus. Referindu-ne în mod expres la cazul Republicii Moldova putem menționa că nu a fost atestat vreun pericol din partea partidelor regionale. De aceea reticența autorităților moldovenești față de ele este nejustificată. Tabelele de mai sus arată că în condițiile existenței partidelor regionale la alegerile pentru Adunarea Populară cetățenii din autonomie au acordat mai multă încrederea candidaților din partea colectivelor de muncă, independenților și partidelor naționale, în detrimentul celor regionale.

5. Ciclul electoral 2001-2005

Alegerile parlamentare anticipate din 25 februarie 2001 au avut impact major asupra evoluțiilor din Republica Moldova și Găgăuzia. Alegerile au fost câștigate categoric de PCRM cu o majoritate absolută de voturi (50,07%), formațiunea obținând 71 de mandate din 101, adică o majoritate constituțională de peste 2/3 din mandate. Victoria PCRM din 2001 s-a datorat exploatării nostalgiilor pro-sovietice ale unei populații sărăcite. Principalele mesaje ale comuniștilor au fost: aderarea Republicii Moldova la Uniunea Rusia-Belarus și oferirea limbii ruse unui statut egal cu cel al limbii moldovenești/române.

Grafic 4. Alegerile parlamentare din 2001

PPCD - Partidul Popular Creștin Democrat
PCRM - Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
PNL - Partidul Național Liberal
PRCM - Partidul Renașterii și Consilierii din Moldova
PDM - Partidul Democrat din Moldova
BAB - Blocul Alianța Braghîș

În ianuarie 2002, la aproximativ un an de la accederea PCRM la guvernare, acesta și-a propus să edifice “verticala puterii de stat”, adică să ia sub control toate instituțiile statului, inclusiv cele ale autonomiei găgăuze. După un control al Curții de Conturi, Adunarea Populară din Găgăuzia a inițiat procedura de destituire a Bașcanului, acțiune susținută de către președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, care l-a acuzat în mod public pe Bașcanul în exercițiu, Dmitri Croitor, de deturnări de fonduri publice. Administrația găgăuză a respins acuzațiile și s-a opus desfășurării referendumului de destituire a Bașcanului, fapt care a condus la divizarea membrilor Adunării Populare în două tabere antagoniste. Pentru acțiunile îndreptate spre împiedicarea desfășurării referendumului de destituire, a fost inițiată urmărirea penală pe numele Bașcanului - Dmitri Croitor și șefului Direcției de protocol și drept al Adunării Populare - Ivan Burgudji.

Astfel s-a iscat un nou conflict între autonomia găgăuză și puterea centrală. Deși acesta nu a avut un caracter etnic, lingvistic sau de orientare externă, ci a fost unul pur politic, el a fost adus în mod deliberat în albia unui conflict etnic. Urmărirea penală a Bașcanului și a aderenților acestuia l-au făcut pe primul să-și anunțe demisia în vara anului 2002, aducând criza politică din regiune în albia alegerilor regionale anticipate, care au fost anunțate pentru ziua de 6 octombrie 2002. Campania electorală s-a desfășurat într-o atmosferă de nervozitate și suspiciuni. Din anumite motive alegerile din 6 octombrie 2002 au fost invalidate, fiind organizate alegeri repetate pe 20 octombrie 2002, care au inflamă și mai mult suspiciunile. La alegerile repetate principalii contracandidați ai lui Gheorghii Tabușnic (reprezentantul PCRM) au fost Stepan Topal (președinte nerecunoscut al Găgăuziei în perioada celui mai acut conflict între Comrat și Chișinău 1990-1995) și Mihail Formuzal (primar al orașul Ceadâr-Lunga). Chiar dacă alegerile repetate au fost câștigate de Gheorghii Tabușnic, Mihail Formuzal, a reușit să se impună ca principalul oponent al guvernării centrale și viitorul continuator al relațiilor tensionate între Comrat și Chișinău.

Tensiunile dintre Comrat și Chișinău l-au forțat pe președintele Adunării Populare, Mihail Kendighelean, să-și anunțe demisia, iar în locul lui în fruntea Adunării Populare a fost ales comunistul Ivan Kristioglo. În acest mod întreaga putere din autonomia găgăuză a fost luată sub controlul PCRM, și supusă “verticalei puterii de

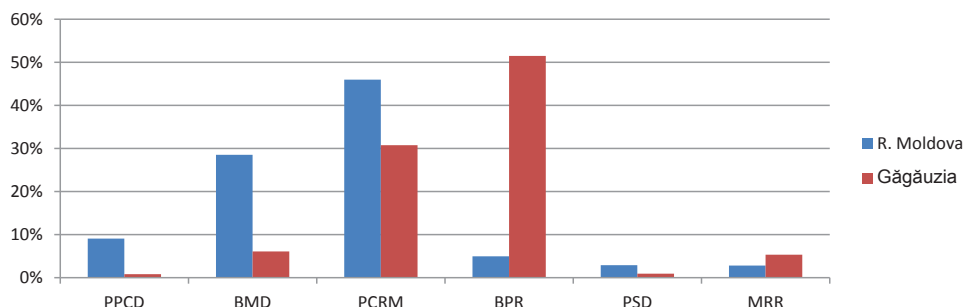
stat”. Pentru atenuarea tensiunilor, majoritatea constituțională a PCRM din Parlament a modificat la 25 iulie 2003 Articolul 111 din Constituție, invocând că astfel își onorează promisiunile de a fortifica autonomia găgăuză.

Alegerile ordinare pentru Adunarea Populară au fost organizate 16 noiembrie 2003. Rezultatele alegerilor au fost după cum urmează: candidați independenți – 17; PCRM – 16; Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) – 1; Mișcarea Republicană Ravnopravie (MRR) – 1. Președinte al Adunării Populare a fost ales Stepan Esir, care a asigurat o cooperarea neconflictuală cu Bașcanul comunist Tabunșic și guvernarea centrală. Această acalmie politică a durat până în 2006.

6. Ciclu electoral 2005-2009

Alegerile parlamentare din 6 martie 2005 au fost, de asemenea, câștigate de PCRM (~46%), dar cu un scor mai mic decât în 2001. De această dată însă alegătorii găgăuzi au votat mult mai slab pentru PCRM (~ 30% versus 80% în 2001). Noua preferință electorală a alegătorilor găgăuzi a devenit Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), care la nivel național obținuse doar ~5%, iar în Găgăuzia peste 50%. Cauzele acestei schimbări de comportament electoral au fost: conflictul din 2002 dintre autoritățile comuniste centrale și cele regionale, semnarea la 13 noiembrie 2002 a decretului Președintelui Voronin privind integrarea europeană a Republicii Moldova, renunțarea în noiembrie 2003 a Președintelui Voronin la semnarea Memorandumul Kozak de federalizarea a Republicii Moldova, semnarea la 22 februarie 2005, în ajunul alegerile parlamentare a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. De fapt, în perioada 2002-2005, PCRM a schimbat vectorul politicii externe dinspre Rusia spre Uniunea Europeană. În aceste circumstanțe, PSRM a reușit să câștige simpatiile alegătorilor găgăuzi în fața PCRM și să preia ștabela de promotor al vectorului politic pro-rusesc.

Grafic 5. Alegerile parlamentare din 2005

BMD - Blocul Moldova Democrată
PCRM - Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
BPR - Blocul Patria-Rodina
PSD - Partidul Social Democrat
MRR - Mișcarea Republicană Ravnopravie

Peste un an și jumătate de la alegerile parlamentare din 2005, la 3 decembrie 2006, au avut loc alegerile pentru funcția de Bașcan al Găgăuziei. Alegerile au reprezentat, de fapt, un punct culminant al tensiunilor dintre Comrat și Chișinău, reîncepute după criza din 2002. Evident, rezultatele alegerilor din 2006 au fost influențate de experiența alegerilor anterioare. După turbulențele din perioada 1990–1995, care au pus o puternică amprentă negativă pe relațiile comunității găgăuze cu autoritățile moldovenești, alegătorii găgăuzi au avut timp de aproximativ un deceniu “privilegiul” de a vota pentru forțe politice care câștigau alegerile la nivel național. În consecință, în perioada 1994 – 2005 etnicii găgăuzi s-au bucurat de o reprezentare în Parlamentul Republicii Moldova de două ori mai mare decât ponderea lor în numărul de cetățeni. Însă începând cu anul 2005 lucrurile s-au schimbat.

În competiția electorală pentru funcția de Bașcan din decembrie 2006 s-au înscris 4 candidați. Toți aceștia s-au înregistrat în calitate de independenți. Ofertele tuturor candidaților au avut foarte mult în comun: consolidarea autonomiei, delimitarea clară a împuternicirilor dintre Comrat și Chișinău, modernizarea economiei, dezvoltarea sferei sociale etc. De aceea, au contat detaliile și factorii administrativi. Din acest punct de vedere, principalii rivali au fost Gheorghii Tabunșcic – candidatul susținut de puterea centrală, și Mihail Formuzal – Grafic emblematică a opoziției cu opt dosare penale deschise pentru a fi intimidat și descurajat de către puterea centrală.

În calitatea sa de guvernator în exercițiu, Gheorghii Tabunșcic a beneficiat pe deplin de resursele administrative și suportul partidului de guvernământ – PCRM. Un mare avantaj al guvernatorului în exercițiu era îmbunătățirea reală a nivelului de trai în regiune datorită creșterii economice și conjuncturii economice regionale. În schimb, Mihail Formuzal a intrat în competiția electorală cu imaginea unui politician persecutat de autoritățile centrale. Programul și mesajul lui Mihail Formuzal au avut o tentă clară de confruntare cu guvernarea de la Chișinău.

Mihail Formuzal a reușit să învingă, iar victoria sa a fost, de fapt, percepută ca victoria opoziției. Este important de menționat că începând cu alegerile pentru funcția de Bașcan din decembrie 2006 și până la ultimele din martie 2015, funcția de guvernator în Găgăuzia a fost câștigată doar de candidați aflați în opoziție față de guvernare centrală.

Tabel 3. Alegerile pentru funcția de Bașcan al Găgăuziei din 2006

Concurenții electorali	Turul I	%	Turul II	%
Gheorghii Tabunșcic, candidat independent	13745	24,14		
Nicolai Dudoglo, candidat independent	17880	31,40	25603	43,77
Alexandr Stoianoglo, candidat independent	6025	10,58		
Mihail Formuzal, candidat independent	19297	33,89	32890	56,23
Prezența la vot		62,58		64,29

Alegerile ordinare pentru Adunarea Populară a Găgăuziei s-au desfășurat la 16 martie 2008. Ca de obicei, majoritatea candidaților au fost independenți. De fapt, la alegeri au participat mai multe forțe politice. Printre ele s-au manifestat două entități, una formală și una informală. Este vorba despre PCRM, care a instituit Blocul pentru o Găgăuzie înfloritoare într-o Moldova reînnoită (BGÎMR) și organizația non-guvernamentală constituită de Bașcanul Mihail Formuzal – Mișcarea Găgăuzia Unită (MGU). În urma alegerilor nici una din forțele politice implicate nu a obținut un suport suficient pentru formarea unei majorități simple în Adunarea Populară: candidații independenți – 21 mandate; PCRM – 10; Partidul Democrat din Moldova (PDM) – 2; MRR – 1. Consecință imediată a rezultatelor alegerilor pentru Adunarea Populară a Găgăuziei a fost blocajul activității instituției.

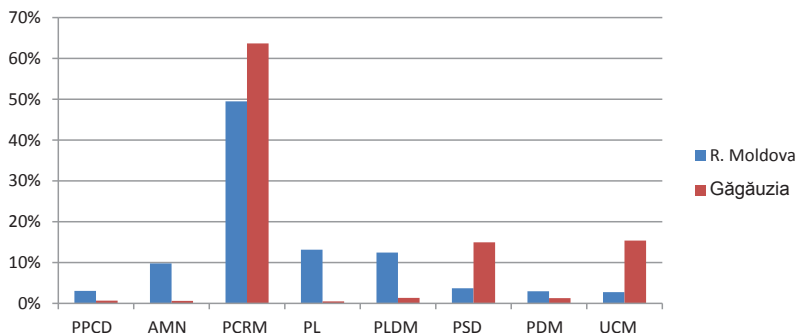
Activitatea noii componente a Adunării Populare a fost din start blocată din cauza incapacității alegerii conducerii acesteia, în special din cauza luptei dintre centrele de putere locală. Până la urmă alegerea în funcția de președinte al Adunării Populare s-a făcut în favoarea deputatului independent, Anna Harmlamenco – sora lui Nicolai Dudoglo, primarul municipiului Comrat, capitala autonomiei. În consecință, relațiile dintre Adunarea Populară și executivul de la Comrat, adică între gruparea Dudoglo și gruparea Formuzal, au fost marcate de tensiuni pe durata întregului mandat al Adunării Populare.

7. Ciclu electoral 2009-2014

Un nou ciclu politic a început în Republica Moldova și în Găgăuzia imediat după alegerile parlamentare din 2009. Alegerile ordinare din 5 aprilie 2009 au fost câștigate detașat de PCRM cu peste 49% din voturile cetățenilor, obținând 60 de mandate din 101. PCRM și-a restabilit susținerea în Găgăuzia după o serie de acțiuni ale Președintelui Vladimir Voronin ce anunțau distanțarea față de Occident și revenirea pe orbita

rusească. În consecință, suportul pentru PCRM a crescut mai mult de două ori, acesta obținând ~64% din voturile alegătorilor găgăuzi.

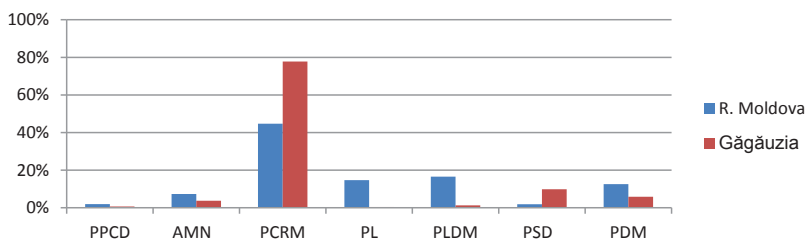
Grafic 6. Alegerile parlamentare din 2009

PPCD - Partidul Popular Creștin Democrat
 AMN - Alianța Moldova Noastră
 PCRM - Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
 PL - Partidul Liberal
 PLDM - Partidul Liberal Democrat din Moldova
 PSD - Partidul Social Democrat
 PDM - Partidul Democrat din Moldova
 UCM - Uniunea Centristă din Moldova

După alegerile din 5 aprilie 2009 PCRM-ului îi lipsea un singur vot în Parlament pentru a-și putea alege propriul Președinte cu cel puțin 3/5 din voturile deputaților aleși. În aceste circumstanțe, la 7 aprilie 2009, avuse loc o revoltă violentă a tinerilor, numită și revoluția Twitter, care au contestat victoria PCRM, invocând, alături de forțele de opoziție, fraudarea alegerilor. Protestul a fost inspirat și de schimbarea bruscă a orientării politice externe a PCRM. Finalmente, PCRM nu a putut alege șeful statului, iar Parlamentul a fost dizolvat. În cadrul alegerilor anticipate, organizate pe 29 iulie 2009, PCRM a acumulat doar 48 de mandate din 101. În acele circumstanțe alegătorii din Găgăuzia au acordat o susținere și mai masivă PCRM - de aproape 80%.

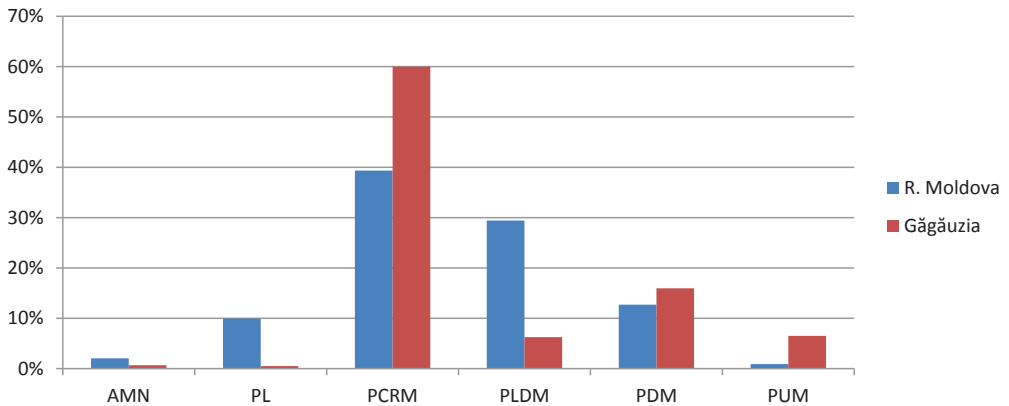
Grafic 7. Alegerile parlamentare anticipate din 2009

În consecință, la nivel central, cu o majoritate de 53 de mandate din 101, a fost constituită Alianța pentru Integrarea European (AIE), care de fapt se menține la guvernare până în prezent (aprilie 2016). Începând cu 2009 elita AIE a căutat să-și consolideze pozițiile în Găgăuzia. Din acest punct de vedere, Bașcanul Mihail Formuzal a reușit să stabilească relații bune de cooperare cu Guvernul și Prim-ministrul, Vlad Filat, lider al PLDM. Iar, pe de altă parte, primarul de Comrat, Nicolai Duduglo și echipa sa și-au consolidat relațiile cu PDM.

Simpatiile alegătorilor găgăuzi și influențele partidelor naționale s-au manifestat la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010, generate de criza politică de incapacitatea alegerii șefului statului în decembrie 2009. Rezultatele alegerilor au întărit pozițiile AIE la nivel național. AIE obținuse 59 de mandate din 101, ceea ce oricum era insuficient pentru alegerea șefului statului. PCRM a obținut 42 de mandate posibilitatea blocajului alegerii Președintelui. În Găgăuzia PCRM a obținut aproximativ 60% din voturi, ceea ce demonstra interesul alegătorilor pentru opunerea vectorului integrării europene, promovat de AIE. În pofida îmbunătățirii relațiilor dintre Executivul din Găgăuzia și Guvernul Republicii Moldova, condus de liderul PLDM, acesta din urmă a obținut un rezultat foarte modest în Găgăuzia, doar ~6%. În schimb, PDM susținut de primarul de Comrat, Nicolai Dudoglo, a obținut ~16%. Acest rezultat se explică prin faptul că în acea perioadă PDM, ca parte a AIE, căuta să echilibreze vectorul de integrare europeană al Republicii Moldova cu o politică îndreptată spre menținerea unor relații economice bune cu Federația Rusă. În acest sens, PDM reușise chiar să devină partener oficial al partidului de guvernământ din Rusia – Edinaya Rossia.

Grafic 8. Alegerile parlamentare anticipate din 2010

Alegerile ordinare pentru funcția de guvernator al Găgăuzia au fost fixate pentru ziua de 12 decembrie 2010. În competiția electorală s-au înregistrat trei candidați, care reprezentau cele mai importante forțe politice din regiune: Mihail Formuzal, care a candidat pentru al doilea mandat consecutiv de guvernator, lider al Mișcării Găgăuzia Unită (MGU); Nicolai Dudoglo, primarul municipiului Comrat, lider al Mișcării Găgăuzia Nouă (MGN) și Irina Vlah, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, înaintată din partea PCRM.

Este de remarcă că liderii MGU și MGN – Mihail Formuzal și, respectiv, Nicolai Dudoglo, s-au înregistrat în calitate de candidați independenți. Potențialul forțelor politice regionale se conturase cu patru ani înaintea. Cei trei candidați reprezentau plener opțiunile politice ale cetățenilor din autonomia găgăuză. De fapt, forțele politice reprezentate în Adunarea Populară și-au identificat figurile politice cele mai reprezentative și puternice în competiția pentru funcția de guvernator.

Tabel 4. Alegerile pentru funcția de Bașcan al Găgăuziei din 2010

Concurenții electorali	Turul I	%	Turul II	%
Nicolai Dudoglo, candidat independent	19252	31,84	29874	48,62
Mihail Formuzal, candidat independent	22484	37,19	31576	51,38
Irina Vlah	18720	30,96		
Prezența la vot		56,95		56,83

În calitate de guvernator în exercițiu, Mihail Formuzal a beneficiat de factorul rusesc. De fapt, la alegerile pentru funcția de Bașcan din 2010 s-a dat o adevărată bătălie, pentru a convinge electoratul că elitele rusești, dar și importante instituții din Federația Rusă susțin candidații respectivi. La 6 decembrie 2010, aflat

în vizită la Chișinău în misiune de tatonare a spectrului politic moldovenesc, Serghei Narîșkin, șeful Administrației Prezidențiale din Rusia s-a referit în mod expres la alegerile guvernatorului Găgăuziei, subliniind că acestea au o semnificație deosebită pentru Republica Moldova, întrucât “autonomia găgăuză din componența Moldovei este un exemplu de abordare delicată a minorităților naționale într-un stat multinațional”. Potrivit lui Narîșkin “alegerile din Găgăuzia au menirea să demonstreze că dacă opinia unei minorități naționale este luată în calcul corect și cu multă delicatețe, atunci este posibil de asigurat calmul, securitatea și dezvoltarea ascendentă a teritoriului populat de minorități”. Finalmente, factorul rusesc a înclinat balanța în favoare lui Mihail Formuzal, care a câștigat al doilea mandat de guvernator al Găgăuziei.

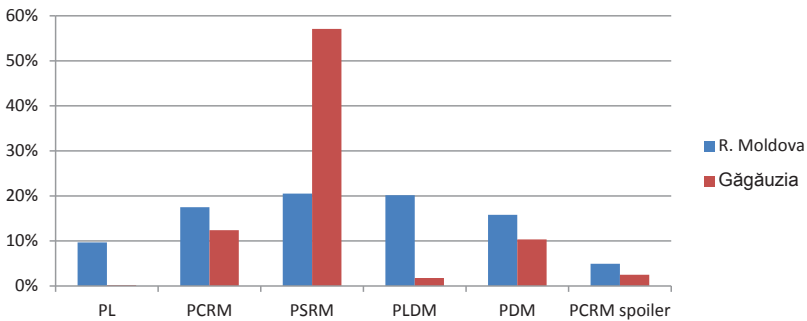
Relațiile dintre grupările politice regionale au fost reconsiderate în cadrul alegerilor ordinare pentru Adunarea Populară, desfășurate la 9 septembrie 2012. În urma alegerilor, noua componență a Adunării Populare a fost formată din: candidați independenți – 25; PCRM – 7; PLDM – 1; Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) – 1. Este de menționat că la acele alegeri nici un candidat din partea PDM nu a fost în stare să obțină vreun mandat, însă 18 deputați independenți din cei 25 s-au declarat aderenți ai PDM și au constituit majoritatea democratică în Adunarea Populară, care l-a ales în calitate de președinte pe Dmitri Constantinov. Această transformare bruscă a 18 deputați independenți în democrați a generat suspiciuni de corupție politică, promovată de PDM.

8. Ciclul electoral 2014-2015

Alegerile parlamentare ordinare s-au desfășurat la 30 noiembrie 2014 în condiții specifice care au și determinat rezultatul final. În primul rând, alegerile parlamentare au avut loc într-un context geopolitic regional, deopotrivă, complicat și complex. Cetățenii moldoveni, inclusiv cei din Găgăuzia, s-au arătat foarte sensibili la problemele regionale. Oponerea Federației Ruse față de semnarea acordurilor de asociere a Republicii Moldova și Ucrainei cu Uniunea Europeană; anexarea Crimeei; și lansarea proiectului „Novorossia” pentru Sud-Estul Ucrainei, au motivat autoritățile Găgăuziei să organizeze la 2 februarie 2014 un referendum privind preferințele de integrare regională a Găgăuziei și declararea independenței amânate a Găgăuziei până în momentul pierderii independenței Republicii Moldova. Atitudinea cetățenilor și a autorităților din autonomie erau cunoscute foarte bine în avans, de aceea organizarea unui referendum pe subiecte ce depășeau clar competențele și atribuțiile autorităților găgăuze a fost o provocare merită să resuscite tensiunile în relațiile Chișinăului cu Comratul.

În al doilea rând, partidele naționale cu viziuni pro-rusești au avut un comportament care a schimbat preferințele alegătorilor găgăuzi pentru acestea. Pe de o parte, Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) a susținut referendumul din 2 februarie din Găgăuzia, propunând chiar organizarea unor referendumuri similare și în alte regiune ale țării, în pofidă caracterului ilegal al acestora.

În al treilea rând, în ajunul alegerilor parlamentare PSRM a susținut public anexarea Crimeei de către Federația Rusă, propunând chiar și ca Republica Moldova să înainteze cereri iredentiste Ucrainei, de cedare a teritoriilor istorice Republicii Moldova. Pe de altă parte, PCRM a avut un comportament atent în privința conflictului ruso-ucrainean, preferând să nu facă declarații în favoarea sau defavoare celor două părți a conflictului regional. În consecință, PSRM a atras de partea sa mai mult de jumătate din electoratul rusofil din Republica Moldova, iar din Găgăuzia - aproximativ ¾.

Grafic 9. Alegerile parlamentare din 2014

În al patrulea rând, autoritățile centrale ale Republicii Moldova au dezlănțuit o campanie isterică privind pericolul rusesc pentru Republica Moldova, pentru a camufla șirul de scandaluri de corupție. Alegătorii au fost puși în situația de a vota partide corupte, dar declarativ pro-europene, care ar ține Republica Moldova la adăpost de influența revanșardă a Rusiei în regiune. Astfel partidele de la guvernare și-au asigurat o nouă majoritate parlamentară de 55 de mandate din 101.

Imediat după alegerile parlamentare din noiembrie 2014, cetățenii Republicii Moldova au fost anunțați despre devalizarea sistemului bancar al țării. Au urmat consecințele imediate de sărăcire a cetățenilor prin coborârea dramatică de ~30% a cursului valutei naționale, etc.

În aceste circumstanțe s-au desfășurat alegerile ordinare pentru funcția de Bașcan a Găgăuziei, fixate pentru 22 martie 2015. În competiția electorală s-au înscris inițial 12 candidați, ulterior 2 părăsind competiția. Toți candidații s-au înregistrat în calitate de independenți, doi dintre ei fiind deputați în Parlamentul Republicii Moldova și acceptând suportul partidelor politice parlamentare. Dacă în cazul lui Nicolai Dudoglo lucrurile erau clare, fiind deputat PDM el a acceptat suportul formațiunii sale, atunci în cazul Irinei Vlah lucrurile au stat diferit. Ea și-a sistat calitatea de membru al PCRM, acceptând suportul PSRM. Fiindcă toți cei 10 candidați s-au declarat promotori ai integrării eurasiatice, era nevoie de suportul partidului recunoscut ca fiind pro-rus chiar de elita de la Kremlin. Acest statut PSRM l-a câpătat în 2014, ca urmare a susținerii deschise a anexării Cremei de către Federația Rusă. Acest lucru a și determinat succesul Irinei Vlah chiar din primul tur. Trebuie de menționat că autoritățile ruse s-au implicat masiv în campania electorală din Găgăuzia și și-au manifestat deschis susținerea pentru Irina Vlah.

Tabel 5. Alegerile pentru funcția de Bașcan al Găgăuziei din 2015

Concurenții electorali	Turul I	%
Valerii Ianioglo, candidat independent	5080	7,98
Ruslan Garbați, candidat independent	3075	4,83
Nicolai Duduoglo, candidat independent, susținut de PDM	12136	19,06
Irina Vlah, candidat independent, susținut de PSRM	32543	51,11
Oleg Garizan, candidat independent	3251	5,11
Alexandr Stoianoglo, candidat independent	3174	4,98
Serghei Cernev, candidat independent	122	0,19
Dmitrii Croitor, candidat independent	3956	6,21
Ilia Anastasov, candidat independent	84	0,13
Leonid Dobrov, candidat independent	253	0,40
Prezența la vot	64034	58,21

În timpul campaniei electorale candidatul Irina Vlah s-a identificat drept succesori și continuatori al politicilor promovate în perioada 2006–2015 de către Guvernatorul Mihail Formuzal, care au readus tensiunile în relațiile Comratului cu Chișinăul.

Campania electorală pentru alegerea guvernatorului a fost și un prilej firesc pentru dezbaterile problemelor cu care se confruntă realmente cetățenii din autonomia găgăuză. Fiindcă Irina Vlah s-a identificat drept succesor al lui Mihail Fomuzal, fostul concurent electoral al acestuia și fost Bașcan de două ori, Gheorghii Tabușnic a făcut o radiografie guvernării lui Formuzal în perioada 2006-2014, invocând:

- distorsionarea ideii de statalitate a Găgăuziei în cadrul Republicii Moldova, lucru care a condus la atragerea regiunii într-un haos politic permanent;
- implicațiile politice ale activității lui Formuzal au avut un caracter nefast pentru economie, sfera socială și relațiile interpersonale. În consecință, rata veniturilor bugetare proprii a scăzut din 2006 până în 2013 de la 81,4% la 47,6%. Astfel, ponderea transferurilor din bugetul central către cel regional a crescut de două ori în mai puțin de zece ani;
- continuarea părăsirii regiunii de către populația activă (50% din populația aptă de muncă a părăsit regiunea), în timp ce aparatul birocratic din regiune s-a dublat;
- acoperirea necesităților de cadre medicale cu doar 70%;
- ignorarea de către autoritățile găgăuze a legislației regionale cu privire la transparența activităților lor, drept exemplu servind faptul că în ultimii opt ani executivul regional a prezentat doar o singură dată un raport Adunării Populare privind activitatea sa. Raporturile dintre ramurile puterii regionale, cea executivă și cea legislativă fiind menținute într-o permanentă tensiune. Astfel, în ultimii 2 ani de mandat guvernatorul Formuzal a recurs de 16 ori la ajutorul justiției pentru a-și regla conturile cu Adunarea Populară;
- depistarea de către Adunarea Populară și Curtea de Conturi a delapidărilor masive de mijloace din Fondul de Rezervă regional, în sumă de zeci de milioane de lei, fenomen ce s-a manifestat prin încercări de inițiere a demisiei guvernatorului, etc.

În opinia ex-guvernatorului Gheorghii Tabușnic, problemele evidențiate mai sus au fost utilizate pentru a invoca lipsa de împuterniciri suficiente fixate în statutul oficial al Găgăuziei. În consecință, lipsa bunei guvernări a stimulat în mod premeditat transformarea problemelor nesoluționate în probleme politice și chiar geopolitice.

În acest context, promisiunile de ordin general ale Irinei Vlah servesc drept puncte de reper, la care urmează a fi raportate toate celelalte promisiuni cu caracter concret. Acestea se referă la:

- dezvoltarea Găgăuziei în cadrul Republicii Moldova, dar alături de Rusia, în Uniunea Vamală (UV) și Uniunea Economică Eurasiatică (UEE);
- crearea Consiliului Consultativ de pe lângă Bașcan, avându-i în componența sa pe liderii care au proclamat independența Găgăuziei în 1990, precedenții guvernatori și președinți ai Adunării Populare;
- ocrotirea și dezvoltarea limbii, culturii și tradițiilor găgăuze.

În lumina celor reflectate, referendumul din 2 februarie 2014, privind pledoaria cetățenilor găgăuzi pentru vectorul integraționist eurasiatic, contrapus integrării europene, promovate de către autoritățile centrale, reprezintă punctul central al viziunii de dezvoltare a Găgăuziei. În administrarea autonomiei găgăuze, guvernatorul nou-ales, Irina Vlah, intenționează să se sprijine pe un gen de “consiliu al înțelepților”, din care vor face parte și liderii Republicii Găgăuze din perioada 1990–1995, care au declarat independența regiunii de Republica Moldova (RSSM), dar în componența URSS. Este vorba despre mai mult decât o aluzie la continuitate și succesiune în preferințele găgăuzilor de a fi alături de Rusia în Uniunea Vamală și Uniunea Economică Eurasiatică, la fel cum au fost și preferințele de acum o pătrime de veac de a rămâne în cadrul URSS.

La fel de important este și recunoașterea faptului că după un sfert de secol de renaștere națională, crearea autonomiei găgăuze nu și-a atins scopul inițial — “satisfacerea necesităților naționale și păstrării identității naționale a găgăuzilor, dezvoltării lor plene și multilaterale, prosperării limbii și culturii naționale, asigurării independenței politice și economice”. La recente alegeri pentru alegerea Guvernatorului

Găgăuziei cererea pentru tipărirea buletinelor de vot în limba găgăuză a fost de doar 1,5%. Este un indicator foarte important pentru a înțelege care este rolul limbii găgăuze în viața politică și administrativă a regiunii, după 20 de ani de autonomie.

În acest sens sunt cel puțin curioase acuzațiile aduse de către Irina Vlah autorităților centrale de la Chișinău, care ar fi întreprins măsuri de limitare a utilizării limbii găgăuze în regiune. Este adevărat că nu a existat nici un fel de exemplificare a modalităților în care Chișinăul se dedă unor astfel de fapte reprobabile, dar de dragul obținerii unui scor electoral mai bun se recurge și la astfel de învinuiri. De la instituirea autonomiei găgăuze a devenit o obișnuință discutarea rolului și locului Găgăuziei în cadrul Republicii Moldova. În acest sens, programul electoral al Irinei Vlah reiterează clauze din programul ex-gubernatorului Formuzal:

- obținerea statutului de lege specială pentru “Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei”;
- fixarea în legislația națională a dreptului Găgăuziei la activitate economică și politică externă, inclusiv a dreptului de a numi reprezentanții Găgăuziei în misiunile diplomatice de peste hotare.

În problema dezvoltării regiunii, Irina Vlah a promis transformarea acesteia într-un centru de dezvoltare regională, care ar atrage prin exemple demne de urmat și alți agenții economici din țară. În acest sens, promisiunile electorale ale Irinei Vlah prevăd:

- crearea Agenției Dezvoltării Regionale pentru elaborarea programelor de dezvoltare social-economică a Găgăuziei;
- crearea cu suportul investitorilor din Federația Rusă a 11 întreprinderi înzestrate cu tehnologii moderne, preponderent în domeniul industriei de prelucrare;
- deschiderea la Moscova a unui Centru Comercial pentru promovarea producție vinicole din Găgăuzia și a mărcilor comerciale locale pe piața rusă.

Este de menționat că cele mai importante performanțe economice viitoare ale regiunii găgăuze sunt legate de suportul investitorilor și autorităților din Federația Rusă. Rolul autorităților centrale moldovenești nefiind elucidate în nici un fel. Ba mai mult, se lasă impresia că autoritățile centrale reprezintă impedimentul principal în procesul de prosperare economică a Găgăuziei. Este important de menționat că în timpul campaniei electorale, Irina Vlah, alături de liderul PSRM, a efectuat un șir de vizite la Moscova și în regiunile Federației Ruse pentru a-și asigura viitorul suport din partea factorilor de decizie din Rusia. Deci, onorarea promisiunilor respective vizează nu doar Guvernatorul nou-ales al Găgăuziei, ci și autoritățile Federației Ruse.

9. Concluzii

1. Conflictul permanentizat dintre puterea centrală și cea regională din Găgăuzia are la bază perceperea diferită a modalității în care Găgăuzia și-a obținut statutul de autonomie. Pe de o parte, elita găgăuză consideră că ar fi putut să insiste pe independența regiunii proclamată în august 1990, la fel ca și Transnistria, dar a ales cale compromisului, ca o cedare în schimbul unei comunități contractuale, fie federală sau confederală. Pe de altă parte, puterea centrală consideră că regiunea găgăuză și-a obținut statutul de autonomie în urma unei descentralizări profunde și cedări a puterii centrale în favoarea unei „mişcări separatiste”, de dragul păcii și bunei conviețuiri a grupurilor etnice din Republica Moldova. Această percepție se resimte adesea în atitudinile reprezentanților puterii centrale față de autonomia găgăuză. Cel mai recent exemplu, este cel legat de procesul de discutare a unui proiect de Constituție pentru Republica Moldova în 2010, când președintele interimar, Mihai Ghimpu, afirma public că autonomia găgăuză urmează a fi tratată ca un simplu raion.

2. Liniile de forță care influențează puternic regiunea găgăuză urmează întotdeauna a fi analizate în patruleterul: Comrat – Moscova – Chișinău – Tiraspol. Pentru elita găgăuză, dar mai ales pentru cetățenii găgăuzi, orientarea spre Moscova și proiectele Rusiei în regiune sunt factori de principiu. Din acest punct de vedere, valorile și ajutorul Uniunii Europene, acordat pe orice căi, contează mai puțin. Referendumul din 2 februarie 2014 împotriva Uniunii Europene și în favoarea Uniunii Eurasiatice, la fel ca și retorica de

susținere a anexării Crimeei de către Rusia, confirmă această realitate. Cea mai elocventă dovadă în aceste sens este comportamentul electoral al elitelor și cetățenilor din autonomie la alegerile parlamentare, în toate ciclurile electorale, în cadrul cărora se votează masiv, mult peste media națională, forțele politice care se declară promotoare a apropierii de Rusia și susțin proiectele integraționiste ale acesteia.

3. Considerarea factorului puterii centrale de la Chișinău este pentru autonomia găgăuză o necesitate impusă de realități și circumstanțe. Găgăuzia nu a putut beneficia în anii '90 de factorii industrial, geografic (râul Nistru ca un obstacol natural) și prezența militară rusă, pentru a se comporta în raport cu Chișinăul la fel ca și Transnistria. De aceea, liderii comunității găgăuze se văd nevoiți să coopereze cu Chișinăul pentru a satisface interesele de bază al autonomiei. În același timp, așa cum a fost demonstrat prin comportamentul electoral și alte evenimente de rezonanță, persistă tendința de detensionare a relațiilor dintre grupurile politice de la Comrat prin resuscitarea tensiunilor pe axa Comrat - Chișinău. Adică, puterea centrală e un "inamic" mai mare decât "inamicii" politici intra-găgăuzi. Exemplu în acest sens servește *transpunerea* conflictului dintre elitele găgăuze de inițiere în 2013 a impeachment-ului de către Adunarea Populară împotriva Bașcanului Formuzal, într-un conflict dintre puterea regională de la Comrat cu puterea centrală de la Chișinău privind referendumul din 2 februarie 2014.

4. Invocarea permanentă că către elita regională din Găgăuzia a refuzului puterii centrale de la Chișinău de a aduce cadrul legal al Republicii Moldova în conformitate cu legea privind statutul juridic special al Găgăuziei reprezintă dovada tendințelor constante spre o federație contractuală. Argumentele elitei regionale se rezumă la faptul că puterea centrală de la Chișinău ar fi promis liderilor găgăuzi din perioada 1990-1995 că Republica Moldova își va adapta legislația la necesitățile Găgăuziei, dar nu își realizează promisiunile. Aceasta este explicația pentru cerințele din referitoare la dreptul Găgăuziei la activitate economică externă, posturi vamale proprii, organe de drept nesubordonate celor centrale, etc. O parte dintre aceste revendicări se regăsesc și în programul electoral al guvernatorului în exercițiu, Irina Vlah, dar sunt exprimate de o manieră mai atenuată și mai puțin conflictuală.

5. Relațiile Găgăuziei cu Transnistria au fost aproape întotdeauna de susținere reciprocă, dar mai mult simbolică decât eficientă. Scopul elitelor găgăuze, dar și al acelor transnistrene, a fost și este de a invoca în permanență faptul că modelul autonomiei găgăuze este unul nereușit, respectiv ineficient pentru o eventuală reglementare a conflictului transnistrean. Din aceste considerente elitele găgăuze invocă revendicări ce depășesc mult limitele constituționale ale unui stat unitar ce consacră la nivel constituțional existența unei autonomii largi pentru anumite regiuni (Găgăuzia și Transnistria). Scopul, adesea declarat în cadrul diferitelor foruri, este de a obține eventual transformarea Republicii Moldova într-o federație contractuală din trei subiecți – Moldova, Găgăuzia și Transnistria. Caracterul contractual urmându-le să le permită ultimilor doi subiecți să revendice în permanență noi competențe sau să prevină transferul de competențe către autoritățile centrale. O versiune a acestui model a fost testată prin intermediul așa-zisului "Memorandum Kozak", elaborat de Federația Rusă în 2003 și care a fost respins de autoritățile din Republica Moldova. Un model similar i-a fost propus și Ucrainei în 2014, în timpul conflictului legat de Crimeea și Donbass, care de asemenea a fost respins pe motiv că urmarea scopul diluării potențialului puterii centrale de adoptare a deciziilor și dispersarea acestui potențial în regiuni, eventual favorabile politicilor promovate în regiune de Federația Rusă.

6. Transformarea modelului autonomiei găgăuze în unul de succes este în interesul Republicii Moldova. Într-o societate fragmentată pe multiple criterii, formula statului unitar care oferă statute de autonomie unor regiuni cu un pronunțat caracter etno-cultural pare a fi optimă. Această concluzie are în vedere faptul că în actualul cadru constituțional al Republicii Moldova problema transnistreană poate fi soluționată doar după modelul găgăuz. O eventuală revizuire a cadrului constituțional pentru reglementarea transnistreană ar genera revendicări din partea Găgăuziei pentru a obține un cadru similar cu cel al Transnistriei.

7. Autoritățile centrale din Republica Moldova au promovat o politică lipsită de consistență și consecvență față de autonomia găgăuză. După oferirea statutului de autonomie pentru Găgăuzia în 1995, autoritățile moldovene au preferat să ignore cerințele elitelor găgăuze, fără să încerce inițierea unui dialog profund în vederea eliminării temerilor comunității găgăuze față de eventualele proiecte de dezvoltare a țării. În alte

cazuri, ignorarea necesităților Găgăuziei era substituită de intervenții forțate, cum a fost cazul inițierii referendumului din februarie 2002 împotriva Bașcanului Dmitri Croitor. Formarea în Adunarea Populară, după alegerile din 2012, a unei majorități a Partidului Democrat, care nu obținuse nici un mandat, sugerează că această majoritatea a fost rezultatul unui act concertat de corupției politice. Însă doar la prima vedere poate părea că corupția politică s-a dovedit mai eficientă decât aversiunea elitelor găgăuze față de partidele politice naționale. Conflictul izbucnit în 2014, în legătură cu organizarea referendumului în favoarea proiectului integraționist al Rusiei și în detrimentul integrării europene, a condus la decizia deputaților majorității din Adunarea Populară de apartenența la Partidului Democrat – dovadă a faptului că factorul pro-rusesc în autonomia găgăuză este mai puternic decât cel al corupției politice.

10. Recomandări

1. Revendicările cercurilor politice găgăuze privind dreptul înregistrării partidelor regionale sunt legitime și trebuie satisfăcute. Pentru a obține satisfacerea acestor revendicări autorităților găgăuze pot recurge la dreptul lor constituțional pentru a încerca să obțină o astfel de decizie. Conform modificărilor constituționale din 2003 Adunarea Populară are dreptul de inițiativă legislativă, putând propune Parlamentului Republicii Moldova modificări la Legea partidelor. Drept argument poate servi faptul că e anormal că găgăuzilor li s-a oferit dreptul la autonomie teritorială, pe criterii etnice, și nu li se oferă un drept de asociere în partide politice la nivel regional. Un alt argument în favoarea permiterii partidelor regionale este că eventuala soluționare a problemei transnistrene ar impune necesitatea legalizării acestora.

2. Pentru soluționarea problemelor legate de revendicările de reprezentare adecvată a etnicilor găgăuzi în Parlamentul Republicii Moldova o soluție ar reprezenta-o trecerea de la sistemul electoral proporțional absolut – o țară o singură circumscripție electorală, la sistemul electoral proporțional limitat – constituirea unor circumscripții electorale cu mai multe mandate. Găgăuzia ar trebui să devină o circumscripție electorală cu 4-5 mandate, proporțional numărului de cetățeni ce o populează. În acest caz, necesitatea permiterii partidelor regionale chiar s-ar impune, știind că alegătorii din regiune evită să voteze partidele naționale. Și soluționarea durabilă a problemei transnistrene ar impune trecerea Republicii Moldova de la sistemul electoral proporțional absolut la cel limitat.

3. Statutul de membru al Guvernului, oferit din oficiu guvernatorului Găgăuziei, trebuie explorat pentru menținerea unui dialog permanent în vederea soluționării problemelor regiunii în conformitate cu prevederile legale și ținând cont de specificul acesteia. Reprezentantul Cancelariei de Stat pe lângă Executivul autonomiei trebuie să echivaleze rolul Bașcanului în Guvernul Republicii Moldova. Această reciprocitate urmează să garanteze armonizarea aplicării adecvate a actelor emise de Guvern și de Executivul autonomiei găgăuze.

4. Este necesară constituirea unei comisii permanente cu participarea structurilor de specialitate ale Parlamentului Republicii Moldova și Adunării Parlamentare în vederea armonizării legislative a actelor normative locale din Găgăuzia cu legislația națională. De asemenea, este necesară întreținerea unui dialog permanent dintre forul legislativ național și Adunarea Populară a Găgăuziei în vederea soluționării și armonizării relațiilor ce vizează autonomia găgăuză.

Studierea limbii române ca mijloc de integrare în societatea civică moldovenească

Anatol Gremalschi

1. Reper conceptuale

Repererele conceptuale ale acestei lucrări reprezintă o dezvoltare a abordărilor din publicația precedentă⁵ și se bazează pe ultimele realizări în domeniul politicilor de protecție a drepturilor omului și ale științelor educației.

Într-o formă succintă, aceste reperere sunt:

În integrarea reprezentanților grupurilor etnice minoritare și consolidarea națiunii civice moldovenești, sistemul educațional trebuie să se bazeze pe valorile general umane și promovarea adevărului științific. Adevărul științific și etica profesională a sistemului educațional nu ar trebui fie sacrificate în scopuri politice de conjunctură, iar diversitatea etnolingvistică și culturală nu ar trebui să ducă la erodarea caracterului unitar al sistemului de învățământ din țara noastră.

Specificul Republicii Moldova în integrarea reprezentanților grupurilor etnice minoritare și consolidarea națiunii civice moldovenești, spre deosebire de mai multe țări europene, constă în faptul că în cadrul fostei Uniuni Sovietice anumite grupuri etnolingvistice, care astăzi sunt minoritare, aveau un statut privilegiat. În consecință, depășirea prejudecăților legate de trecutul sovietic, careși după 25 de ani de la declararea independenței Republicii Moldova mai influențează mentalitatea colectivă, ar putea avea un rol decisiv în formarea unei națiuni civice, consolidate în baza valorilor naționale și general umane.

Integrarea reprezentanților grupurilor etnice minoritare și consolidarea națiunii civice moldovenești trebuie să se bazeze pe respectarea, garantarea și asigurarea drepturilor individuale ale fiecărui cetățean și mai puțin pe invocarea unor pretense drepturi „colective”, fapt ce poate duce la segregare etnolingvistică și separatism teritorial.

Statul are obligația să creeze condiții pentru ca fiecare cetățean să-și poată păstra și manifesta identitatea etnolingvistică, iar fiecărui cetățean îi revine responsabilitatea de a se integra în spațiul educațional și cultural comun, devenind astfel un membru activ al națiunii civice moldovenești. Persoanele care aparțin minorităților naționale au răspunderea de a se integra în societatea din care fac parte prin însușirea adecvata a limbii oficiale a statului.

Egalitatea și nediscriminarea în educație poate fi asigurată și garantată doar atunci, când statul are un profund caracter democratic. Într-un astfel de stat, politicile educaționale sunt elaborate, aprobate și promovate ținându-se cont atât de diversitatea etnolingvistică a societății, cât și de interesele specifice ale fiecărui grup social. La elaborarea și promovarea politicilor educaționale, reprezentanții grupului etnic majoritar trebuie să comunice și să conlucreze cu reprezentanții grupurilor etnice minoritare, să îi implice în luarea și implementarea deciziilor.

Responsabilitatea pentru reușita integrării grupurilor etnice minoritare în societatea civică moldovenească revine în egală măsură atât statului, câtși reprezentanților grupurilor în cauză. Atât autoritățile publice centrale, cât și cele locale trebuie să asigure o conlucrare armonioasă în dezvoltarea societății civice moldovenești, utilizând în acest scop și instrumentarul oferit de sistemul educațional moldovenesc.

⁵ Gremalschi, Anatol. *Politici Educaționale*. În "Integrarea grupurilor etnice și consolidarea națiunii civice în Republica Moldova". Institutul de Politici Publice, 2012. Pag. 188-215.

Facilitățile și oportunitățile oferite de un sistem educațional deschis și nediscriminatoriu nu ar trebui să fie folosite în scopuri politice de conjunctură. Reprezentanții grupurilor minoritare nu au dreptul de veto în luarea deciziilor care se referă la întreg sistemul educațional și care sunt luate în corespundere cu legislația unui stat democratic.

Promovarea în educație a politicilor de discriminare pozitivă față de anumite grupuri sociale este justificată doar atunci când factorii ce provoacă defavorizarea nu depind de voința celor defavorizați, fiind de ordin istoric, geografic, politic, de mediu etc. În caz contrar, astfel de politici educaționale ar putea duce la discriminarea negativă a altor grupuri sociale.

Cunoașterea limbii române, care are statutul de limbă de stat este o condiție absolut necesară pentru a asigura integrarea persoanelor alolingve în spațiul sociocultural al Republicii Moldova. Anume limba română, care este limba maternă a majorității populației, și nu limba oficială a fostului stat sovietic, trebuie să devină mijlocul principal de comunicare interetnică. Statul este obligat să creeze condițiile necesare pentru studierea limbii române de către alolingvi, însă cunoașterea acesteia este responsabilitatea fiecărui cetățean care se declară loial față de acest stat.

Limba maternă reprezintă atât un mijloc de autoidentificare etnică, cât și unul de comunicare. Întrucât în cazul limbilor minoritare ariile geografice de comunicare într-o limbă minoritară sunt cu mult mai restrânse decât în cazul limbii oficiale a statului, competențele de bază privind promovarea și dezvoltarea limbilor minoritare trebuie să revină, în primul rând, autorităților publice locale. Din aceste considerente, politicile educaționale ar trebui să acorde o autonomie curriculară mai mare anume comunităților locale.

2. Politici educaționale europene privind studierea limbilor oficiale și a celor minoritare

Caracterul politicilor educaționale europene privind studierea limbilor oficiale și a celor minoritare derivă din mai multe documente adoptate atât de organele comunitare, cât și de cele naționale.

Obligativitatea studierii și cunoașterii limbii oficiale a statului

Deși țările europene se caracterizează printr-o diversitate lingvistică semnificativă, în majoritatea din ele există doar o singură limbă de stat. Evident, sunt țări cu două și chiar cu trei limbi de stat, dar, cel mai des, fiecare din ele este utilizată în calitate de limbă administrativă doar într-o anumită zonă geografică sau domeniu sociocultural. Totodată, în mai multe țări europene există zone geografice/unități teritorial-administrative în care un statut oficial îl pot avea și unele limbi regionale sau minoritare.

În general, pentru majoritatea europenilor, limba lor maternă este și una din limbile oficiale ale țării/unității teritorial-administrative de reședință⁶. În consecință, în astfel de cazuri nu apar problemele legate de educația într-o limbă ce diferă de cea oficială. Totodată, pentru cetățenii limba maternă a cărora diferă de cea oficială, sunt create condiții de integrare socioculturală, asigurându-se o tranziție graduală la educația în două și mai multe limbi, învățarea limbii oficiale a statului devenind obligatorie.

În majoritatea țărilor europene curricula învățământului obligatoriu este orientată spre formarea și dezvoltarea competențelor-cheie, definite conform recomandărilor Uniunii Europene⁷. Din cel opt competențe-cheie, două se referă la stăpânirea limbilor:

- *Comunicarea în limba maternă*, care reprezintă capacitatea de a exprima și interpreta concepte, gânduri, sentimente, fapte și opinii, atât în formă orală, cât și în formă scrisă (ascultare, vorbire, citire și scriere) și de a interacționa lingvistic într-un mod adecvat și creativ într-o serie completă de contexte culturale și sociale.

⁶ European Commission. *Europeans and their languages. Survey co-ordinated by the European Commission*. Directorate-General for Communication, 2012.

⁷ Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). Official Journal of the European Union. L 394/10. 30.12.2006.

- *Comunicarea în limbi străine*, care, pe lângă dimensiunile principale ale abilităților de comunicare în limba maternă, implică și abilitățile de mediere și înțelegere interculturală. Nivelul de cunoștințe depinde de mai mulți factori și de capacitatea de ascultare, vorbire, citire și scriere.

Totodată, din punctul de vedere al integrării socioculturale, un rol important îl are și o altă competență-cheie europeană:

- *Conștiința și expresia culturală*, care implică aprecierea importanței expresiei culturale a ideilor, a experiențelor și a emoțiilor printr-o serie de canale (muzică, teatru, literatură și arte vizuale).

În țările Uniunii Europene, evaluarea competențelor lingvistice ale elevilor are o varietate de forme și utilizează instrumente și metode de evaluare diferite. Modelele utilizate pot fi interne sau externe, formative sau sumative, iar rezultatele pot fi folosite în diverse scopuri. Cea mai larg răspândită practică de evaluare în sistemele educaționale europene o reprezintă testările naționale ale elevilor. Astfel, competența de comunicare în limba maternă este evaluată în 81% din țările Uniunii Europene (nivelurile 1 și 2 ISCED), iar competența de comunicare într-o limbă străină – în 46% din țările-membre ale UE.

Accentuăm faptul că în 49% din țările Uniunii Europene, rezultatele evaluării influențează adoptarea deciziilor despre cariera școlară a elevilor⁸. Prin alte cuvinte, notele insuficiente luate de elevi la evaluările competențelor lingvistice pot îngreuna accesul la următoarele niveluri de învățământ, atât la cel general sau profesional tehnic, cât și cel superior.

Cadrul european comun de referință pentru limbi

Documentul cu titlul complet "Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare evaluare" a fost elaborat în perioada anilor 1986-1996 în cadrul unui amplu proiect, denumit "Studierea limbilor și cetățenia europeană". Versiunea finală a acestui document⁹ a fost publicată de Consiliul Europei în anul 2001. Deși este orientat spre perfecționarea proceselor de studiere a limbilor moderne, abordările pe care se bazează *Cadrul european comun de referință pentru limbi* constituie o resursă valoroasă pentru elaborarea și implementarea politicilor lingvistice de integrare a minorităților alolingve în societatea moldovenească.

În *Cadru* se face o distincție explicită dintre *multilingvism* și *plurilingvism*, multilingvismul fiind interpretat ca o simplă coexistență a diverselor limbi într-o societate dată sau diversificarea ofertei de limbi într-o anumită școală, pe când plurilingvismul este văzut ca o extindere a experienței lingvistice a fiecărei persoane. Astfel, în cazul plurilingvismului, experiența lingvistică a fiecărei persoane trebuie să se extindă de la limba utilizată în sânul familiei la limba de comunicare a unui grup social, iar apoi a altor grupuri sociale, indiferent de faptul ca această extindere are loc prin intermediul sistemului școlar de învățare sau prin experiența directă. Conform Cadrului de referință, persoana plurilingvă "... nu clasează aceste limbi și culturi în compartimente separate, dar își dezvoltă mai degrabă o competență comunicativă, la structurarea căreia contribuie tot felul de cunoștințe și orice experiență lingvistică".

În ansamblu, *Cadrul european comun de referință*:

- oferă o bază comună pentru elaborarea programelor de limbi moderne, documentelor de referință, conținutului examenelor și criteriilor de examinare, a manualelor etc. în Europa;
- descrie în mod exhaustiv ce trebuie să învețe persoanele care studiază o limbă, pentru a o utiliza în scopuri comunicative;
- enumeră cunoștințele și deprinderile pe care elevul trebuie să le însușească și să le dezvolte, pentru a avea un comportament lingvistic eficient;
- definește nivelurile de competență, care permit de a măsura progresul elevului la fiecare etapă a procesului de învățare și în orice moment al vieții.

⁸ Comisia Europeană/EACEA/Eurydice, 2012. *Dezvoltarea competențelor-cheie în școlile din Europa: Provocări și Oportunități pentru Politică. Raport Eurydice*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2012. – 68 p. ISBN 978-92-9201-446-9.

⁹ Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare / Comitetul Director pentru Educație "Studierea limbilor și cetățenia europeană"; trad. din lb. fr. de Gheorghe Moldovanu. – Ch.: S. n., 2003 (F.E.-P. "Tipogr. Centrală"). – 204 p. ISBN 9975-78-259-0.

Fiind orientat spre promovarea unei cetățenii democratice, Cadrul european comun de referință îndeamnă toate persoanele implicate în organizarea procesului de studiere a limbilor să-și construiască acțiunile în strictă concordanță cu nevoile, motivațiile, particularitățile și resursele elevului. În opinia autorului acestui studiu, recomandările documentului în cauză sunt în deplină măsură aplicabile nu doar pentru organizarea proceselor de studiere a limbilor moderne, dar și a celor minoritare și regionale. Astfel, următoarele întrebări din *Cadrul de referință*, ce derivă din realitățile proceselor de integrare europeană, sunt pe deplin actuale și în cazul proceselor de integrare a minorităților alolingve în spațiul socio-cultural din Republica Moldova:

- În ce scopuri și în ce situații concrete va avea nevoie elevul să utilizeze limba?
- Ce trebuie să învețe el pentru a fi capabil să utilizeze limba în aceste scopuri?
- Ce îi cultivă dorința de a învăța limba?
- Cine este el (vârsta, sexul, mediul social și nivelul de instruire)?
- Care sunt cunoștințele, deprinderile și experiența pe care le posedă profesorul lui?
- În ce măsură elevul are acces la manuale, opere de referință (dicționare, gramatici etc.), mijloace audiovizuale și informatice (hardware și software)?
- Care este volumul orar pe care elevul poate, dorește sau este capabil să-l consacre studierii unei limbi?

Evident, anume răspunsurile la aceste întrebări, răspunsuri ce s-ar baza pe dovezi și nu doar pe abordări politice de conjunctură, scheme scolastice sau interpretări afective, ar putea servi ca puncte de plecare în elaborarea și implementarea unor politici educaționale ce ar asigura atât păstrarea diversității cultural-lingvistice a minorităților, cât și integrarea organică a acestora în societatea moldovenească. Componenta funcțional-acționară a politicilor educaționale în cauză ar trebui să se bazeze pe măsurile recomandate de *Cadrul de referință* în cazul studierii limbilor moderne europene:

- accesibilitatea mijloacelor de însușire a limbilor pentru toate categoriile de populație;
- orientarea politicilor de studiere a limbilor spre dobândirea deprinderilor de utilizare a acestora în măsura necesară unei comunicări eficiente;
- fundamentarea politicilor de predare și învățare a limbilor pe nevoile, motivațiile, particularitățile și resursele elevului;
- stabilirea cu maximă precizie a unor obiective reale și realiste;
- elaborarea metodelor și materialelor didactice corespunzătoare;
- implementarea unor modalități și instrumente de evaluare a programelor de învățare, adecvate situației socio-lingvistice din fiecare țară.

Un interes deosebit pentru organizarea proceselor de învățare a limbilor o reprezintă definirea în *Cadrul de referință* a nivelurilor de stăpânire a acestora, niveluri care se bazează pe descriptorii de tipul "ce știi să faci". Scara de evaluare propusă în *Cadrul de referință* este concepută ca fiind una invariantă față de limbile și sistemele naționale de învățământ, fapt ce asigură o abordare unitară față de competențele lingvistice. Statele europene sunt încurajate să-și alinieze propriile sisteme de evaluare la cele europene sau, cel puțin, să furnizeze o grilă de conversie. Menționăm faptul că analizele recente¹⁰ arată că în această direcție au fost obținute rezultate semnificative, elementul central al educației plurilingvistice și interculturale revenindu-i în continuare școlii.

¹⁰ European Commission. *Study on comparability of language testing in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. – 146 p. ISBN 978-92-79-50995-7.

Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare

*Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare*¹¹ a fost adoptată în anul 1992 și a intrat în vigoare în anul 1996. Conform acestui document, principiile care trebuie să fie puse la baza politicilor, legislației și practicilor promovate de țările semnatare sunt:

- recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca o expresie a bogăției culturale;
- respectarea ariei geografice a fiecărei limbi regionale sau minoritare;
- instituirea unor acțiuni hotărâte/ferme pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare;
- încurajarea folosirii oral sau/și în scris, a limbilor regionale sau minoritare, în viața publică și/sau în viața privată;
- menținerea și dezvoltarea relațiilor între grupurile care folosesc o limbă regională sau minoritară și alte grupuri din același stat;
- stabilirea de forme și mijloace adecvate de predare și studiere a limbilor regionale sau minoritare;
- stabilirea de mijloace care să permită celor care nu vorbesc o limbă regională sau minoritară și care locuiesc într-o arie unde aceasta este folosită, să învețe respectiva limbă;
- promovarea studiilor și a cercetărilor în domeniul limbilor regionale sau minoritare;
- promovarea unor forme de schimburi transnaționale între vorbitorii de limbi regionale sau minoritare din diferite state.

Accentuăm faptul, că principiile Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare se aplică și în cazul limbilor non-teritoriale, cu mențiunea că „natura și cuprinderea măsurilor ce urmează a fi luate pentru a da efect prezentei Carte, vor fi determinate într-o manieră flexibilă, ținând seama de necesități și dorințe și respectând tradițiile și caracteristicile grupurilor care folosesc limbile respective.”

În ansamblu, Carta prevede angajamentul părților semnatare de a elimina orice distincție, excludere, restricție sau preferință nejustificată în ce privește folosirea unei limbii regionale sau minoritare, care ar avea scopul de a descuraja sau periclita menținerea sau dezvoltarea limbii respective. În documentul în cauză se specifică faptul că adoptarea unor măsuri speciale care să promoveze egalitatea între vorbitorii limbilor minoritare și restul populației nu se consideră un act de discriminare față de vorbitorii limbilor mai răspândite.

Conform Cartei, părțile semnatare își asumă angajamentul de a promova înțelegerea reciprocă între toate grupurile lingvistice ale țării. Sunt vizate cu precădere două domenii: învățământul și mass-media. În ce privește învățământul, recomandarea autorilor Cartei este de a se acționa în așa fel încât, „respectul, înțelegerea și toleranța față de limbile regionale sau minoritare să figureze printre obiectivele educației și instruirii”.

În definirea politicilor față de limbile regionale sau minoritare, părțile semnatare își asumă angajamentul să ia în considerare necesitățile și dorințele exprimate de grupurile care folosesc aceste limbi. În Cartă se formulează încurajarea de a crea organe cu rol consultativ asupra tuturor aspectelor legate de limbile regionale sau minoritare.

În materie de învățământ, țările semnatare se angajează, în ceea ce privește zonele în care sunt folosite limbile regionale sau minoritare, în funcție de situația fiecărei din aceste limbi și fără a aduce atingere limbii oficiale a statului:

- să prevadă desfășurarea unui învățământ preșcolar, general, profesional tehnic și superior în limbile regionale sau minoritare cel puțin copiilor/ elevilor / studenților care o solicită în număr considerat suficient;

¹¹ Council of Europe. Language Policy Unit, DG II. *Languages for democracy and social cohesion. Diversity, equity and quality. Sixty years of European co-operation*, 2014.

- sa prevadă studiul acestor limbi ca disciplina a învățământului universitar;
- sa ia masuri pentru organizarea de cursuri de educație pentru adulți sau de educație permanenta desfășurate în principal sau integral în limbile regionale sau minoritare;
- sa ia masuri pentru asigurarea predării istoriei si a culturii pe care limba regionala sau minoritara le exprima;
- sa asigure pregătirea de baza si permanenta a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a măsurilor preconizate.

Carta prevede că obligațiunile părților semnatare de a autoriza, încuraja sau asigura predarea într-o limbă regionala sau minoritara apar în cazurile în care numărul vorbitorilor justifică astfel de acțiuni.

Accentuăm faptul că Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare a fost semnată de către Republica Moldova în anul 2002 însă nu a fost ratificată până în prezent. Acest fapt rămâne a fi unul din angajamentele majore în dialogul purtat cu Consiliul Europei în ceea ce vizează asigurarea drepturilor minorităților naționale la protejarea limbii.

3. Politici naționale privind studierea limbii române și a limbilor materne de către reprezentanții minorităților aolingve

Constituția Republicii Moldova

Legea fundamentală a Republicii Moldova stabilește că drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Conform Constituției, statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Articolul 13 al Constituției stabilește că limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine. Totodată, statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul țării. De asemenea, statul facilitează studierea limbilor de circulație internațională. Modul de funcționare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește prin lege organică.

Accentuăm faptul că denumirea de „limba moldovenească” din Art. 13 al Constituției nu a fost acceptată de comunitatea științifică și majoritatea absolută a intelectualilor din țară, în special, de cei vorbitori de limba română. În pofida faptului că din hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova referitoare la acest subiect¹² rezultă în mod univoc că denumirea limbii de stat este „limba română”, denumirea în cauză a provocat și mai provoacă încă discuții contradictorii și diverse speculații politice.

Conform Art. 35 al Constituției, statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor. Studierea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele.

Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești

Conform acestei legi, adoptate încă pe timpul fostei Uniuni Sovietice¹³, limba de stat a RSS Moldovenești este limba moldovenească, care funcționează pe baza grafiei latine. Ca limbă de stat, limba moldovenească se folosește în toate sferile vieții politice, economice, sociale și culturale și îndeplinește în legătură cu aceasta funcțiile limbii de comunicare interetnică pe teritoriul republicii.

Conform legii în cauză:

- RSS Moldovenească garantează tuturor locuitorilor din republică învățarea gratuită a limbii de stat la nivelul necesar pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu;

¹² Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova.

¹³ Legea nr. 3465 din 01.09.1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești.

- în localitățile în care majoritatea o constituie populația de naționalitate găgăuză limba oficială în diferite sfere ale vieții este limba de stat, limba găgăuză sau cea rusă;
- limba rusă, ca limbă de comunicare între națiunile din Uniunea RSS, se folosește pe teritoriul republicii alături de limba moldovenească în calitate de limbă de comunicare între națiuni, ceea ce asigură un bilingvism național-rus și rus-național real;
- RSS Moldovenească garantează folosirea limbilor ucraineană, rusă, bulgară, ivrit, idiș, tirănească, a limbilor altor grupuri etnice, care locuiesc pe teritoriul republicii, pentru satisfacerea necesităților lor național-culturale;
- RSS Moldovenească garantează dreptul la educație preșcolară, la studii medii de cultură generală, medii de specialitate, tehnico-profesionale și superioare în limbile moldovenească și rusă și creează condițiile necesare pentru realizarea dreptului cetățenilor de alte naționalități, care locuiesc în republică, la educație și instruire în limba maternă (găgăuză, ucraineană, bulgară, ivrit, idiș ș.a.);
- în instituțiile de învățământ de toate gradele se asigură învățarea limbii moldovenești ca obiect de studiu – în clasele și grupele cu instruire în limba rusă sau într-o altă limbă de instruire (pentru elevii și studenții de naționalitate găgăuză sau bulgară – în volumul necesar pentru comunicare) și a limbii ruse – în clasele și grupele cu instruire în limba moldovenească sau într-o altă limbă;
- după absolvirea instituției de învățământ elevii și studenții dau examenul de absolvire la limba moldovenească sau, respectiv, la limba rusă, ceea ce creează condițiile necesare extinderii sferelor de comunicare pe întreg teritoriul republicii.

Legea nu prevede în mod expres obligativitatea cunoașterii limbii de stat de către toți cetățenii RSS Moldovenești.

Accentuăm faptul că odată cu afirmarea independenței Republicii Moldova, situația sociolingvistică din țară s-a schimbat semnificativ și, evident, mai multe stipulări ale Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești nu mai corespund realităților de astăzi. Nedorindu-se însă discutarea deschisă și onestă a acestor aspecte, discuții, care, în opinia mai multor forțe politice, ar putea duce la tensionarea relațiilor interetnice, s-a ajuns în situația în care chiar și terminologia utilizată în legea în cauză a devenit depășită.

În pofida schimbărilor sociolingvistice din țară, din momentul adoptării în anul 1989 și până în prezent, Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești nu a suferit nici o modificare. Pentru comparație amintim că Legea învățământului, în vigoare în anii 1995-2014 a suferit 47 de modificări, în medie, câte trei modificări pe an.

Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor

În domeniul educației, această lege¹⁴ repetă în linii mari stipulările din Legea privind funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești și ale Legii învățământului:

- statul garantează realizarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale la educație preșcolară, la studii primare, medii (generale și profesionale), superioare și postuniversitare în limbile moldovenească și rusă, creează condiții pentru realizarea dreptului lor la educație și la instruire în limba maternă (ucraineană, găgăuză, bulgară, ivrit, idiș etc.);
- pentru asigurarea procesului de instruire în instituțiile de învățământ în care predarea se face, în întregime sau parțial, în limbile minorităților naționale, statul contribuie la elaborarea de programe și literatură didactico-metodică, la instruirea cadrelor didactice, colaborând în acest domeniu cu alte țări;

¹⁴ Legea nr. 382 din 19.07.2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor.

- persoanele aparținând minorităților naționale și organizațiile lor au dreptul, în condițiile legii, să fondeze instituții preșcolare și instituții de învățământ particulare de toate nivelurile. Studierea limbii și literaturii moldovenești, precum și a istoriei Moldovei, în toate instituțiile de învățământ este obligatorie.

Deși a fost adoptată după aproape zece ani de la proclamarea independenței, Legea nu prevede în mod explicit obligativitatea cunoașterii de către persoanele aparținând minorităților naționale a limbii oficiale a statului.

Codul educației

Intrat în vigoare în luna decembrie a anului 2014, acest act legislativ introduce noi abordări în formarea și dezvoltarea competențelor lingvistice atât ale vorbitorilor de limbă română, cât și ale celor alolingvi¹⁵. Conform Codului educației:

- una din misiunile de bază ale învățământului constă în promovarea dialogului intercultural, a spiritului de toleranță, a nediscriminării și incluziunii sociale;
- unul din principiile educației constă în recunoașterea și garantarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, inclusiv a dreptului la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase;
- spațiul educațional al Republicii Moldova este unul unitar și integral;
- statul garantează formarea și dezvoltarea competenței de comunicare eficientă în limba română, în limbile minorităților naționale, după caz, și în cel puțin două limbi de circulație internațională;
- studierea limbii române este obligatorie în toate instituțiile de învățământ de orice nivel și este reglementată de standardele educaționale de stat;
- statul asigură condițiile necesare pentru studierea limbii române în toate instituțiile de învățământ, inclusiv prin creșterea ponderii disciplinelor studiate în limba română în instituțiile de învățământ general cu altă limbă de predare;
- în ariile locuite tradițional sau în număr substanțial de persoane aparținând minorităților naționale, dacă există o cerere suficientă, statul asigură, în limita posibilităților sistemului educațional, ca persoanele aparținând acestor minorități să beneficieze de condiții corespunzătoare de a învăța limba lor minoritară ori de a primi o educație în această limbă la nivelul învățământului obligatoriu;
- în instituțiile de învățământ cu altă limbă de predare decât limba română, la absolvirea învățământului gimnazial și liceal se susține un examen obligatoriu la limba română.

Menționăm că, spre deosebire de Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești și fosta Lege a învățământului¹⁶, prin care statul asigura dreptul de a alege limba de educare și instruire la toate nivelurile și treptele de învățământ, conform noului Cod al educației, acest drept va fi asigurat de stat doar la nivelul învățământului obligatoriu și în limita posibilităților sistemului educațional.

Faptul că după nivelul învățământului obligatoriu învățământul se va desfășura preponderent în limba română înaintea cerințe cu mult mai avansate față de competențele absolvenților alolingvi de a comunica în limba oficială a statului. Însă, dacă în fosta Lege a învățământului, responsabilitatea pentru asigurarea procesului de însușire a limbii de stat în toate instituțiile de învățământ o purta Ministerul Educației și autoritățile administrației publice locale (Art. 8, alin. (3)), în noul Cod al educației o astfel de responsabilitate nu este indicată în mod explicit.

¹⁵ Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014.

¹⁶ Legea învățământului nr. 547 din 21.07.1995.

4. Suportul curricular pentru studierea de către alolingvi a limbilor române și maternă

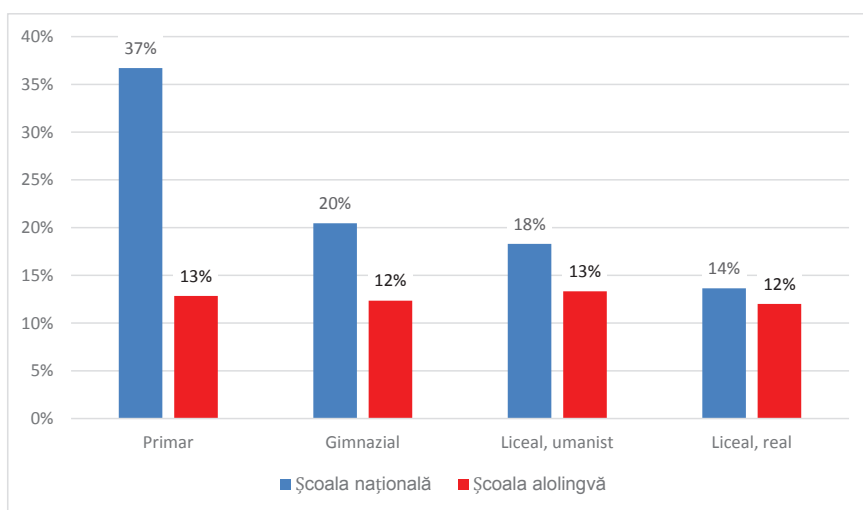
Planul-cadru pentru învățământul general

Tradițional, Ministerul Educației aprobă în fiecare an un plan-cadru, în baza căruia fiecare instituție de învățământ își elaborează propriile planuri. În aspect lingvistic, ministerul oferă instituțiilor de învățământ următoarele opțiuni¹⁷:

- 1) planuri-cadru pentru școlile cu limba română de instruire (școlile naționale);
- 2) planuri-cadru pentru școlile cu limba rusă de instruire;
- 3) planuri-cadru pentru școlile cu limba maternă de instruire pentru elevii de naționalitate ucraineană, găgăuză și bulgară;
- 4) planuri-cadru pentru școlile cu limba română de instruire pentru elevii de naționalitate ucraineană, găgăuză și bulgară;
- 5) planuri-cadru pentru școlile cu limba rusă de instruire pentru elevii de naționalitate ucraineană, găgăuză și bulgară.

Analiza comparată a planurilor-cadru relevă faptul că numărul de ore alocate limbii române în cazul școlilor naționale și a celor alolingve diferă semnificativ.

Grafic 1. Ponderea orelor la Limba și literatura română în școlile naționale și cele alolingve cu limba rusă de instruire pentru elevii de naționalitate ucraineană, bulgară și găgăuză

Sursa: Calculele autorului în baza datelor din Planul-cadru pentru anul de studii 2016-2017

Astfel, în învățământul primar, în școala națională pentru studierea limbii și literaturii române sunt alocate 37% din timpul total de instruire, per când în cazul școlilor cu limba rusă de instruire pentru elevii de naționalitate ucraineană, bulgară și găgăuză sunt alocate doar 13% din timpul total de instruire. În cazul învățământului gimnazial acest indicator are valoarea de 20% pentru școlile naționale și doar 12% pentru școlile alolingve. Doar în cazul învățământului liceal această diferență este mai puțin pronunțată – 14% pentru școlile naționale și 12% pentru școlile alolingve.

¹⁷ Curriculumul național. Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, anul de studii 2016-2017. Aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr. 242 din 25.03.2016.

Evident, diferențele în cauză duc în mod inevitabil la apariția unor decalaje semnificative în nivelul de formare și dezvoltare a competențelor de comunicare în limba oficială a statului, viitorii absolvenți ai școlilor alolingve fiind din start dezavantajați.

Curricula la limba și literatura română pentru școlile naționale și cele pentru alolingvi

În prezent, în școlile din Republica Moldova procesul instructiv-educativ se desfășoară în baza Curriculumului Național, aprobat în anul 2010. Acest curriculum este orientat spre formarea și dezvoltarea competențelor și include curricula la disciplinele Limba și literatura română (școlile naționale) și Limba și literatura română pentru alolingvi (școlile cu limba rusă de instruire). În general, aceste curricula diferă în mod semnificativ, cel la Limba și literatura română pentru alolingvi fiind orientat mai mult spre dezvoltarea competențelor de comunicare. Astfel, curriculumul pentru elevii alolingvi stabilește următoarele competențe specifice ce trebuie formate și dezvoltate pe parcursul anilor de studii în clasele primare și gimnaziale¹⁸:

- receptarea și reproducerea diferitor tipuri de informații, texte;
- realizarea actelor comunicative în diferite situații de comunicare, aplicând normele de utilizare a limbii române literare;
- practicarea comunicării în diverse circumstanțe de raport (personal, familial, grup social etc.);
- producerea actelor de comunicare proprii, cu și fără repere, prin descrierea, prezentarea și aprecierea faptelor, proceselor din societate și natură;
- operarea și transformarea/modificarea structurilor lingvistice adecvat situației de comunicare. Perceperea mesajului de pe poziția comunicării interculturale prin sesizarea similitudinilor și diferențelor dintre literatura română și literatura grupurilor etnice conlocuitoare;
- lectura corectă, fluentă, conștientă a textelor literare și nonliterare despre cultura și civilizația arealului lingvistic românesc;
- realizarea lecturilor pentru plăcere, pentru cunoașterea tezaurului literar și cultural, pentru selectarea informațiilor pe diferite teme;
- analiza/interpretarea textelor literare/nonliterare din perspectiva propriei viziuni, evidențiind mijloacele artistice ale operelor literare;
- însușirea normelor etice, a tradițiilor, culturii, istoriei și literaturii vorbitorilor limbii-țintă.

Sub aspectul formării competențelor lingvistice, analiza detaliată a Curriculumului Național¹⁹, efectuată în anul 2014, a relevat următoarele:

- gradul înalt de teoretizare a curriculumului;
- conținuturile curriculare sunt congestionate și nu asigură relevanță pentru dezvoltarea și afirmarea personală, socială și profesională a beneficiarilor procesului educațional;
- formarea insuficientă de abilități de comunicare în limba oficială de stat și în limbi străine;
- axarea excesivă a evaluării formative și sumative a învățării pe cunoștințe și pe reproducerea de conținuturi, în detrimentul evaluării de competente.

În procesul elaborării Programului național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale s-a constatat că în cazul

¹⁸ Limba și literatura română. Curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele V - IX). Instituțiile de învățământ preuniversitare cu limba rusă de instruire. Aprobat prin ordinul Ministerului Educației nr. 245 din 27 aprilie 2010.

¹⁹ *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația - 2020”*. Aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 944 din 14.11.2014.

curriculumului la Limba și literatura română pentru alolingvi există și anumite lacune, specifice anume acestei discipline școlare²⁰:

- conținuturile contribuie doar parțial la formarea elevilor ca cetățeni activi ai societății, ai Europei, ca indivizi independenți, conștienți, productivi, creativi etc. în acțiunile lor, pentru a deveni responsabili și cooperanți în relațiile cu alte persoane, acceptând diferențele fiecăruia, dar, în primul rând, dezvoltarea competenței de comunicare în limba română prin valori și pentru valori;
- există un anumit deficit la nivel de conținuturi referitoare la valorile europene: asigurarea păcii, democrația, multilingvismul, libertatea de exprimare, libertatea de circulație, pluralismul de opinii, apărarea drepturilor omului, spiritul civic, cooperarea, transparența, echitatea, toleranța etc.

Evident, concepătorii de curriculum trebuie să ia în considerare neajunsurile identificate și să completeze conținuturile educaționale cu unități de conținut care să acopere aceste aspecte.

Asigurarea cu materiale didactice

Începând cu anul 1999, asigurarea elevilor cu manuale, indiferent de limba de instruire, se efectuează de către Fondul special pentru manuale. În cazul învățământului primar costurile manualelor sunt acoperite integral de către stat, iar în cazul învățământului gimnazial și cel liceal –de către părinți, care anual plătesc o plată de arendă, stabilită prin ordinul Ministerului Educației. Conform acestui ordin²¹, plata de arendă a manualelor la Limba și literatura română pentru elevii alolingvi este de circa 8,00 lei moldovenești, în funcție de clasă.

În ansamblu, conform datelor Fondului special pentru manuale, fiecare elev din Republica Moldova este asigurat cu toate manualele prevăzute de actele normative în vigoare, existând chiar și o rezervă de manuale tipărite, de circa 10%. În cazul elevilor ce provin din familii vulnerabile, părinții nu achită plata de arendă, cheltuielile în cauză fiind suportate de către stat. Cota elevilor ce pot beneficia de aceste ajutoare este stabilită în mărime de 10% din numărul total de elevi²².

Menționăm faptul că în cazul manualelor pentru studierea limbilor ucraineană, bulgară și găgăuză plata de arendă este de circa 10,00 - 13,00 lei. Această plată nu acoperă costurile reale de elaborare și de editare a manualelor în cauză, care, din cauza tirajelor foarte mici, sunt decirca 10 ori mai mari decât în cazul manualelor în limbile română și rusă. Totuși, în scopul încurajării elevilor alolingvi să își studieze limba maternă, cheltuielile suplimentare, necesare pentru elaborarea și editarea manualelor în limba ucraineană, găgăuză și bulgară, sunt suportate de către stat²³.

Indiscutabil, asigurarea fiecărui elev cu manuale reprezintă o realizare incontestabilă a sistemului educațional moldovenesc, însă tehnologiile educaționale progresează rapid. Din analiza datelor numeroaselor sondaje sociologice desfășurate în rândul elevilor din clasele liceale^{24, 25}, părinților și cadrelor didactice, în școlile moldovenești se resimte lipsa acută a mijloacelor moderne de instruire – lecțiilor electronice, placatelor, posterelor, materialelor audio și video. Aceste mijloace sunt foarte importante anume în cazul școlilor din localitățile populate compact de minoritățile naționale, localități în care limba română este vorbită doar la orele de clasă.

Prin urmare, Ministerul Educației ar trebui să-și diversifice activitățile de asigurare a instituțiilor de învățământ cu materiale didactice, să treacă de la paradigma de învățare a secolului trecut, bazată pe utilizareadoar a manualelor tipărite, la o paradigmă modernă, ce ar valorifica în volum deplin mijloacele oferite de tehnologia informațiilor și comunicațiilor.

²⁰ Programul național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016-2020). Aprobata prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 904 din 31.12.2015.

²¹ Ordinul Ministerului Educației nr. 473 din 24.05.2016 cu privire la aprobarea plăților de închiriere a manualelor pentru învățământul gimnazial și liceal în anul de studii 2016-2017.

²² Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 876 din 22.12.2015 cu privire la asigurarea cu manuale a elevilor.

²³ Idem.

²⁴ Gremalschi, Anatol; Vremiș, Maria; Vladicescu, Natalia. *Etica și integritatea academică în învățământul general. Studiu sociologic*. Institutul de Politici Publice, 2016.

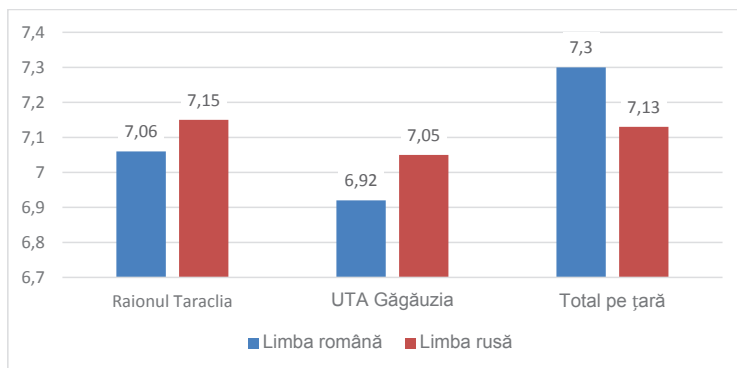
²⁵ Petruți, Doru; Zatic, Viorica. *Percepții privind sistemul educațional. Studiu sociologic*. IMAS, 2016.

5. Rezultatele învățării demonstrate de elevii alolingvi în cunoașterea limbii române

Dacă pornim de la premisa că evaluările rezultatelor învățării sunt obiective, corecte și relevante, putem constata că elevii alolingvi demonstrează rezultate satisfăcătoare privind cunoașterea limbii materne, limbii de studii și limbii de stat.

Astfel, în cazul examenelor de absolvire a gimnaziului, în anul 2015, în raionul Taraclia, nota medie la limbarusă – limba de instruire, a fost 7,15, iar la limba română – 7,06. În același an, în UTA Găgăuzia, nota medie la limba rusă (limba de instruire) a fost 7,05, iar la limba română – 6,92. Accentuăm faptul că dacă în cazul limbii ruse notele din raionul Taraclia și din UTA Găgăuzia sunt doar puțin mai mici decât media pe țară (7,13), în cazul limbii române această diferență este una semnificativă (7,30). Evident, rezultatele mai modeste la limba română, demonstrate de elevii din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia, comparativ cu elevii din restul țării, se explică atât prin imperfecțiunile procesului de predare-învățare-evaluare a limbii de stat, cât și prin lipsa posibilităților de a exersa această limbă în activitățile cotidiene.

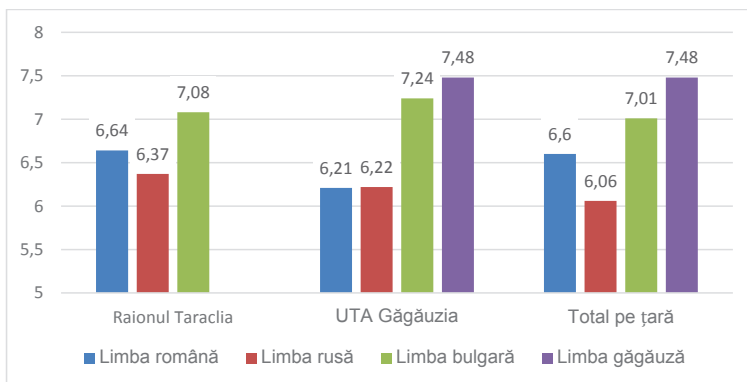
Grafic 2. Media notelor la examenele de absolvire a gimnaziului, sesiunea 2015

Sursa: Examene și Evaluări Naționale 2015. Agenția de Asigurare a Calității, 2015

În cazul examenului de bacalaureat, rezultatele demonstrate de absolvenții de licee sunt cu mult mai modeste, atât la limba română, cât și la limba rusă. Totodată, se atestă note cu mult mai mari la limbile materne, respectiv, la limba bulgară și limba găgăuză.

Grafic 3. Media notelor la probele examenului de bacalaureat pentru candidații din liceele teoretice, sesiunea 2015

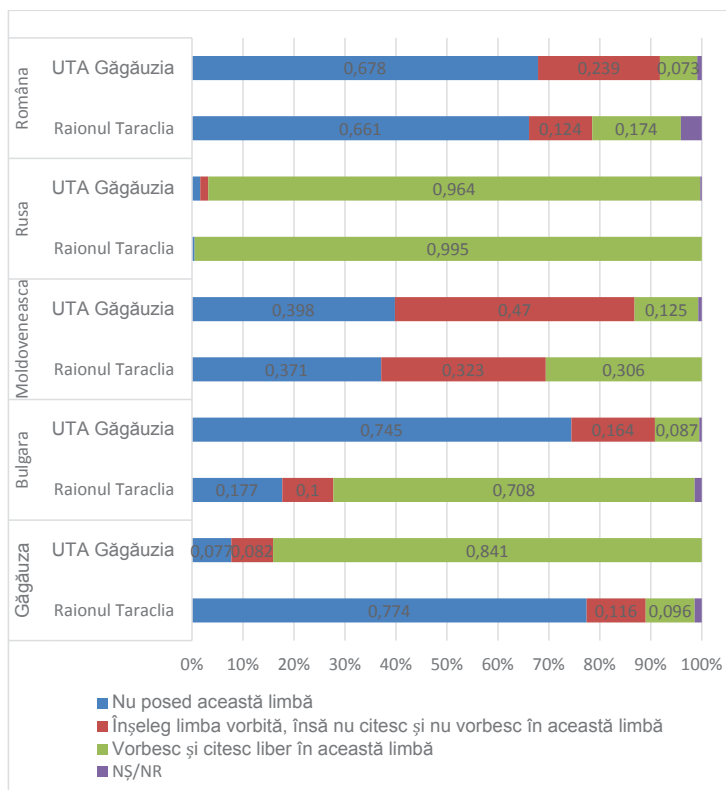
Sursa: Examene și Evaluări Naționale 2015. Agenția de Asigurare a Calității, 2015

Din analiza datelor prezentate în Grafic de mai sus rezultă că absolvenții de liceu au rezultate bune la limbile materne, respectiv, bulgara și găgăuză, și rezultate cu mult mai modeste la limbile română și rusă. Mai mult ca atât, dacă judecăm doar după notele candidaților la examenul de bacalaureat, am putea concluziona că ei au însușit programa la limba română la un nivel mai înalt decât programa la limba rusă, limbă care pentru ei este limba de instruire. Evident, complexitatea programei la limba de instruire este mai mare decât cea la limba română, fapt ce ar putea duce la note mai modeste la această disciplină școlară. Totuși, în baza notelor luate la limba română de către absolvenții de liceu, am putea spera că ei pot comunica fluent în ea, așa cum comunică în limba rusă.

În realitate, situația este cu totul alta. Astfel, rezultatele sondajului sociologic, desfășurat în anul 2016 la comanda Institutul de Politici Publice de către Compania sociologică CBS-AXA, indică faptul că în limba “moldovenească” vorbesc și citesc liber doar 30,6% din locuitorii raionului Taraclia și 12,5% din locuitorii UTA Găgăuzia. În cazul limbii române, valorile acestui indicator sunt și mai mici – 17,4% pentru raionul Taraclia și 7,3% pentru UTA Găgăuzia.

Ponderea celor care înțeleg limba vorbită, dar nu citesc și nu vorbesc în limba „moldovenească” este mai mare – 32,3% în raionul Taraclia și 47,0% în UTA Găgăuzia. Același situație se atestă și în cazul limbii române – 12,4% în raionul Taraclia și 23,9% în UTA Găgăuzia.

Grafic 4. Nivelul de cunoaștere a limbilor în raionul Taraclia și UTA Găgăuzia

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Întrucât în loc de disciplina școlară „Limba moldovenească”, în toate instituțiile de învățământ, începând chiar cu primul an de independență a Republicii Moldova (1991), a început să fie predată disciplina școlară „Limba română”, absolvenții din cel puțin 25 de promoții cunosc cu siguranță denumirea corectă a limbii de stat și majoritatea absolută din ei au și luat note de trecere anume la această disciplină. Totodată, conform piramidei vârstelor²⁶, ponderea acestor absolvenți în totalul populației adulte este de circa 53%. Comparând cele 53% cu ponderea celor ce vorbesc și citesc liber în limba „moldovenească” (30,6% în raionul Taraclia și 12,5% în UTA Găgăuzia) și celor ce citesc și vorbesc liber în limba română (17,4% în raionul Taraclia și 7,3% în UTA Găgăuzia), ajungem la concluzia că procesul de învățare a limbii de stat nu este unul efectiv și eficient, el fiind viciat atât de imixiunile politicianiştilor, cât și de fenomenul mistificărilor academice.

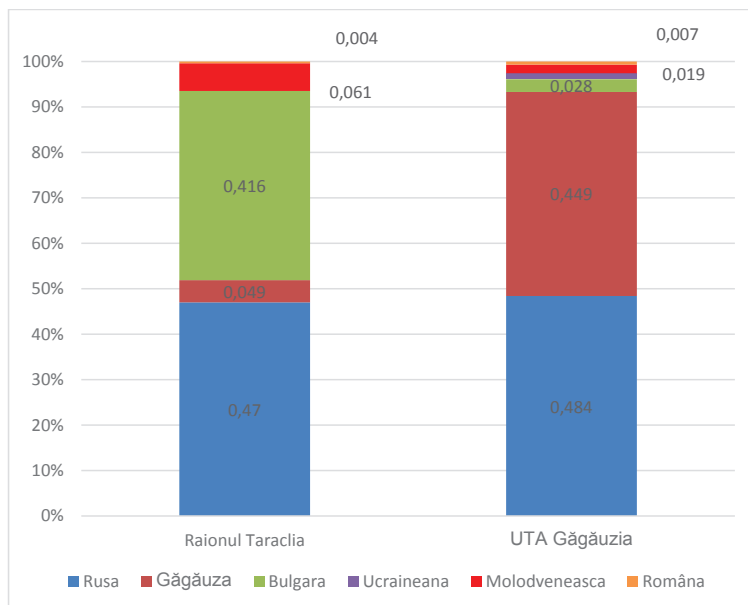
6. Percepții ale rolului limbii române în viața socială din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia

Unul din factorii decisivi care contribuie la învățarea în masă a unei limbi este importanța rolului acesteia în viața socială. În Republicii Moldova, ca și în cazul altor țări, în aflate sub dominația fostei Uniuni Sovietice, limbile reprezintă nu doar mijloace de comunicare și de exprimare a identității, dar și de promovare a anumitor opțiuni și orientări geopolitice. În ansamblu, politizarea problemelor lingvistice are un impact negativ asupra proceselor de predare-învățare-evaluare a tuturor limbilor, atât a limbii române în calitate ei de limbă de stat, cât și a limbilor minoritare și regionale.

Limba română ca mijloc de comunicare în raionul Taraclia și UTA Găgăuzia

În general, limba română nu are o pondere semnificativă în preferințele lingvistice cotidiene ale locuitorilor din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia. Astfel, conform rezultatelor studiilor sociologice desfășurate în aceste unități teritoriale administrative, în circa 47,0% dintre familiile din raionul Taraclia de obicei (cel mai des) se vorbește în limba rusă, iar în alte circa 41,6% dintre familii – limba bulgară. Limbile „moldovenească” și română se vorbesc doar în 6,5% dintre familii, probabil, în cele din localitatea în care majoritatea populației o constituie moldovenii (românii).

Grafic 5. Distribuția familiilor din raionului Taraclia și UTA Găgăuzia după limba vorbită de obicei (cel mai des) acasă

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

²⁶ Populația și procesele demografice. Biroul Național de Statistică, 2016.

În cazul UTA Găgăuzia, limba rusă este vorbită de obicei (cel mai des) în circa 48,4% dintre familii, iar cea găgăuză – în 44,9% dintre familii. Limbile “moldovenească” și română sunt vorbite doar în 2,6% dintre familiile din această unitate teritorial-autonomă. O situație similară se atestă și în cazul limbilor în care locuitorii din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia preferă să vizioneze, asculte sau să citească informațiile din mass media. Astfel, în raionul Taraclia ponderea celor care preferă să vizioneze emisiunile și noutățile TV în limba moldovenească este de 1,8%, iar în UTA Găgăuzia – de doar 2,4%. În cazul radioului, ponderea ascultătorilor ce preferă emisiunile în limba moldovenească este și mai mică – de 1,7% în raionul Taraclia și 0,4% în UTA Găgăuzia. Aceleași valori, statistic ne semnificative, se atestă și în cazul ziarelor și Internetului.

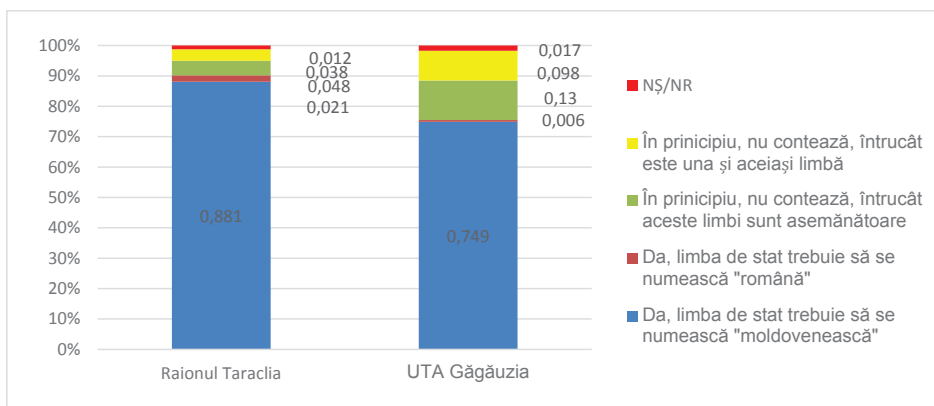
În ansamblu, preferințele lingvistice ale respondenților din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu nu sunt nici în favoarea limbii de stat, nici a limbilor bulgară și găgăuză, circa 90% din respondenți pronunțându-se în favoarea vizionării, audierii și citirii materialelor mass media ce sunt prezentate în limba rusă. Prin urmare, în activitățile cotidiene, locuitorii unităților teritorial-administrative în cauză nu apelează la limba de stat a Republicii Moldova, ei neavând practic nici nevoi și nici ocazii fireștite a comunica în această limbă. În consecință, limba română este perceput de ei ca ceva impus din exteriorul mediului lor cotidian de viață. Evident, lipsa mediilor de comunicare în limba română înaintea cerințe specifice față de metodologiile de predare și de învățare a acestora în școli și pune sun semnul întrebării măsura în care numărul de ore alocate în planurile-cadru acestei discipline școlare corespunde complexității competențelor de comunicare ce trebuie formate și dezvoltate la elevi.

Limba română în exprimarea opțiunilor și orientărilor geopolitice

Pentru populația din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia, denumirea limbii de stat – română sau moldovenească – rămâne a fi o problemă de principiu, majoritatea absolută din ei optând pentru denumirea „limba moldovenească”. Astfel, fiind întrebați dacă denumirea limbii de stat este principală pentru ei, circa 88,1% de respondenți din raionul Taraclia și 74,9% din UTA Găgăuzia au răspuns afirmativ, indicând că denumirea limbii trebuie să fie anume „moldovenească”. Mai mult ca atât, pentru denumirea corectă a limbii de stat – limba română, au optat foarte puțini respondenți, ponderea lor fiind statistic ne semnificativă – 0,6% în raionul Taraclia și 2,1% în UTA Găgăuzia.

Ponderea cetățenilor pentru care denumirea limbii de stat nu contează este de 8,6% în raionul Taraclia și 22,8% în UTA Găgăuzia. O parte din acești respondenți optează pentru faptul că limbile română și moldovenească sunt asemănătoare (4,8% în raionul Taraclia și 13,0% în UTA Găgăuzia), iar alta – că ambele denumiri reprezintă una și aceeași limbă (3,8% în raionul Taraclia și 9,8% în UTA Găgăuzia).

Grafic 6. Distribuția răspunsurilor la întrebarea “Este oare principală pentru Dvs. denumirea limbii de stat – moldovenească sau română?”

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Evident, aceste răspunsuri confirmă încă odată faptul că în domeniul problemelor ce țin de limbă, majoritatea cetățenilor din unitățile teritoriale-administrative incluse în studiu, conștient sau inconștient, rămân pe pozițiile moldovenismului primitiv, neacceptând sau necunoscând adevărul științific despre denumirea corectă a limbii de stat. Volens-nolens, mulți din ei asociază denumirea limbii cu denumirea statului, accentuând faptul că denumirea „limba română” trebuie utilizată doar în România, pe când în Republica Moldova limba trebuie denumită “moldovenească”. Unele forțe politice, atât la scară națională, cât și la nivelul unităților administrativ-teritoriale incluse în studiu, speculează ideea că acceptarea denumirii de “limbă română” ar fi un pas în direcția reunirii Republicii Moldova cu România.

Cu regret, postulatele eronate ale moldovenismului primitiv mai rămân încă legiferate în mai multe acte normativ-juridice în vigoare, ad litteram, chiar și în Constituție. Deși Curtea Constituțională a stabilit că denumirea corectă a limbii de stat a Republicii Moldova este „limba română”²⁷, atât Constituția, cât și mai multe legi organice au rămas nemodificate^{28,29}, dezorientând în acest fel cetățenii bine intenționați și creând premise pentru apariția coliziilor în actele normativ-juridice, inclusiv și în cele din domeniul educației.

Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă sesizarea Adunării Populare a Găgăuziei către Curtea Constituțională a Republicii Moldova³⁰, prin care organul reprezentativ al unității teritoriale autonome considera că introducerea disciplinelor „limba și literatura română” și „istoria românilor” în curriculumul învățământului primar, gimnazial și liceal pentru anul de studii 2013-2014, în școlile cu instruire în limbile rusă, bulgară, ucraineană și găgăuză încalcă dreptul poporului găgăuz de a studia limba de stat – moldovenească – și istoria Moldovei, drept garantat de articolul 35 din Constituție. Suplimentar, autorul sesizării pretindeau că prevederile contestate încalcă articolele 7, 13 alin. (1), 35 alin. (3) și 111 alin. (2) din Constituție, precum și articolul 12 alin. (1) din Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale.

În decizia sa, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea în cauză³¹, reiterând argumentele în favoarea denumirii corecte a limbii de stat – limba română și accentuând faptul că promovarea politicii lingvistice a statului ține de competența exclusivă a Ministerului Educației.

Accentuăm faptul că decizia de inadmisibilitate nominalizată mai sus nu a fost publicată nici în Monitorul Oficial, nici în Registrul de stat al actelor juridice al Republicii Moldova³², ea putând fi consultată doar pe pagina oficială Web a Curții Constituționale³³. Autorul acestei lucrări nu cunoaște considerentele ce au stat la baza nepublicării deciziei în cauză, însă, posibil, autoritățile centrale au considerat că o astfel de “dispută” juridică dintre Comrat și Chișinău nu ar contribui la armonizarea relațiilor interetnice din țară.

Atitudini față de obligativitatea cunoașterii limbii de stat

Deși nu prea au posibilități și necesități de a o exersa, o parte semnificativă a populației din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia consideră că limba de stat trebuie învățată și cunoscută de ei.

Astfel, circa 30,3% din respondenții din raionul Taraclia sunt complet de acord cu cerința ca cetățenii Republicii Moldova trebuie să cunoască limba de stat, iar 43,2% din respondenți mai degrabă sunt de acord cu această cerință. În UTA Găgăuzia, ponderea cetățenilor ce sunt complet de acord cu cerința de a cunoaște limba de stat este și mai mare – 45,1%, iar a celor ce degrabă sunt de acord cu această cerință – 29,7%. Prin urmare, circa 73,5% din respondenții din raionul Taraclia și 74,8% din UTA Găgăuzia se pronunță în susținerea obligativității de a cunoaște limba de stat.

²⁷ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova.

²⁸ Legea nr. 3465 din 01.09.1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești.

²⁹ Legea nr. 382 din 19.07.2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor.

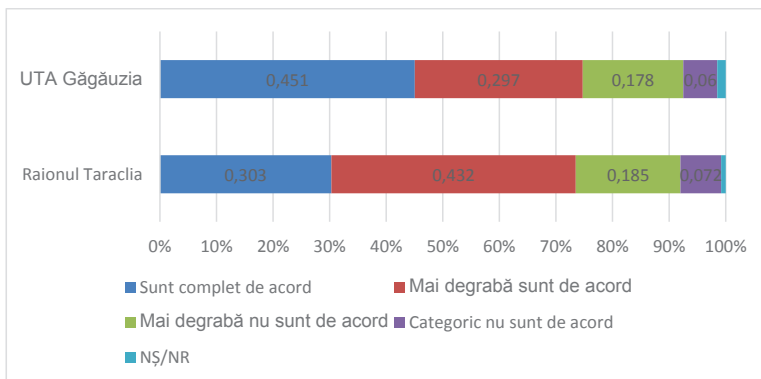
³⁰ Adresarea nr. 453-03/1-13 din 22.10.2013 a Adunării Populare a Găgăuziei către Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

³¹ Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 46j/2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal pentru anul de studii 2013-2014, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr. 679 din 4 iulie 2013 (disciplinele „Limba și literatura românilor” și „Istoria românilor”).

³² www.justice.md.

³³ <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=148&l=ro>.

Grafic 7. Opiniile respondenților referitor la cerința ca fiecare cetățean al Republicii Moldova trebuie să cunoască limba de stat

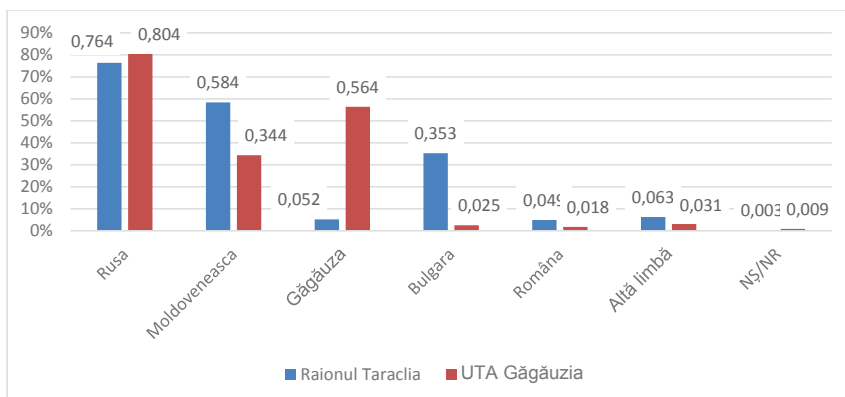

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Accentuăm însă faptul că în ambele unități teritorial-administrative, ponderea celor care se pronunță împotriva obligativității cunoașterii limbii de stat este relativ mare – 18,5% în raionul Taraclia și 17,8% în UTA Găgăuzia. Evident, această categorie semnificativă de populație poate influența motivația copiilor și a nepoților lor de a studia limba română. Deși majoritatea respondenților din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu sunt de acord cu obligativitatea cunoașterii limbii de stat, preferințele lor înclină mai mult spre cunoașterea, în primul rând, a limbii ruse.

Astfel, fiind întrebați care două limbi ar trebui să cunoască în primul rând tinerii din unitățile teritorial-administrative în cauză, majoritatea respondenților au indicat limba rusă: 76,4% în cazul raionului Taraclia și 80,4% în cazul UTA Găgăuzia. În cazul raionului Taraclia, pe locul doi se situează limba de stat: „moldoveneasca” cu 58,4% și româna cu 4,9%, cumulativ 63,3%. În cazul UTA opiniile în favoarea limbii de stat sunt mai puțin frecvente decât în raionul Taraclia: „moldoveneasca” cu 34,4% și româna cu doar 1,8%, cumulativ 36,2%. Evident, un număr semnificativ de respondenți din ambele unități teritorial-administrative incluse în studiu se pronunță și în favoarea cunoașterii de către tineri a limbilor materne: bulgara cu 35,3% în raionul Taraclia și găgăuzia cu 56,4% în UTA Găgăuzia.

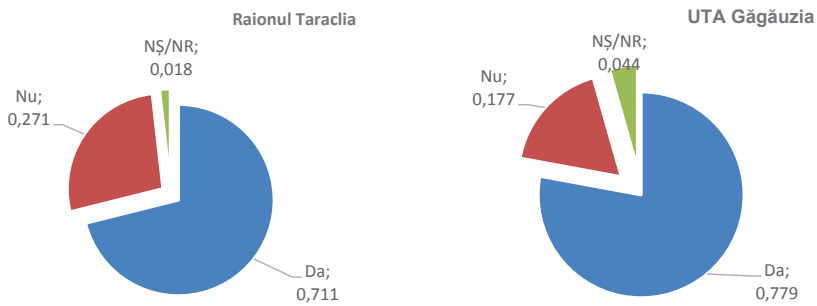
Grafic 83. Distribuția răspunsurilor la întrebarea “Care două limbi ar trebui să cunoască în primul rând tinerii din raionul Taraclia / UTA Găgăuzia?”

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Menționăm faptul că opțiunile în favoarea limbii ruse, care sunt cu mult mai frecvente decât cele în favoarea limbii de stat și a limbilor materne ale locuitorilor din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu, sunt în strânsă corelare cu cele referitoare la spațiul cultural la care respondenții consideră că aparține Republica Moldova. Astfel, circa 65,5% dintre respondenții din raionul Taraclia și 64,3% dintre cei din UTA Găgăuzia consideră că Republica Moldova aparține „lumii ruse”. Evident aceste opinii trebuie luate în considerare în dezvoltarea curriculară și desfășurarea procesului de predare-învățare-evaluare atât în cazul predării limbilor de stat și materne, cât și a celorlalte discipline școlare, în special, a celor umanistice. Indiscutabil, unul din cei mai relevanți indicatori ce caracterizează atitudinea respondenților față de obligativitatea studierii limbii de stat este opinia părinților despre cunoașterea acesteia de propriii lor copii. În pofida faptului că majoritatea respondenților consideră că Republica Moldova aparține „lumii ruse”, conform valorilor acestui indicator, majoritatea părinților se pronunță pentru cunoașterea de către copii lor a limbii de stat. Astfel, pentru necesitatea cunoașterii de către copiii lor a limbii de stat s-au pronunțat 71,1% din respondenții din raionul Taraclia și 77,9% din UTA Găgăuzia.

Grafic 9. Distribuția răspunsurilor la întrebarea “Copiii dumneavoastră trebuie să cunoască limba de stat?”

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Cu regret, ponderea respondenților ce se pronunță împotriva necesității de a cunoaște limba de stat este relativ mare – 27,1% în cazul raionului Taraclia și 17,7% în cazul UTA Găgăuzia. Probabil, această atitudine se explică într-o anumită măsură prin dorința majorității părinților din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu ca copiii lor să-și facă studiile în limba rusă. Evident, într-o astfel de situație, în preferințele părinților, limbii române îi revine doar un rol secundar.

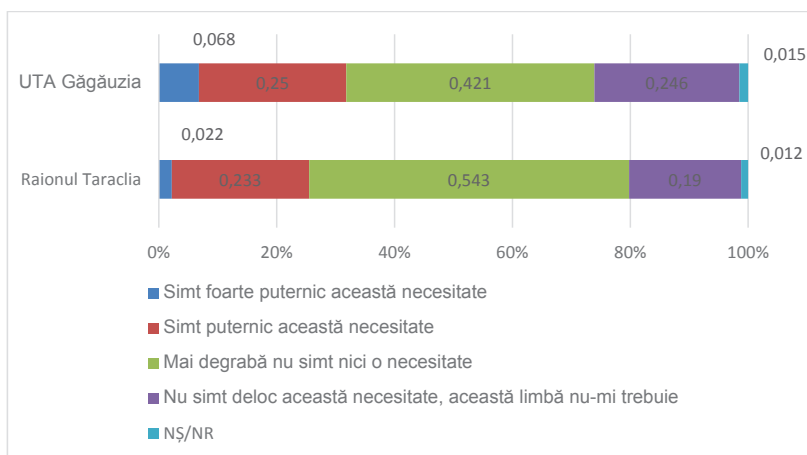
Prin urmare, în unitățile administrativ-teritoriale incluse în studiu, trecerea de la instruirea în limba rusă la instruirea în limba română trebuie făcută treptat, introducând mai întâi predarea în limba română doar a una-două discipline sau chiar doar a anumitor teme, în special a celor ce țin de specificul Republicii Moldova. Totodată, necesitatea cunoașterii limbii române trebuie promovată mai insistent atât în instituțiile de învățământ din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia, cât și în mass media din regiune, accentul punându-se nu pe obligativitate, ci pe beneficiile imediate și de durată ale cunoașterii limbii de stat: accesul la studii în orice universitate din Republica Moldova și România, posibilitățile de a se implica pro activ în viața culturală și politică, de a se angaja în câmpul muncii, de a desfășura activități economice la scara întregii țări.

7. Dificultăți în predarea și învățarea limbii române de către cetățenii alolingvi

Lipsa motivației

Unul din principalele obstacole în extinderea procesului de studiere a limbii de stat constă în lipsa motivației de a o cunoaște. Astfel, în cazul raionului Taraclia, doar 2,2% dintre respondenți au declarat că simt o necesitate foarte puternică de a cunoaște limba de stat. În UTA Găgăuzia valorile acestui indicator sunt un pic mai mari – de 6,8%. O necesitate puternică de a cunoaște limba de stat a fost raportată de doar 23,3% dintre respondenții din raionul Taraclia și 25,0% dintre cei din UTA Găgăuzia. Evident, în ansamblu, ponderea unor astfel de respondenți este prea mică pentru a putea mobiliza opinia publică regională în favoarea cunoașterii limbii de stat.

Grafic 10. Distribuția răspunsurilor la întrebarea "În ce măsură simțiți necesitatea de a cunoaște limba de stat?"

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

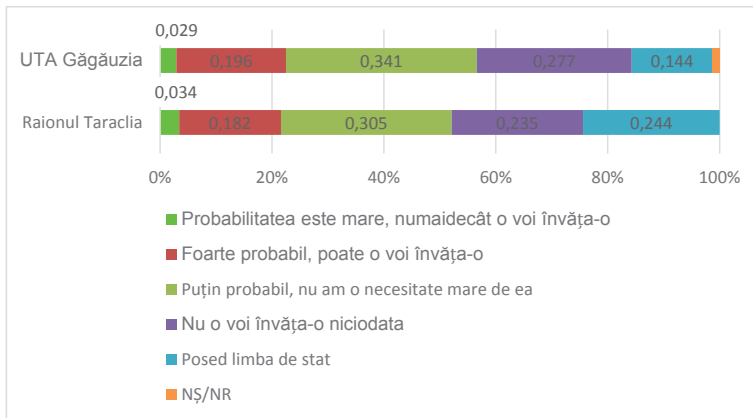
Cu regret, majoritatea populației din unitățile administrativ-teritoriale incluse în studiu mai degrabă nu simt (54,3% în raionul Taraclia și 42,1% în UTA Găgăuzia) sau nu simt deloc necesitatea de a cunoaște limba de stat, declarând chiar că limba în cauză nici nu le trebuie (19,0% în raionul Taraclia și 24,6% în UTA Găgăuzia).

Atitudini similare se atestă și în cazul autoevaluării de către alolingvi a probabilității că ei vor învăța cândva limba de stat.

Astfel, doar 3,4% dintre respondenții din raionul Taraclia și 2,9% din UTA Găgăuzia au declarat că numaidecât vor învăța limba de stat. Ponderea celor care au declarat că poate vor învăța limba de stat este, de asemenea, mică, de doar 18,2% în raionul Taraclia și de doar 19,6% în UTA Găgăuzia.

În schimb, ponderea celor care declară că nu au o necesitate mare de a cunoaște limba de stat, probabilitatea că ei o vor învăța-o fiind mică, este de 30,5% în raionul Taraclia și de 34,1% în UTA Găgăuzia. Mai mult ca atât, circa 23,5% dintre respondenții din Raionul Taraclia și 27,7% dintre cei din UTA Găgăuzia declară că niciodată nu vor învăța limba de stat.

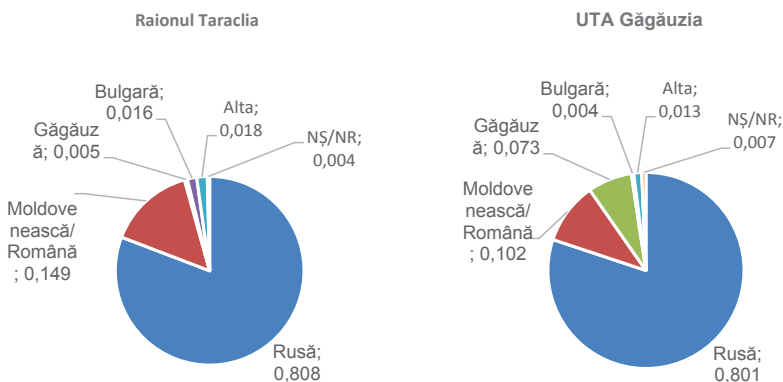
Grafic 11. Opinii ale cetățenilor din Raionul Taraclia / UTA Găgăuzia privind probabilitatea învățării de către ei a limbii de stat

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Într-o anumită măsură, aceste atitudini pot fi explicate prin gradul înalt de toleranță pe care populația majoritară, vorbitoare de limba română, îl demonstrează față de concetățenii alolingvi. Astfel, în pofida faptului că circa 17% dintre respondenții din unitățile administrativ-teritoriale incluse în studiu consideră că în Republica Moldova cei mai discriminați sunt vorbitorii de limba rusă, peste 90% din ei au declarat că niciodată nu s-au ciocnit cu faptul ca vreo persoană să nu fi fost angajată la lucru, neadmisă în instituția dorită de învățământ, neavansată în carieră etc. anume din cauza necunoașterii limbii de stat. Nivelul jos de motivație de a învăța limba de stat se manifestă și prin frecvența joasă a intențiilor respondenților de a alege limba română în calitate de limbă de instruire pentru copiii lor. În acest aspect, majoritatea respondenților se pronunță nu în favoarea limbii de stat și a limbilor materne, cum ar fi mult mai firesc, ci în favoarea limbii ruse. Astfel, la întrebarea „În ce limbă ați dori să învețe copiii/nepoții Dvs.?”, peste 80,8% dintre respondenții în raionul Taraclia au optat pentru limba rusă și doar 14,9% pentru limba moldovenească/română. Pentru studiile în limba bulgară, cea mai răspândită limbă regională din această unitate administrativ-teritorială au optat doar 1,6% dintre respondenți. În cazul UTA Găgăuzia, situația este aproximativ aceeași, 80,1% dintre respondenți optând pentru limba rusă, doar 10,2% pentru limba română și doar 7,3% pentru desfășurarea studiilor în limba găgăuză.

Grafic 12. Distribuția răspunsurilor la întrebarea "În ce limbă ați dori să învețe copiii/nepoții Dvs.?"

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Accentuăm faptul că preferințele pentru limba rusă, în detrimentul limbii de stat și chiar și în detrimentul limbii materne, se explică, într-o anumită măsură, prin faptul că foarte mulți respondenți, circa 60%, nu văd viitorul copiilor lor aici, în Republica Moldova. Mai mult ca atât, circa 78% dintre respondenții din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu ar prefera ca copiii lor să plece în Rusia.

Din punct de vedere geopolitic, circa 33% dintre respondenții din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu văd viitorul întregii Republici Moldova în componența Rusiei. Referitor la viitorul unităților teritorial-administrative, luate aparte, valorile acestui indicator sunt și mai mari: circa 44% dintre respondenții din raionul Taraclia și circa 37% dintre respondenții din UTA Găgăuzia văd viitorul acestor entități teritoriale în componența Rusiei.

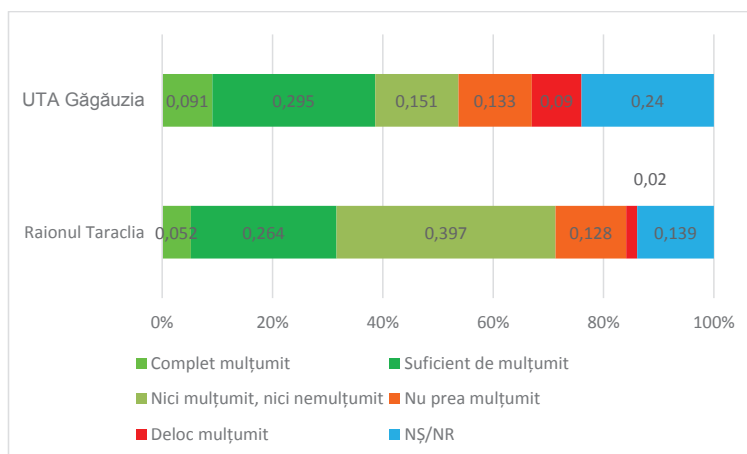
Prin urmare, gradul de motivație pentru studierea limbii române de către alolingvi depinde în măsură decisivă de atractivitatea Republicii Moldova în calitate de țară în care cetățenii își pot realiza aspirațiile. Evident, odată cu creșterea acestei atractivități, va crește și interesul alolingvilor de a trăi în această țară și de a studia limbaei de stat.

Ineficiența metodelor actuale de predare a limbii române pentru alolingvi

Acest obstacol este unul caracteristic pentru toate disciplinele școlare, Limba română pentru alolingvi nefiind o excepție. După cum s-a menționat și mai sus, toți absolvenții alolingvi ai învățământului primar, gimnazial și liceal au note de trecere la limba română. Dar câți din ei pot comunica fluent în această limbă? Această întrebare retorică poate fi pusă și în cazul persoanelor alolingve ce au absolvit cele mai diverse cursuri de studiere a limbii de stat, organizate pe parcursul anilor de independență.

În pofida faptului că foarte mulți absolvenți alolingvi ai învățământului gimnazial și cel liceal nu pot comunica în limba română, o parte semnificativă din respondenții din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu sunt completsuficient de mulțumiți de nivelul de predare a limbii de stat: circa 31,6% în raionul Taraclia și circa 38,6% în UTA Găgăuzia. Ponderea celor ce sunt nu prea sau deloc mulțumiți este aproape de două ori mai mică: 14,8% în raionul Taraclia și circa 22,3% în UTA Găgăuzia.

Grafic 13. Gradul de satisfacție privind nivelul de predare a limbii de stat în școlile din Raionul Taraclia / UTA Găgăuzia

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Posibil, contradicția dintre gradul relativ înalt de satisfacție a modului de predare a limbii române în școlile din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu și nivelul relativ jos de cunoaștere a acesteia se explică prin motivația slabă de a învăța limba de stat și ponderea relativ mică a celor ce au de gând să o învețe.

Ineficiența abordărilor actuale de predare-învățare-evaluarea limbii române de către alolingvi este cauzată în mare măsură și de faptul că până în prezent în școli nu sunt utilizate mijloacele moderne oferite de tehnologia informațiilor și comunicațiilor. Acest lucru se explică atât prin dotarea insuficientă a instituțiilor de învățământ cu tehnică digitală multimedia, cât și prin nivelul scăzut de calificare a cadrelor didactice în acest domeniu. Astfel, conform Strategiei "Educația 2020", în anul de studii 2012/2013, numărul de calculatoare utilizate de cadrele didactice era de doar circa 6 mii, majoritatea absolute din ele neavând softuri licențiate. În fiecare an instituțiile de învățământ procură calculatoare personale, însă nu procură și softuri didactice necesare procesului de învățământ, fapt ce nu permite o modernizare semnificativă a proceselor de predare-învățare-evaluare. Conform datelor Biroului Național de Statistică³⁴, în anul 2014, în educație, cheltuielile pentru procurarea softurilor au constituit doar 6,7% (circa 3,4 mil. lei) din totalul cheltuielilor pentru tehnologiile informaționale (circa 50,2 mil. lei).

Cu regret, nici în viitorul apropiat posibilitățile economice ale Republicii Moldova nu vor asigura accesul cotidian al fiecărui elev la mijloacele digitale multimedia, destinate studierii limbilor. Astfel, conform standardelor aprobate recent de Ministerul Educației³⁵, se prevede ca în fiecare instituție de învățământ numărul de calculatoare să fie suficient pentru a garanta că la unul din ele revin nu mai mult de 20 de elevi. Evident, cu 20 de elevi ce revin la un calculator nu poate fi asigurată utilizarea sistematică a mijloacelor TIC în studierea limbilor, inclusiv și a celei române.

În astfel de condiții este foarte important ca școala să utilizeze resursele digitale de care elevii le au la domiciliu. Conform datelor Forumului Economic Mondial (World Economic Forum), ponderea gospodăriilor care dispun de calculator constituie 67%, iar 66% dintre gospodării au acces la Internet³⁶.

Un alt factor semnificativ, care duce la ineficiența metodelor actuale de învățare a limbii române de către alolingvi constă în faptul că actualul sistem de monitorizare, evaluare și asigurare a calității rezultatelor școlare, inclusiv și la Limba și literatura română pentru alolingvi, nu este racordat la prevederile curriculare privind formarea de competențe, la rigorile programelor internaționale de evaluare. Deși de la implementarea modernizat au trecut mai mult de cinci ani, până în prezent în învățământul general nu se atestă o corelare a metodologiilor de evaluare a nivelului de formare și dezvoltare a competențelor lingvistice ale elevilor cu metodologiile europene³⁷.

Suprasolicitarea elevilor

Fiind o problemă de ordin general, caracteristică atât școlilor naționale, cât și celor alolingve, în cazul instituțiilor de învățământ ce activează în baza planurilor-cadru pentru școlile cu limba rusă de instruire pentru elevii de naționalitate ucraineană, găgăuză și bulgară, problema în cauză devine una deosebit de acută. Astfel, conform acestor planuri-cadru, în anul de studii 2016/2017 un elev din învățământul primar, gimnazial și liceal va trebuie să învețe patru limbi (rusa, româna, materna și o limbă străină). Mai mult ca atât, noul Cod al educației, în Art. 9, alin. (7), statuează că statul garantează studierea a cel puțin două limbi de circulație internațională, deci, în viitor, numărul limbilor pe care ar trebui să le învețe un elev ar putea ajunge la cinci.

³⁴ Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Biroul Național de Statistică, 2015.

³⁵ Standarde minime de dotare a școlilor primare, gimnaziilor și liceelor cu mijloace TIC. Aprobate prin Hotărârea Colegiului Ministerului Educației nr. 3-1 din 09.06.2015 și puse în aplicare prin Ordinul Ministerului Educației nr. 541 din 24.06.2015.

³⁶ The Global Information Technology Report 2015. ICTs for Inclusive Growth. World Economic Forum, 2015.

³⁷ Programul național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016-2020). Aprobata prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 904 din 31.12.2015.

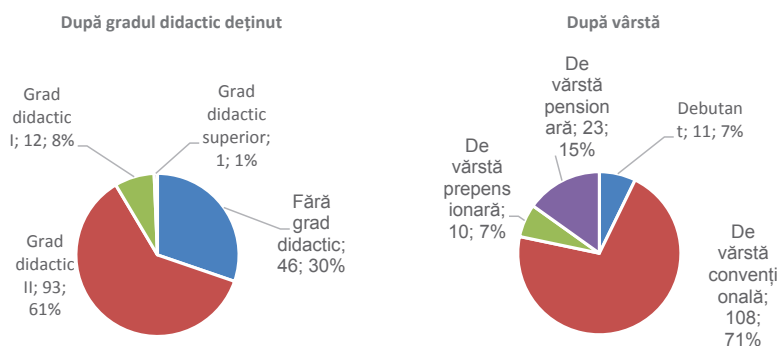
Evident, studierea a cinci limbi necesită eforturi considerabile din partea fiecărui elev și presupune elaborarea și implementarea unor documente curriculare ce ar stabili explicit complexitatea competențelor lingvistice ce trebuie formate și dezvoltate pentru fiecare din aceste limbi. Cu regret, până în prezent în Republica Moldova nu există studii științifice în care ar fi analizate critic atât experiența țării noastre în învățarea de către elevi a mai multor limbi, corespunderea nivelului de complexitate a competențelor lingvistice ce se preconizează de a fi formate și dezvoltate la elevi cu particularitățile de vârstă și posibilităților lor fizice, psihice și intelectuale, cât și fezabilitatea planurilor de extindere a educației multi sau plurilingvistice.

Insuficiența de cadre didactice calificate

Mai multe lucrări de politici publice în domeniul educației^{38, 39} relevă faptul că învățământul moldovenesc duce o lipsă acută de cadre didactice calificate. Nu este o excepție nici disciplina școlară “Limba și literatura română pentru alolingvi”.

Conform datelor Sistemului de cartografiere a școlilor primare, gimnaziilor și liceelor, în anul de studii 2015/2016, în instituțiile de învățământ din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu disciplina școlară „Limba și literatura română pentru alolingvi” era predată de 152 de cadre didactice. Dintre ele, doar o singură persoană (0,7%) avea gradul didactic superior și doar 12 persoane (7,9%) – gradul didactic unu. Gradul didactic doi, care, de facto, se acordă de instituțiile de învățământ și doar se confirmă de organele locale de specialitate în domeniul învățământului, era deținut de 93 de persoane (61,2%), iar alte 46 de persoane (30,3%) nu aveau grade didactice. Toate cadrele didactice din categoria în cauză au studii pedagogice, însă majoritatea absolută din ele nu sunt vorbitori nativi de limba română.

Grafic 14. Cadrele didactice ce predau disciplina școlară “Limba și literatura română pentru alolingvi” în școlile din Raionul Taraclia / UTA Găgăuzia

Sursa: Sistemului de cartografiere a școlilor primare, gimnaziilor și liceelor. Ministerul Educației, 2016

Din numărul total de cadre didactice ce predau disciplina școlară “Limba și literatura română pentru alolingvi”, 11 (7,2%) sunt debutanți (cu o vechime în muncă de până la trei ani), 10 (6,6%) – de vârstă prepensionară (mai au trei ani până la pensie) și 23 (15,1%) de vârstă pensionară.

³⁸ World Bank Group. *Moldova Teacher Policy. SABER Country Report 2014.*

³⁹ Beleaeva, Svetlana; Gavriiliță, Galina; Gremalschi, Anatol ș. a. *Propunere de politică publică: reconceptualizarea învățământului liceal.* În “Educație pentru o societate a cunoașterii: Cadru de referință al noului Curriculum național: Studii de politici educaționale”. Inst. de Politici Publice. – Chișinău, 2015.

Formarea inițială a cadrelor didactice se realizează atât în universitățile din capitală, cât și în cele regionale. Conform planurilor de admitere, aprobate de Guvern⁴⁰, în fiecare an pentru pregătirea cadrelor didactice ce ar putea preda disciplina școlară „Limba și literatura română pentru alolingvi” se alocă cca 250 de locuri. Cu regret, aceste locuri nu sunt solicitate, foarte des universitățile fiind nevoite să înmatriculeze candidații ce nu au reușit să fie admiși la alte specialități.

Accentuăm faptul că din cauza numărului mic de candidați la studii, universitățile promovează cu insistență, iar autoritățile susțin pregătirea la așa numitele „specialități duble”, cum ar fi „Limba și literatura română și limba engleză”, „Limba și literatura română și limba franceză”, „Limba și literatura rusă și limba română”, „Limba și literatura ucraineană și limba română”, „Limba și literatura găgăuză și limba română”, „Limba și literatura bulgară și limba română”, „Pedagogia preșcolară și limba română” etc. În lipsa unor studii referitoare la rezultatele școlare ale elevilor ce au fost instruiți de cadrele didactice ce au absolvit „specialitățile lingvistice duble”, este dificil să faci concluzii referitoare la oportunitatea unor astfel de abordări. Însă, în cadrul interviurilor avute cu respondenții din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia a fost formulată doleanța ca disciplina școlară „Limba și literatura română pentru alolingvi” să fie predată de cadre didactice vorbitoare native de limba română, cu studii anume la această specialitate concretă, nu la cele „duble”. În opinia intervievaților, predarea limbii române în școlile alolingve, de absolvenți ai specialităților „duble” nu corespunde statutului acestei limbi și importanței ei pentru consolidarea societății moldovenești.

În opinia autorităților, următorii factori importanți, prevăzuți și de Codul educației, vor contribui în viitorul apropiat la asigurarea învățământului general cu cadre didactice calificate:

- elaborarea și implementarea în învățământul superior a Cadrului Național al Calificărilor;
- implementarea în învățământul general a Standardelor de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general;
- elaborarea, aprobarea și transpunerea în viață a Programului național pentru dezvoltarea resurselor umane în învățământul general din Republica Moldova 2016-2020.

La data scrierii acestui studiu, Standardele profesionale ale cadrelor didactice au fost deja aprobate de Ministerul Educației⁴¹, Programul pentru dezvoltarea resurselor umane a fost propus pentru discuții publice⁴², iar unele calificări, cei drept neaprobate încă de Guvern au fost publicate de universitățile din țară⁴³. Cu regret însă, în aceste proiecte de documente, specialitatea „Limba și literatura română pentru alolingvi” nu apare ca o entitate distinctă.

Formarea continuă a cadrelor didactice se realizează atât în universități, cât și în mai multe organizații neguvernamentale, ce au fost autorizate de Ministerul Educației să desfășoare astfel de activități. Menționăm faptul că doar Universitatea de Stat din Bălți „Alecu Russo” propune candidaților la studiile de masterat specialitatea „Didactica Limbii și literaturii române pentru alolingvi”. În cazul organizațiilor neguvernamentale ofertele sunt cu mult mai diversificate, acest lucru fiind posibil suportului acordat de Guvernul României⁴⁴ și partenerii de dezvoltare a Republicii Moldova: Fundația Soros-Moldova, Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională, Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliul Europei, Fundația Olandeză „CORDAID” ș.a.

Cu regret, din interviurile desfășurate în raionul Taraclia și UTA Găgăuzia s-a constatat că unii din reprezentanții autorităților locale de specialitate în domeniul educației „recomandă insistent” cadrelor didactice să urmeze cursurile de formare continuă doar în universitățile din regiune, motivându-și

⁴⁰ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 842 din 07.07.2016 cu privire la planurile (comanda de stat) de pregătire a cadrelor de specialitate pe meserii, specialități și domenii generale de studii, în instituțiile de învățământ profesional tehnic și superior pentru anul de studii 2016-2017.

⁴¹ Standarde de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general. Aprobate prin Ordinul Ministerului Educației nr. 623 din 28.06.2016.

⁴² <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=3207>.

⁴³ Cadrul național al calificărilor: Învățământul Superior / Univ. de Stat din Moldova. – Chișinău, 2015. – 493 p. ISBN 978-9975-80-951-1.

⁴⁴ <http://gagauzinfo.md/md/index.php?newsid=1698>.

“recomandările insistente” prin faptul că universitățile în cauză „nu au suficienți cursanți”. Mai mult ca atât, unii intervievați au fost „preîntâmpinați” că certificatele de formare continuă eliberate de instituțiile din afara unităților teritorial-administrative incluse în studiu nu vor fi luate în considerare la atestarea cadrelor didactice.

8. Perspective de îmbunătățire a nivelului de cunoaștere a limbii române de către cetățenii alolingvi

În scopul îmbunătățirii nivelului de cunoaștere a limbii române de către cetățenii alolingvi, autoritățile au aprobat la sfârșitul anului 2015 Programul național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016-2020), care prevede:

- modernizarea documentelor de politici educaționale în vederea racordării procesului de învățare a limbii române la tendințele europene în domeniu;
- eficientizarea sistemului de evaluare a competențelor de comunicare ale elevilor în corespundere cu Cadrul european comun de referință pentru limbi;
- asigurarea procesului educațional cu manuale și materiale didactice și metodologice elaborate în baza standardelor și curriculumului modernizat;
- modernizarea programelor de formare inițială a cadrelor didactice;
- modernizarea programelor de formare continuă a cadrelor didactice în vederea racordării la Cadrul european comun de referință pentru limbi.

Se preconizează că integrarea sociolingvistică a elevilor alolingvi de va efectua mai eficient prin creșterea numărului de discipline predate în școlile alolingve în limba română. Autoritățile planifică implementarea modelului *CLIL–Content and Language Integrated Learning* (Învățarea integrată a conținutului și limbii), aplicat cu succes în mai multe țări europene⁴⁵. Începând cu anul 2011, acest model a fost pilotat și în Republica Moldova, inclusiv în câteva instituții de învățământ din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia.

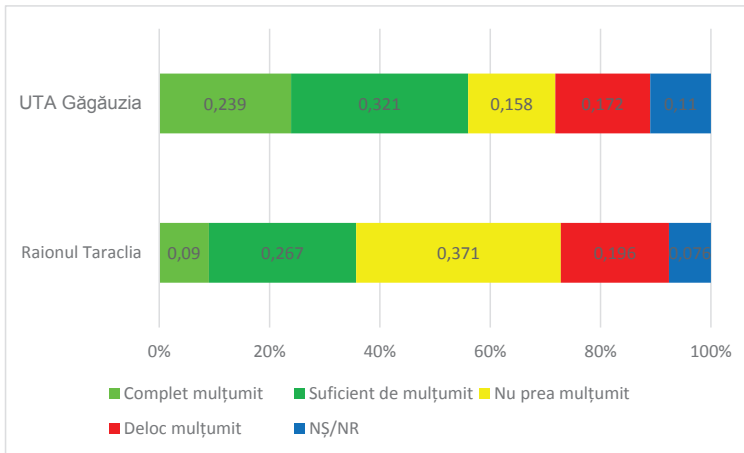
Deși autoritățile afirmă că rezultatele experimentului pilot sunt îmbucurătoare, atitudinea respondenților din unitățile teritorial/administrative incluse în studiu față de „mixarea” limbilor este una neunivocă.

Astfel, fiind rugați să răspundă la întrebarea “Ce atitudine aveți față de ideea creării de școli comune, adică școli în care o parte de clase să învețe în limba de stat, iar altă parte în limba rusă?”, circa 37,1% dintre respondenții din raionul Taraclia sau declarat nu prea mulțumiți, iar circa 19,6% – deloc mulțumiți de o astfel de idee. Complet și suficient de mulțumiți sau declarat doar 35,7% dintre respondenți.

În cazul UTA Găgăuzia, ponderea celor care s/au declarat complet sau suficienți de mulțumiți de ideea creării școlilor comune este mai mare – de circa 56,0%. Totuși, opinia celor 15,8% dintre respondenți, care s-au declarat nu prea mulțumiți și a celor 17,2% dintre respondenți, care s-au declarat deloc mulțumiți de ideea creării de școli comune ar putea să fie decisivă în cazul unor probleme atât de delicate în Republica Moldova, cum sunt cele lingvistice.

⁴⁵ Baïdak, Nathalie; Minguez, María, Luisa, García (coordination); Oberheidt, Stéphanie. *Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe*. Eurydice, the information network on education in Europe, 2006.

Grafic 15. Gradul de satisfacție privind ideea de a crea școli comune, adică școli în care o parte din clase vor învăța în limba de stat, iar altă parte –în limba rusă

Sursa: Gradul de integrare a populației din Raionul Taraclia și UTA Găgăuzia în societatea Republicii Moldova. Studiu sociologic. Institutul de Politici Publice, 2016

Un alt obstacol în calea implementării modelului *CLIL* ar putea fi lipsa resurselor umane și a mijloacelor financiare.

Cheltuielile bugetare, preconizate a fi alocate conform Programului în cauză sunt absolut insuficiente. Astfel, în Program, pentru fiecare din anii 2016, 2017 și 2018, sunt planificate, respectiv, doar câte 606, 579 și 513 mii lei, sume absolut insuficiente pentru a atinge obiectivele preconizate. Amintim, că doar costul de achiziție a unui singur manual școlar, cu un tiraj de 8-9 mii de exemplare (numărul orientativ de elevi alolingvi înmatriculați anual în clasa a 1-a), este de circa 250-300 de mii de lei.

Cu regret, multe din obiectivele Programului au mai mult un caracter pedagogic, decât de politici, majoritatea obiectivelor referindu-se la asigurarea didactică și metodică, racordarea documentelor curriculare, actualizarea standardelor, eficientizarea sistemului de evaluare etc. Fără a nega importanța acestor obiective, trebuie să recunoaștem că mijloacele principale ce ar contribui decisiv la îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii române de către alolingvi țin mai mult de crearea și/sau delegarea în raionul Taraclia și UTA Găgăuzia a unui corp profesionist de cadre didactice, cadre ce sunt vorbitoare native de limba română; de sporirea motivației pentru studierea limbii române; de trecere de la metodele secolului trecut la metodele moderne de învățare a limbilor, metode bazate pe realizările tehnologiilor multimedia.

Perspectivile de îmbunătățire a nivelului de cunoaștere a limbii române de către cetățenii alolingvi sunt abordate și în proiectului noii Strategii de integrare a minorităților naționale a Republicii Moldova pentru anii 2015-2020, propus de autorități pentru discuții publice⁴⁶. În acest document se recunoaște rolul cunoașterii limbii române în integrarea minorităților etnice, accentuându-se faptul că ea nu prea este cunoscută anume în localitățile populate compact de alolingvi.

În opinia autorilor proiectului de Strategie, în domeniul lingvistic, obiectivul principale constă în „promovarea cunoașterii limbii de stat, protecția și promovarea limbilor minorităților naționale și încurajarea diversității lingvistice în societate”. Acțiunile preconizate pentru atingerea acestui obiectiv sunt

⁴⁶ Biroul de Relații Interetnice al Republicii Moldova. *Strategia de integrare a minorităților naționale a Republicii Moldova pentru anii 2015-2020 (proiect)*. <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2373>.

similare celor din Programul național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016-2020), aprobat deja de Guvern. Un element de noutate ar fi asigurarea accesului la materiale didactice privind limba de stat în format electronic; elaborarea și distribuirea soft-urilor lingvistice pentru studierea limbii de stat.

Accentuăm faptul că organizații neguvernamentale cu autoritate⁴⁷ au indicat mai multe neajunsuri serioase ale proiectului de Strategie: lipsa unor date statistice relevante, utilizarea unor date învechite referitoare la structura etnică a populației din Republica Moldova, lipsa unor măsuri concrete de implementare a limbii de stat, reiterarea unor acțiuni de promovare a cunoașterii limbii de stat, care s-au dovedit a fi ineficiente, nu este luat în considerare specificul UTA Găgăuzia și al Transnistriei. Totodată, Ambasadorul Federației Ruse la Chișinău a insistat asupra evidențierii în Strategie a rolului deosebit al limbii ruse ca modalitate de comunicare interetnică în Republica Moldova⁴⁸, fapt ce încă odată subliniază complexitatea problemelor legate de repunere în drepturile ei firești a limbii române din Republica Moldova.

Concluzii și recomandări

Constatarea 1. În integrarea reprezentanților grupurilor etnice minoritare și consolidarea națiunii civice moldovenești, sistemul educațional trebuie să se bazeze pe valorile general umane și promovarea adevărului științific. Adevărul științific și etica profesională a sistemului educațional nu ar trebui fie sacrificate în scopuri politice de conjunctură, iar diversitatea etnolingvistică și culturală nu ar trebui să ducă la erodarea caracterului unitar al sistemului de învățământ din țara noastră.

Recomandări. Delimitarea explicită a drepturilor și obligațiilor autorităților publice centrale și cele locale în promovarea limbii de stat, scoaterea problemelor ce țin de studierea limbilor, atât a celei majoritare, cât și a celor minoritare, de sub influența factorilor cu caracter politicianist.

Constatarea 2. Cadrul normativ-juridic referitor la funcționarea limbilor vorbite în Republica Moldova este depășit. Fiind elaborat și aprobat pe timpul defunctei Uniuni Sovietice, el nu mai reflectă realitățile sociolingvistice de astăzi și nu contribuie la promovarea efectivă a cunoașterii de către cetățenii alolingvi a limbii de stat.

Recomandări. Actualizarea cadrului normativ-juridic, statuarea limbii de stat în calitate de mijloc de comunicare interetnică, împuternicirea autorităților locale cu competențe referitoare la promovarea și dezvoltarea limbilor regionale și minoritare.

Constatarea 3. Formarea și dezvoltarea competențelor lingvistice, așa cum sunt ele statuate în noul Cod al educației reprezintă o sarcină dificilă pentru învățământul din Republica Moldova. Faptul că reprezentanții minorităților etnice ar trebui să studieze în mod obligatoriu patru și chiar cinci limbi (româna, rusa, materna și una-două limbi de circulației internațională) este rar întâlnit în practica internațională. În consecință, în prezent în țara noastră lipsesc atât cercetări științifice, cât și metodologii practice de studierea în masă de către elevi a unui număr atât de mare de limbi.

Recomandări. Analiza practicilor internaționale privind studierea în masă a 4-5 limbi, evaluarea capacităților sistemului educațional și a instituțiilor de învățământ de a asigura procesul de instruire preconizat, elaborarea unor metodologii de predare-învățare-evaluare, adecvate specificului lingvistic al Republicii Moldova.

Constatarea 4. În pofida schimbărilor din ultimul deceniu în domeniul mijloacelor digitale multimedia, suportul curricular actual și metodele practicate în prezent în instituțiile de învățământ din Republica Moldova în domeniul învățării limbilor se bazează, practic, pe abordările tradiționale, practicate în secolul

⁴⁷ Institutul pentru Dezvoltare și Inițiativă Sociale "Viitorul". Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova. Unele referințe la Strategia de integrare a minorităților naționale ale Republicii Moldova 2015-2020. <http://www.viitorul.org/>.

⁴⁸ http://www.noi.md/md/news_id/61088#close.

trecut. Curricula este teoretizată, conținuturile curriculare sunt congestionate, aspectele ce țin de formarea și dezvoltarea competențelor de comunicare sunt promovate într-o măsură insuficientă.

Recomandări. Actualizarea curriculei prin fundamentarea ei pe Cadrul european comun de referință pentru limbi, demararea procesului de elaborare și de implementare a mijloacelor moderne de instruire: manuale digitale, lecții interactive multimedia, cărți electronice, filme didactice etc.

Constatarea 5. În pofida faptului că elevii din instituțiile de învățământ din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu au note bune la disciplina școlară „Limba și literatura română pentru alolingvi”, majoritatea absolvenților nu au competențe de comunicare fluentă în această limbă. Cauzele acestui fenomen sunt multiple, principalele din ele fiind lipsa motivației, imperfecțiunile procesului de predare-învățare-evaluare, lipsa unui mediu în care vorbitorii alolingvi ar putea să comunice și în limba română.

Recomandări. Axarea procesului de predare-învățare-evaluare pe formarea și dezvoltarea competențelor de comunicare. Actualizarea instrumentarului de evaluare a nivelului de formare acestor competențe, excluderea mistificărilor academice din sistemul de învățământ.

Constatarea 6. În ansamblu, preferințele lingvistice ale respondenților din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu nu sunt nici în favoarea limbii de stat, nici a limbilor bulgară și găgăuză, circa 90% din ei pronunțându-se în favoarea vizionării, audierii și citirii materialelor mass media ce sunt prezentate în limba rusă. Prin urmare, în activitățile cotidiene, locuitorii unităților teritorial-administrative în cauză nu apelează la limba de stat a Republicii Moldova, ei neavând practic nici nevoi și nici ocazii firești de a comunica în această limbă. În consecință, limba română este perceput de ei ca ceva impus din exteriorul mediului lor cotidian de viață.

Recomandări. Extinderea spațiului de utilizare de către alolingvi a limbii române prin producerea și difuzarea de lucrări tipărite, emisiuni și opere audio-vizuale de calitate, conținuturile și nivelul artistic al cărora ar fi atractive pentru cetățenii din regiune.

Constatarea 7. Factorul principal ce diminuează motivația de a studia limba română de către cetățenii alolingvi din unitățile teritorial-administrative incluse în studiu este de natură geopolitică. O parte semnificativă din respondenți, circa 65%, consideră că raionul Taraclia și UTA Găgăuzia fac parte din “lumea rusă”, iar în viitor Republica Moldova va fi o parte componentă a Rusiei (circa 32,2% dintre respondenții din raionul Taraclia și 34,6% din UTA Găgăuzia).

Recomandări. Consolidarea statalității Republicii Moldova, creșterea gradului de atractivitate a acestei țări, mobilizarea opiniei publice în favoarea independenței Republicii Moldova, explicarea și valorificarea oportunităților pe care le oferă cunoașterea limbii române cetățenilor alolingvi.

Constatarea 8. O parte semnificativă din respondenții din raionul Taraclia (58,4%) și UTA Găgăuzia (34,4%) indică că una din cele două limbi pe care trebuie să o cunoască tinerii din unitățile teritorial-administrative în cauză este limba „moldovenească”. Mai mult ca atât, circa 71,1% dintre respondenții din raionul Taraclia și 77,9% dintre cei din UTA Găgăuzia consideră că copiii lor trebuie să cunoască limba de stat. Aceste date relevă faptul că în unitățile teritorial-administrative incluse în studiu există premise reale de creștere a nivelului de cunoaștere a limbii de stat.

Recomandări. Orientarea activităților ce au drept scop creșterea nivelului de cunoaștere a limbii de stat, în principal, spre cei tineri. Consolidarea, în primul rând, a componentei de studiere a limbii de stat din învățământul preșcolar, primar și gimnazial.

Constatarea 9. Succesul acțiunilor de sporire a nivelului de cunoaștere a limbii române de către cetățenii alolingvi pare a fi puțin probabil în condițiile unei lipse acute de cadre didactice, cadre ce ar fi capabile să implementeze metodele moderne de predare-învățare-evaluare. Perpetuarea metodelor tradiționale de formare inițială și continuă a cadrelor didactice reprezintă o pistă greșită, iar extinderea pregătirii la așa

numitele „specialități duble” pare a fi mai mult un mijloc de a „ademeni” candidații la studii decât unul de sporire a nivelului de calificare a acestora.

Recomandări. Identificarea unor noi metode de formare inițială și continuă a cadrelor didactice pentru predarea disciplinei „Limba română pentru alolingvi”. Atragerea cadrelor didactice, vorbitoare native de limba română, pentru predarea disciplinei în cauză în instituțiile de învățământ din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia. Trecerea la noi forme de asigurare a instituțiilor de învățământ cu cadre didactice la disciplina „Limba și literatura română pentru alolingvi”: delegarea specialiștilor din centru, crearea în instituțiile alolingve a unor filiale ale catedrelor din instituțiile cu limba română de studii, crearea în centrele raionale din regiune a catedrelor inter-liceale de limba și literatura română, creșterea mobilității cadrelor didactice.

Constatarea 10. Un pas important în creșterea nivelului de cunoaștere a limbii române de către cetățenii alolingvi îl reprezintă elaborarea și aprobarea recentă de către autorități a Programului național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016-2020). Faptul că acest Program se bazează pe implementarea modelului *CLIL—Content and Language Integrated Learning* (Învățarea integrată a conținutului și limbii), aplicat cu succes în mai multe țări europene, deschide noi perspective pentru toți cetățenii alolingvi ce doresc să comunice fluent în limba de stat. În prezent, este important ca acest program să fie susținut prin acțiuni concrete și un suport bugetar adecvat de cetățenii și autoritățile locale din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia.

Recomandări. Promovarea Programului în rândul populației din raionul Taraclia și UTA Găgăuzia. Încurajarea autorităților locale să contribuie financiar la implementarea Programului. Stabilirea unor indicatori expliți de monitorizare a rezultatelor acțiunilor de implementare a Programului.

Bibliografie

1. Adrian, Ivan. *Guvernanta și teorii ale învățării în Uniunea Europeană. Suport de curs*. Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2004. – 66 p.
2. Adrian, Ivan. *Integrarea minorităților naționale și etnice din Europa Centrală în UE: logici și condiționări*. Altera, 2006, nr. 29.
3. Baidak, Nathalie; Mínguez, María, Luisa, García (coordination); Oberheidt, Stéphanie. *Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe*. Eurydice, the information network on education in Europe, 2006.
4. Beleaeva, Svetlana; Gavriliță, Galina; Gremalschi, Anatol ș. a. *Propunere de politică publică: reconceptualizarea învățământului liceal*. În "Educație pentru o societate a cunoașterii: Cadrul de referință al noului Curriculum național: Studii de politici educaționale". Inst. de Politici Publice. – Chișinău, 2015.
5. Belitser, Natalia; Chiveri, Valeriu; Kulminski, Vlad; Sieg, Martin. *Integration of national minorities in the post-soviet space – Ukraine and the Republic of Moldova*. Institute of World Policy, Kyiv, 2015. – 35 p.
6. Centrul Educațional Pro Didactica. *Probleme de predare a limbilor în școlile alolingve din Republica Moldova: o analiză de necesități*. Coord. de proiect: Silvia Barbarov; experți: Liliana Nicolaescu-Onofrei (coord.), Iulia Caproșu, Tamara Cazacu [et al.]. – Ch.: Pro Didactica , 2009, (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). – 84 p.
7. Comisia Europeană/EACEA/Eurydice. *Dezvoltarea competențelor-cheie în școlile din Europa: Provocări și Oportunități pentru Politică*. Raport Eurydice. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2012. . – 68 p. ISBN 978-92-9201-446-9.
8. Comitetul Director pentru Educație "Studierea limbilor și cetățenia europeană". *Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare*. Trad. din lb. fr. de Gheorghe Moldovanu. – Ch.: S. n., 2003 (F.E.-P. "Tipogr. Centrală"). – 204 p. ISBN 9975-78-259-0.
9. Council of Europe. Language Policy Unit, DG II. *Languages for democracy and social cohesion. Diversity, equity and quality. Sixty years of European co-operation*, 2014.
10. European Commission. *Europeans and their languages. Survey co-ordinated by the European Commission*. Directorate-General for Communication, 2012.
11. European Commission. *Study on comparability of languagetesting in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. – 146 p. ISBN 978-92-79-50995-7.
12. Galiman, Simona. *Dreptul minorităților naționale la identitate etnica*. Teza de doctor în drept. Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2011. – 162 p.
13. Gremalschi, Anatol. *Politici educaționale*. În "Integrarea grupurilor etnice și consolidarea națiunii civice în Republica Moldova". Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2012. Pag. 188-219.
14. Gremalschi, Anatol; Vremiș, Maria; Vladicescu, Natalia. *Etica și integritatea academică în învățământul general. Studiu sociologic*. Institutul de Politici Publice, 2016.
15. Iglesias, Julien Danero. *Integrarea minorităților în discursul politic din Republica Moldova*. În Revistă de Științe Politice "POLIS". Iași, 2014.

16. Institutul de Politici Publice. *Modernizarea și eficientizarea învățământului general: Studii de politici educaționale*. Resp. ed.: Anatol Gremalschi. – Chișinău: S. n., 2016 (Tipogr. «Lexon Prim»). – 70 p. ISBN 978-9975-4072-5-0.
17. Petruți, Doru; Zatić, Viorica. *Percepții privind sistemul educațional. Studiu sociologic*. IMAS, 2016.
18. Universitatea de Stat din Moldova. *Cadrul național al calificărilor: Învățământul Superior*. – Chișinău, 2015. – 493 p. ISBN 978-9975-80-951-1.
19. Worden, Elizabeth, Anderson. *National identity and educational reform: Contested Classrooms*. Routledge Research in International and Comparative Education. USA, 2014. ISBN13: 978-0-415-71954-4 (hbk).
20. World Bank Group. *Moldova TeacherPolicy. SABER Country Report 2014*.
21. Казанчиу Петру. *Образование для нацменьшинств: проще замолчать проблему, чем решить*. În "Панорама", 2015.
22. Никитченко, Алла. *Развитие межкультурной компетентности учащихся в системе общесреднего образования Республики Молдова*. În „Tehnologii didactice moderne”, Simpozionul pedagogic internațional (2016; Chișinău)”. /coord. șt.: Lilia Pogolșa, Nicolae Bucun. – Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2016. Pag. 283–296.

Spațiul informațional al UTA Găgăuzia și influența lui asupra stării de spirit a publicului din regiune

Introducere

Populația totală a UTA Găgăuzia și a raionului Taraclia constituie 205.437 persoane⁴⁹, ceea ce însumă 5,78% din populația totală a Republicii Moldova. În afară de faptul că UTA Găgăuzia și raionul Taraclia cuprind localități de reședință compactă a minorităților naționale, o caracteristică generală a populației acestor două unități administrativ-teritoriale este, că au o populație cu o majoritate covârșitoare de vorbitori de limba rusă⁵⁰.

Cum arată rezultatele "Studiului gradului de integrare a populației UTA Găgăuzia și a raionului Taraclia în societatea Republicii Moldova" (în continuare, Studiul⁵¹), populația acestor două unități administrativ-teritoriale preferă să vizioneze știri și programe analitice în limba rusă⁵², și, prin urmare, au un grad de încredere în mass-media din Rusia de câteva ori mai mult decât în cele din Moldova, Ucraina, România și UE⁵³, ceea ce este direct proporțional cu gradul de influență al mass-media rusești în aceste unități administrativ-teritoriale.

În contextul situației din ultimii ani din Europa de Est, și, mai ales, din Ucraina vecină, aspectele influenței mass-media capătă o semnificație foarte importantă, pentru că Europa de Est, inclusiv Republica Moldova, au devenit un loc, în care se confruntă interesele geopolitice ale Rusiei și Occidentului în persoana Uniunii Europene și a Statelor Unite ale Americii.

În această confruntare, mass-media ruse au devenit un instrument foarte serios de influență a opiniei publice, care formează atitudinea populației față de diferitele procese de scară globală, regională, națională și chiar locală⁵⁴.

Rezultatele Studiului arată că opinia locuitorilor din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia cu privire la evenimentele din Ucraina, aspectele politice și memoria istorică reflectă viziunea promovată de mass-media ruse. Mai mult decât atât, se poate afirma fără echivoc că opinia locuitorilor din aceste două unități administrativ teritoriale privind proiectul Parteneriatului Estic, inițiată de Uniunea Europeană în raport cu șase foste republici sovietice, și privind procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, în particular, a fost formată în mod exclusiv de către mass-media ruse, care au descris procesul ca o amenințare la adresa stabilității regionale, pierderea suveranității Republicii Moldova și o amenințare pentru populația vorbitoare de limbă rusă din aceste țări.

Conform rezultatelor Studiului, evenimentele din Ucraina, care au avut loc în ultimii ani, și rolul jucat de mass-media ruse în pregătirea populației din Crimeea, Donețk și Lugansk către aceste evenimente, reflectarea evenimentelor propriu-zise, în formarea de atitudini ale populației UTA Găgăuzia și raionului Taraclia⁵⁵ față de evenimentele din Ucraina, demonstrează impactul pe care îl pot avea mass-media ruse în raport cu situația politică, umanitară din țările vecine, chiar și în raport cu modificarea frontierelor.

⁴⁹UTA Găgăuzia – 161.818, raionul Taraclia 43.619, datele Biroului Național de Statistică

⁵⁰Termenul de "populație vorbitoare de limbă rusă" se referă la categoria de cetățeni moldoveni, care nu vorbesc limba oficială a țării și preferă să se limiteze la limba rusă.

⁵¹http://www.ipp.md/public/files/Evenimente/2016/Sondaj_Gagauzia_-_Taraclia_ru.pdf

⁵²Potrivit rezultatelor Studiului, în total 92,6% dintre respondenții din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia preferă să urmărească programele și știrile televizate în limba rusă.

⁵³Potrivit rezultatelor Studiului, în total 83,2% dintre respondenții din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia au foarte multă încredere sau au un anumit grad de încredere în mass media ruse.

⁵⁴Mass media ruse au avut un rol important în rezultatele alegerilor conducătorului (Bașcanului) Găgăuziei din 22 martie 2015. Este notabil faptul că în aceste alegeri acesta a fost primul caz de alegeri ale Bașcanului, în care rezultatul a fost determinat din primul tur, iar câștigătorul a fost o femeie.

⁵⁵Conform Studiului, 53,3% dintre respondenți cred că conducerea actuală din Ucraina nu a fost aleasă în mod democratic, iar 77,8% dintre respondenți susțin incorporarea Crimeii în Rusia.

Având în vedere divizarea existentă din societatea moldovenească în aspect geopolitic, inclusiv datorită eforturilor mass media rusești și impactul pe care îl au acestea nu doar asupra populației UTA Găgăuzia și raionului Taraclia, dar și asupra întregului segment de vorbitori de limba rusă al societății moldovenești în materie de politică internă și externă, Republica Moldova se confruntă cu o provocare serioasă în conturarea unei înțelegeri și percepții unice în rândul locuitorilor țării vizând procesele, care au loc în țară și în străinătate. Ar trebui de menționat că, în societatea moldovenească, există un alt segment, cel al vorbitorilor de limba română, care se află sub influența mass media de limbă română, inclusiv a celor din România și Occident, care reflectă evenimentele în mod diferit și prezintă un punct de vedere diferit de cel din mass media ruse. În aceste condiții, este evident că societatea moldovenească este dezintegrată din punct de vedere informațional, iar diversele segmente lingvistice ale acesteia au percepții diferite ale proceselor, care au loc în țară și în străinătate.

Această situație conduce la necesitatea ca autoritățile Republicii Moldova și cele ale UTA Găgăuzia să elaboreze acțiuni la nivel local și național, care ar avea drept scop depășirea divizării periculoase în percepția evenimentelor, care au loc în țară și în străinătate de către diferite segmente lingvistice ale societății din Moldova, precum și acțiuni, care ar compensa impactul negativ al mass-media ruse în țară, ce promovează divizarea existentă și reprezintă o amenințare potențială la adresa securității și a independenței țării.

În această lucrare am analizat și comparat gradul de influență al mass-mediei locale, naționale și ruse în formarea opiniei publice din UTA Găgăuzia în aspecte de importanță locală, națională și internațională. Situația respectivă, descrisă pe exemplul UTA Găgăuzia, poate fi proiectată, în grad diferit pentru restul teritoriului Republicii Moldova.

Scopul acestei lucrări este de a face recomandări autorităților locale și naționale întru modificarea politicilor existente cu țelul depășirii divizării existente, care dezintegrează diferitele segmente ale societății moldovenești după aspecte lingvistice în materie de percepție a evenimentelor de scară națională și internațională.

Lucrarea este alcătuită din introducere, patru capitole și concluzii. Primul capitol analizează legile locale ale UTA Găgăuzia în sectorul audiovizualului și interacțiunile acestora cu legislația națională în acest domeniu.

În capitolele al doilea, al treilea și al patrulea se analizează starea pieței mass-media din UTA Găgăuzia, gradul de influență al mass-mediilor locale, naționale și ruse asupra opiniei publice din UTA Găgăuzia privitor la aspecte de importanță locală, națională și internațională, precum și motivele care afectează starea de lucruri în acest domeniu.

1. Examinarea legislației locale a UTA Găgăuzia, precum și a interacțiunii ei cu legislația națională în domeniul audiovizualului

Statutul juridic special al UTA Găgăuziei este stabilit în Legea Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (GagauzYeri) Nr. 344 din 23 decembrie 1994 (în continuare, legea Nr. 344). Articolul 12 din Legea Nr. 344 îi acordă Adunării Populare a Găgăuziei (APG), dreptul de a adopta legi locale în următoarele domenii:

- a) știință, cultură și educație;
- b) locuințe și servicii comunale, de amenajare a teritoriului;
- c) ocrotire a sănătății, cultură fizică și sport;
- d) probleme bugetar-financiare și fiscale locale;
- e) economie și ecologie;
- f) relații de muncă și de securitate socială.

În partea 2 din articolul 12 al Legii Nr. 344, nu regăsim domenii cum ar fi radiodifuziunea, care ar putea fi reglementate de APG. Cu toate acestea, în 2007, Adunarea Populară a adoptat Legea UTA Găgăuziaprivitor la televiziune și radio, numărul 66-VIII / III din 10.07.2007 (denumită în continuare Legea locală Nr. 66). Legea locală Nr. 66 a fost adoptată de către Adunarea Populară după adoptarea Codului audiovizualului de către Parlamentul Republicii Moldova cu Nr. 260 din 27.07.2006.

Reforma audiovizualului a avut loc în Moldova în anul 2006 și a avut ca scop punerea în aplicare a recomandărilor internaționale în acest domeniu adresate RM, una din recomandări fiind privatizarea mass-media audiovizuale. Astfel, compania națională de radiodifuziune de stat Teleradio Moldova a fost reorganizată și a devenit publică. În Codul audiovizualului s-a prevăzut, de asemenea, funcționarea radiodifuzorului public regional, Teleradio Găgăuzia, care ar fi trebuit să fie format ca urmare a reorganizării companiei regionale de radiodifuziune de stat cu același nume, care activa la momentul respectiv.

În articolul 65 din Codul audiovizualului se prevedea că, în baza hotărârii Adunării Populare, să funcționeze organizația regională publică de radiodifuziune, Compania "Teleradio Găgăuzia". Pentru punerea în aplicare a articolului 65 al Codului audiovizualului, Adunarea Populară a adoptat Legea locală Nr. 66. Astfel, pe baza articolului 65 al Codului audiovizualului, presupunând adoptarea de către Adunarea Populară doar a soluției pentru a asigura punerea în aplicare a acestui articol, a apărut Legea locală, care iese cu mult în afara granițelor cadrului, indicat în articolul 65 din Cod.

Adăugător la procedura de organizare a activității societății regionale Teleradio Găgăuzia, Legea locală Nr. 66 reglementează întregul domeniu al audiovizualului din Găgăuzia, inclusiv aspectele legate de licențiere, plasarea publicității televizate, principiile comunicării audiovizuale, funcționarea mass-media private, etc. Astfel, a fost creată legislația paralelă în domeniul audiovizualului în Găgăuzia. Această lege nu anula în mod oficial acțiunea Codului audiovizualului. Cu toate acestea, adoptarea ei a creat riscul ca, în cazul absenței sinergiilor în reforma legislației locale și naționale în domeniul audiovizualului, ar putea apărea contradicții între Legea locală Nr. 66 și Codul audiovizualului, care invariabil ar conduce la faptul că unele dintre prevederile Codului audiovizualului nu ar putea fi realizate în totalitate pe teritoriul Găgăuziei. Astfel de situații într-adevăr au început să apară odată cu modificările în legislația locală a UTA Găgăuzia, care reglementează domeniul de aplicare al audiovizualului.

La momentul adoptării Legii locale Nr. 66 nu s-au discutat consecințele posibile ale unei astfel de abordări pentru punerea în aplicare a articolului 65 din Codul audiovizualului. În pofida faptului că Legea locală Nr. 66 a depășit cu mult limitele articolului 65 din Codul audiovizualului, aceasta în întregime nu intră în conflict cu Codul, fiind copiată din el și făcând o multitudine de referințe la el, și nealocând autorităților Găgăuziei competențe, ce țin de autoritățile naționale, în conformitate cu prevederile Codului audiovizualului. În consecință, la momentul adoptării legii nu a existat nici o tensiune în relațiile dintre centru și autonomie.

Această abordare a funcționat într-un mediu, în care majoritatea din Adunarea Populară era loială politic autorităților de la Chișinău⁵⁶. În momentele, în care influența autorităților centrale asupra APG slăbea, de multe ori apăreau contradicții în viziunea / interpretarea competențelor Găgăuziei în domenii importante ale vieții, inclusiv într-o sferă așa de importantă ca cea a audiovizualului. Aceste contradicții se transformau în disonanțe dintre legislația locală și cea națională în domeniul audiovizualului.

Coaliția de guvernământ de la Chișinău nu a avut o influență politică puternică asupra procesului de luare a deciziilor în Adunarea Populară de legislatura a cincea⁵⁷. Ca consecință, în perioada mandatului actualei legislaturi a APG a UTA Găgăuzia legea locală în domeniul audiovizualului a suferit schimbări majore.

În pofida conformității generale cu Codul național al audiovizualului, unele prevederi ale Legii locale Nr. 66 contraveneau acestuia încă de la început și subminau unele dintre principiile de bază ale comunicării

⁵⁶Majoritatea în Adunarea Populară de legislatura a treia, care a adoptat Legea locală Nr.66, făcea parte din Frațiunea "Pentru o Găgăuzie înfloritoare în Moldova reinnoită", care a inclus deputați din Partidul Comuniștilor din Republica Moldova și parlamentari independenți. Mandatul celei de-a treia legislaturi a APG a coincis cu perioada guvernării Partidului Comuniștilor din Republica Moldova.

⁵⁷APG de legislatura a cincea a fost aleasă la 11 octombrie 2012. Competențele sale expiră la 11 octombrie 2016.

audiovizuale, care ar asigura libertatea mass media de influența politică, ceea ce a făcut posibilă limitarea libertății de exprimare a opiniei în Găgăuzia. În particular, legea acorda APG⁵⁸ dreptul de a monitoriza și de a supraveghea respectarea Legii locale Nr. 66, precum și competențe de formarea Consiliului de Supraveghere (CS) al companiei publice regionale "Gagauz Radio Televizionu" (CP GRT)⁵⁹.

Unul dintre obiectivele urmărite de reforma în domeniul audiovizualului, care a avut loc în Moldova în 2006, a fost de a asigura independența mass-media de influență puterii politice. Pentru a atinge acest lucru, pe baza Codului audiovizualului a fost creată o autoritate națională independentă de reglementare în domeniul audiovizualului - Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA), al cărui mandat este de a monitoriza și supraveghea respectarea Codului audiovizualului în întreaga țară, precum și de a forma Consiliul de Supraveghere al Companiei Naționale publice de televiziune și radio "Teleradio Moldova"⁶⁰.

Faptul că APG însuși și-a alocat împuterniciri de control a conformității și de supraveghere a Legii locale Nr. 66, precum și de formare CS a CP GRTa avut un impact negativ asupra activității CP GRT. Conducerea APG de legislatura a cincea a făcut uz de aceasta pentru a interveni în conducerea companiei, ceea ce a provocat o criza de conducere a CP GRT, începând cu anul 2013.

Prima încercare de a face modificări în Legea locală Nr. 66 a fost făcută de APG de legislatura a cincea în 2013. Modificările au arătat discrepanțe grave cu centrul în viziunea asupra modului, în care trebuie administrată sfera audiovizualului din Găgăuzia. Modificările își propuneau, în particular, să transfere competențele de licențiere a mass-media audiovizuale pe teritoriul Găgăuziei de la CCA – la Administrația Principală pentru Construcții și Infrastructură din UTA Găgăuzia⁶¹. În plus, s-au făcut și alte modificări, dar această schimbare este cea mai contradictorie în raport cu Codul audiovizualului. Încercarea de a face modificări nu a avut succes, deoarece legea de modificare a legii locale Nr. 66 adoptată de APG nu a fost semnată de către conducătorul (Bașcanul) Găgăuziei, iar APG nu a încercat să conteste decizia de veto a Bașcanului.

O altă încercare de a face modificări în Legea locală Nr. 66 a fost făcută la 04 noiembrie 2014, când APG a adoptat o lege de modificare a legii locale Nr. 66. Această încercare a avut succes, legea a fost semnată de Bașkan, publicată în Jurnalul Oficial al Găgăuziei "EKSPRESS Kanon"⁶². Ar trebui de remarcat că inițiativa introducerii acestor modificări în legea locală Nr. 66 a venit din partea Comitetului Executiv al Găgăuziei⁶³.

Modificările în Legea locală Nr. 66 din 04.11.2014 se refereau, în principal, la domeniul de licențiere în sfera audiovizualului. Ca urmare a modificărilor, competențele de acordare a licențelor în domeniul radiodifuziunii pe teritoriul Găgăuziei au fost alocate la o autoritate competentă autorizată a Comitetului Executiv al Găgăuziei (sau de pe lângă Comitetul Executiv al Găgăuziei)⁶⁴. Acestea au inclus emiterea de licențe de emisie, permise pentru funcționarea rețelelor, precum și autorizarea de retransmisie a sistemelor informatice. Aceasta a limitat capacitatea CCA de a asigura supravegherea respectării Codului audiovizualului pe teritoriul UTA Găgăuzia, deoarece au apărut mass-media audiovizuale locale, care acționau pe baza unei licențe emise de autoritățile Găgăuziei. Licența de emisie este un instrument important de influență a mass-media de către autoritățile de reglementare în domeniul audiovizualului. În această situație, CCA nu a putut influența asupra unor mass-media, cărora nu le eliberase licențe.

De modificările din Legea locală Nr. 66 au beneficiat preponderent proprietarii rețelelor de cablu locale din UTA Găgăuzia, precum și mass-media locale, care difuzau produse audiovizuale prin intermediul acestor

⁵⁸ Aduarea Populară a Găgăuziei este un organ reprezentativ și legislativ al Găgăuziei, care se formează ca urmare a unor alegeri directe pentru 4 ani.

⁵⁹ Legea locală Nr. 66 îi conferea APG competențe de organizare și desfășurare a concursului pentru ocuparea posturilor vacante, precum și de aprobarea membrilor Consiliului de Supraveghere.

⁶⁰ CCA organizează concursul pentru posturile vacante de membri ai Consiliului de Supraveghere al companiei publice naționale "Teleradio Moldova". Membrii CCA selectați sunt aprobați de către Parlament.

⁶¹ Intră în componența Comitetului Executiv al Găgăuziei - organul executiv al UTA Găgăuzia.

⁶² http://dimpo67.narod.ru/vesti_gagauzii/2014/Buletin_169-171.pdf

⁶³ Bașcanul Găgăuziei prin funcția sa este și Președinte al Comitetului Executiv al Găgăuziei.

⁶⁴ Această formulare a fost utilizată în Legea UTA Găgăuzia Nr. 46-XXIII / V din 04.11.2014 privind modificarea și completarea Legii UTA Găgăuzia Nr.66-VIII / III din 10.07.2007 "Legea privind televiziunea și radio".

rețele. Mass-media, care difuzau prin canale radio și frecvențe, nu au putut să profite de aceste schimbări din cauza lipsei posibilităților tehnice și juridice de a elabora și a distribui frecvențe radio în UTA Găgăuzia.

Merită de menționat că rețelele de cablu locale au beneficiat de modificările în Legea locală Nr. 66 nu atât pentru a produce și distribui sisteme de televiziune proprii, ci, în mare măsură, pentru retransmisia programelor mass-media din Rusia, ocolind restricțiile impuse de legislația națională în domeniul audiovizualului. Acesta a fost unul dintre motivele pentru care proprietarii de rețele locale de cablu s-au implicat activ în activități de lobby pentru schimbări în Legea locală Nr. 66 din 11.04.2014. În opinia lor, regulile de retransmisie a sistemelor informatice străine, care există în Republica Moldova, nu le permit să răspundă nevoilor clienților, care doresc să vizioneze în original canalele de televiziune rusești populare în Găgăuzia, cum ar fi Primul canal, NTV, RTR, Canalul Rossia.

În același timp, retransmiterea canalelor rusești de către operatorii de cablu locali din UTA Găgăuzia pe baza legislației locale a Găgăuziei în domeniul audiovizualului și ocolind titularii de drepturi exclusive de retransmiterea acestor canale pe teritoriul Republicii Moldova, ridică întrebări cu privire la legalitatea acestor acțiuni. Existența legislației locale în domeniul audiovizualului în UTA Găgăuziei nu neagă efectul Codului audiovizualului al Republicii Moldova pe teritoriul Găgăuziei și regulile stabilite de acesta. Mai mult decât atât, sistemele de retransmisie a mass-media din Rusia, de asemenea, cad sub incidența Legii Nr. 139 a RM din 02.07.2010 privind drepturile de autor și drepturile conexe. Retransmisia canalelor rusești de către operatorii televiziunilor prin cablu din UTA Găgăuzia fără drepturi corespunzătoare pentru aceasta încalcă Legea Nr. 139, și în același timp, și drepturile companiilor, care posedă drepturi exclusive de a retransmite canale de televiziune rusești pe teritoriul Republicii Moldova. Această situație demonstrează, pe de o parte, incapacitatea (și, într-o oarecare măsură, nedorința) autorităților Găgăuziei de a se conforma legislației naționale în realizarea competențelor lor, iar pe de altă parte, incapacitatea autorităților moldovenesti de a asigura respectarea acesteia în toată țara.

Titularii de drepturi exclusive⁶⁵ de retransmitere a canalelor rusești în Moldova nu le retransmit în formă pură, ci cu adăugarea sistemelor proprii de programe, ca regulă - programe analitice de informare (știri, talk show-uri politice), care sunt difuzate în prime time. Astfel, programele analitice, produse de mass-media din Rusia sunt difuzate la ore mai târzii. Potrivit proprietarilor rețelelor de cablu, acesta este un inconvenient pentru clienții lor, pentru care programele de știri ale canalelor federale rusești sunt o sursă importantă de știri internaționale precum și de știri din Federația Rusă⁶⁶.

Contradicțiile dintre legislația națională și cea locală în materie de licențe media a existat cu mult înainte de adoptarea modificărilor Legii locale Nr. 66 din 04.11.2014. Legea UTA Găgăuzia privind licențierea unor genuri de activitate pe teritoriul Găgăuziei (GagauzYeri) Nr. 15-IX / II, din 7 iulie 2000 (denumită în continuare Legea locală Nr. 15), la data adoptării, permitea Direcției pentru industrie, transporturi, construcții și sectorul de servicii⁶⁷ să elibereze licențe în domeniul audiovizualului⁶⁸, iar pentru aplicarea legii locale Nr. 15 nu existau întotdeauna condițiile politice necesare. În timpul aflării în funcția de Bașcan a lui George Tabunșic, care a coincis cu guvernarea de către guvernul comunist, Comitetul Executiv al Găgăuziei nu a aplicat prevederile legii locale Nr. 15 în acest aspect și a refuzat alocarea licenței mass-media locale, care doreau să obțină o licență de emisie pe baza acestei legi.

Competențele de acordare a licențelor în domeniul audiovizualului de către autoritățile UTA Găgăuzia s-au modificat în perioada administrației Bașcanului Mihail Formuzal. În perioada respectivă s-a reluat practica de eliberare a licențelor de difuzare de către mass-media găgăuze pe baza Legii locale Nr. 15, care continuă și astăzi. Modificările în Legea locală Nr. 66 din 11.04.2014 au fost armonizate, în acest mod, cu Legea locală Nr. 15.

⁶⁵Pe teritoriul Republicii Moldova sistemele de programe externe pot fi retransmise doar de titularii de drepturi exclusive de retransmisie. Mass-media care doresc să retransmită mass-media ruse în rețeaua lor de radiodifuziune trebuie să încheie acorduri cu proprietarii de drepturi exclusive.

⁶⁶Opinie exprimată de către unul dintre proprietarii rețelelor de cablu locale din Găgăuziei în cadrul interviurilor individuale aprofundate.

⁶⁷Denumirea Direcției respective s-a modificat pe baza legii UTA Găgăuzia privind Comitetul Executiv al Găgăuziei.

⁶⁸Anexa Nr.2 la Legea UTA Găgăuzia privind licențierea unor activități pe teritoriul Găgăuziei (GagauzYeri) № 15-IX / II din 7 iulie 2000.

Prevederile legii locale Nr. 66, precum și cele ale Legii locale Nr. 15, nu obligă mass media națională sau operatorii rețelelor de cablu, care efectuează difuzare sau activează pe baza unei licențe emise de către CCA, să obțină în mod obligatoriu o licență locală, în cazul în care acestea difuzează sau activează pe teritoriul UTA Găgăuzia. Aceste două legi locale oferă o oportunitate pentru ca operatorii rețelelor locale de cablu din UTA Găgăuzia să eludeze prevederile legislației naționale în domeniul audiovizualului.

La 01 martie 2016 au fost introduse schimbările recente în legislația locală în domeniul audiovizualului din UTA Găgăuzia, când APG a adoptat o nouă lege cu privire la audiovizualul din Găgăuzia⁶⁹. Noua lege nu aschimbă situația în aspectul de licențiere în sfera audiovizualului, care s-a instalat după modificările Legii locale Nr. 66 din 04.11.2014. Nu acesta a fost scopul adoptării Legii audiovizualului.

Prin adoptarea Legii audiovizualului de către APG, conform opiniei parlamentarului Roman Tyutin⁷⁰, s-a urmărit scopul *"de a rezolva criza și a institui ordinea"*, în teleradiodifuzorul public regional, companiă publică regională "GagauzRadioTelevizionu".

Prin adoptarea Legii locale a audiovizualului, s-a realizat efectiv reorganizarea CP GRT. S-a reorganizat structura de conducere a companiei, funcția de Președinte și Director al Radioului și Televiziunii, au fost redenumite funcțiile de director executiv, respectiv au fost redenumite funcțiile de redactor-șef al televiziunii și de redactor-șef de radio. CS al CP GRT i-au fost transferate practic toate competențele de management ale companiei, încalcându-se astfel echilibrul de putere între conducere și consiliul de supraveghere a companiei, iar APG a obținut dreptul de a scoate din funcție pe membrii Consiliului de Supraveghere fără nici o explicație. Noua Lege a audiovizualului a construit un sistem care permite APG să influențeze și să controleze CP GRT, prin Adunarea Populară, care are puteri excesive de conducere CP GRT, a cărei independență, la rândul său, a fost subminată, deoarece APG nu ar trebui să-l poată scoate din funcție pe orice membru al CS fără o explicație a motivelor⁷¹.

Un alt aspect, pe care aș dori să-l examinez, este realizarea pe teritoriul UTA Găgăuzia a Legii RM cu privire la privatizarea publicațiilor periodice publice Nr. 221 din 17.09.2010. Legea a fost adoptată în 2010 și ea prevedea reorganizarea tuturor publicațiilor periodice publice deținute de autorități, inclusiv de autoritățile UTA Găgăuzia, în monitoare oficiale. Monitoarele oficiale, la rândul lor, a trebuit să fie înregistrate ca organizații neguvernamentale cu statut de instituție publică. Pentru punerea în aplicare a cerințelor legii privind privatizarea publicațiilor periodice publice, Legea RM Nr. 221, s-a prevăzut o perioadă de 24 de luni. Termenul de doi ani a expirat în 2013⁷².

La momentul adoptării Legii Republicii Moldova Nr. 221, pe teritoriul Găgăuziei existau 3 publicații periodice publice: ziarul "Vesti Găgăuzii", aparținând APG; ziarul "Znamea", deținut de administrația raionului Ceadâr-Lunga; și ziarul "Panorama", care aparține administrației raionului Vulcănești.

În prezent, cerințele Legii Republicii Moldova Nr. 221 nu sunt realizate pe teritoriul Găgăuziei. Dintre cele trei publicații periodice publice din Găgăuzia care au existat la momentul adoptării legii, una a fost lichidată - Ziarul "Panorama". Celelalte două ediții sunt încă deținute de APG (Vesti Găgăuzii) și de administrația raionului Ceadâr-Lunga (Ziarul Znamea).

Analiza din acest capitol arată conflictele juridice, care decurg din contradicțiile existente între legislația locală și cea națională. Legislația locală a UTA Găgăuzia în sfera audiovizualului este utilizată de către actorii locali ca bază pentru nerespectarea legislației naționale în acest domeniu. În unele cazuri, legislația națională este ignorată fără nici un fel de prevederi legale locale, așa cum este cazul cu deetizarea publicațiilor periodice publice. O astfel de abordare în aplicarea dreptului subminează funcționarea statului

⁶⁹Odată cu adoptarea Legii locale a audiovizualului, Legea locală Nr. 66 a fost anulată. http://dimpo67.narod.ru/vesti_gagauzii/2016/Buletin_220-221.pdf

⁷⁰Programul Freedom Live <http://gagauzmedia.md/index.php?newsid=6457>

⁷¹O analiză mai detaliată a impactului, pe care îl poate avea noua lege a UTA Găgăuzia privind audiovizualul asupra libertății presei și a libertății de exprimare poate fi găsită aici: <http://piligrim-demo.org.md/noutati/control-of-legality/>

⁷²<http://lex.iustice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=336636&lang=2>

de drept, ceea ce creează o amenințare că măsurile sau mecanismele juridice potențiale elaborate și discutate pentru a consolida spațiul informațional al țării de către autoritățile centrale ale Republicii Moldova pentru a depăși divizarea din societatea moldovenească, ar putea fi blocate pe teritoriul UTA Găgăuzia.

2. Situația mass media locale din UTA Găgăuzia și rolul acestora în formarea opiniei publice

Mass-media locale din UTA Găgăuzia sunt variate și includ medii audio-vizuale, publicate și mass-media online, inclusiv de stat, publice și private. Printre mass-media locale se pot menționa următoarele:

Medii audio-vizuale electronice:

Televiziuni cu transmisie prin intermediul undelor radio / frecvențelor radio⁷³:

- Televiziunea publică regională "TV Gagauzia" - televiziunea are acoperire regională și difuzează emisiuni pe întreg teritoriul Găgăuziei;
- Televiziunea privată "AiñAcîc" - difuzarea programelor de televiziune pe teritoriul orașului și raionului Ceadâr-Lunga;
- Televiziunea privată "BizimAidinic" (ATV) - difuzarea programelor de televiziune pe teritoriul raioanelor Comrat și Ceadâr-Lunga;
- Televiziunea privată "ATV Çocuk" - difuzarea programelor de televiziune pe teritoriul raionului Comrat.

Televiziuni cu transmisie prin rețele de cablu și rețele de standardMMDS:

- Televiziunea privată "Eni Ai,,cu transmisie prin rețea de standardMMDS, aparținând operatorului "5 TV"⁷⁴;
- Televiziunea BizimDalgamiz, cu transmisie prin rețea de standardMMDS, aparținând operatorului "5 TV";
- PervyiNarodnyi (Primul popular) – cu transmisie prin rețea de cablu, care funcționează în baza unei licențe emise de Direcția generală pentru construcții și infrastructură din UTA Găgăuzia.

Posturi de radio⁷⁵:

- Radioul public regional "GRT FM", postul de radio difuzează pe întreg teritoriul Găgăuziei;
- Radioul privat "Pro100 Radio", postul difuzează emisiuni de radio pe întreg teritoriul Găgăuziei;
- Postul privat de radio "Albena,,–difuzează emisiuni pe întreg teritoriul Găgăuziei⁷⁶;
- Radioul privat "Bugeac FM", postul difuzează pe teritoriul raionului Comrat.

Mass media publicate

- Publicația periodică tipărită "Vesti Gagauzii,, ("Noutățile Găgăuziei,,); publicația periodică "Znamea,, ("Drapelul,,); publicația periodică privată "EdinayaGagauzia,, ("Găgăuzia unită,,)⁷⁷.

Mass-media prin internet⁷⁸:

- Portalul informațional Gagauzinfo.md (2129 abonați pe Facebook);
- Portalul informațional Gagauzmedia.md (851 abonați pe Facebook);
- Portalul informațional Gagauz.md (791 abonați pe Facebook);
- Portalul informaționalBudjakonline.md (701 abonați pe Facebook);
- Portalul informațional Gagauzyeri.md (480 abonați pe Facebook).

⁷³Registrul Consiliului Coordonator al Audiovizualului (CCA)http://cca.md/files/Registrul%20TV%20Eter%20Eetalon_0.pdf

⁷⁴Registrul CCA<http://cca.md/files/Registrul%20Cablu%20Eetalon.pdf>

⁷⁵Registrul CCAhttp://cca.md/files/Registrul%20Radio%20Eetalon_0.pdf

⁷⁶Postul de radio "Albena,,apartine unei companii din Taraclia, însă difuzează atât pe teritoriul raionului Taraclia, cât și în toată Găgăuzia

⁷⁷"EdinayaGagauzia,, (Găgăuzia Unită) este o publicație periodică a mișcării populare cu aceeași denumire.

⁷⁸În acest articol analitic sunt reflectate acele mass-media pe internet, care au cel mai mare număr de abonați din rețeaua de socializare Facebook, precum și cele care pregătesc și publică materiale în fiecare zi.

Existența unei diversități formale a mass media în UTA Găgăuzia, totuși, nu contribuie la obiectivul de a informa locuitorii Găgăuziei. Mass media locale din Găgăuzia nu diferă una de alta în funcție de gen și temă, aproape toate au același format, și, practic, reflectă diverse evenimente, care au loc în Găgăuzia și în străinătate. În general, mass-media din Găgăuzia pregătesc informații de la locul evenimentului, dacă vorbim despre evenimente, care au loc în centrul administrativ al Găgăuziei, orașul Comrat, sau publică materiale din mass-media naționale sau străine, atunci când vine vorba de evenimente, care au loc în afara Găgăuziei sau în străinătate.

Existența propriilor programe în spectrul de emisie radio și de televiziune locale este foarte limitată. Practic, fiecare post local de radio și televiziune produce programe de știri, unele dintre ele produc propriile lor talk-show-uri politice, cu unul sau mai mulți invitați în studio⁷⁹. Printre materialele produse de către presa locală, practic, nu există nici un material jurnalistic de investigație, filme documentare sau materiale, care ar necesita eforturi și investiții de timp și resurse. Pentru a umplea grilele de emisie, posturile locale de televiziune retransmit programe străine, preponderent, cele produse în Rusia.

Mass media pe Internet publică, preponderent, materiale în formă de text, fotografii și filme video, care conțin descrieri ale evenimentelor, care au avut loc în Găgăuzia. Unele mass-media publică, de asemenea, comentarii cu privire la diverse evenimente, scrise de corespondenți angajați sau liber-profioniști. În general, mass media din Găgăuzia produc reportaje de la locul evenimentelor, care au loc în localitatea, în care este localizată mass-media respectivă. Acest lucru este valabil, de asemenea, și pentru CP GRT. Acest lucru demonstrează capacitatea logistică și operațională limitată a mass media locale.

Cel mai mare număr de programe proprii în grila de emisie poate fi vizionat la CP GRT, care primește subvenții de la bugetul public regional, precum și obține fonduri din vânzarea de publicitate. Cu toate acestea, din cauza crizei existente în companie pe fondul confruntării dintre Consiliul de Supraveghere și conducerea companiei cu intervenția activă a APG, care folosește Consiliul de Supraveghere a CP GRT ca instrument de influență asupra companiei, funcționarea acesteia, inclusiv în sens financiar, este paralizată. În această privință, CP GRT nu a fost în măsură să îndeplinească funcțiile sale și să ofere informații și produse analitice de calitate. Criza de conducere a CP GRT a început în 2013 și a continuat până la adoptarea noii legi a audiovizualului din Găgăuzia la 01 martie 2016. Consecințele crizei sunt vizibile și în prezent, pentru că în această perioadă din programul de emisie au fost excluse unele programe și au fost concediați unii dintre jurnaliști, care încă nu au revenit în grila de emisie a televiziunii din Găgăuzia⁸⁰.

Pe durata crizei din Compania publică GRT, Consiliului de Supraveghere al companiei l-a destituit din funcție pe președintele actual al CP GRT de mai multe ori. Deciziile Consiliului de Supraveghere privind destituirea din funcția președintelui companiei au fost contestate în judecată și au fost recunoscute ca fiind ilegale. Aceasta a condus la cheltuieli de judecată, care au fost ulterior achitate din bugetul CP GRT.

În perioada 2014-2015, în Găgăuzia au avut loc trei campanii electorale⁸¹, în care CP GRT, în calitate de radiodifuzor public regional, a jucat un rol important. În conformitate cu legislația electorală națională și locală, CP GRT are obligația de a reflecta toate alegerile și de a organiza dezbateri electorale. Din cauza crizei de conducere, reflectarea alegerilor de către CP GRT a fost periclitată, fapt semnalat de către organizațiile societății civile⁸².

Reacția din mass-media locale la criză din jurul CP GRT, care a paralizat activitatea unei campanii publice pe parcursul a câțiva ani, la adoptarea Legii audiovizualului UTA Găgăuzia, care ar putea limita substanțial libertatea de exprimare în Găgăuzia și independența editorială a CP GRT, la adoptarea Legii Găgăuziei privind educația, care conține un șir de prevederi ce afectează drepturile minorităților naționale, care locuiesc pe teritoriul UTA Găgăuzia, a arătat nivelul profesional nesatisfăcător al acestora.

⁷⁹ Gagauziarele realizează două chatshow-uri; EniAire realizează un singur chat show; TVGagauziarele realizează câteva chatshow-uri.

⁸⁰ Chat-ul show-ul politic Cu fața spre regiune ale lui Vitaly Gaydarzhi a fost exclus din grila de emisie.

⁸¹ Alegerile în Parlamentul Republicii Moldova din 2014, alegerea conducătorului (Bașcanului) Găgăuziei din 2015 și alegerile locale din 2015.

⁸² <http://piligrim-demo.org.md/noutati/ru-заявление-организаций-гражданского-2/>

Mass-media locale au reflectat aceste evenimente, în principal, în cadrul reportajelor, care prezentau fapte și opinii ale reprezentanților autorităților și experților. Unele mass-media au organizat talkshow-uri cu experți, reprezentanți ai autorităților autonomiei, în care au încercat să discute situațiile existente⁸³. Criza din jurul CP GRT a fost reflectată cel mai activ de către portalul informațional Gagauzmedia.mddar și de însăși CP GRT. Jurnaliștii, în cadrul emisiunilor lor, au pus întrebări invitaților din studio-ul companiilor lor, într-o încercare de a forma opiniile telespectatorilor cu privire la situație. În afară de acestea, nu au existat materiale analitice sau campanii de informare, care ar dezvălui în detaliu esența problemei, ar forma opinia publică și ar declara poziția mass media locale cu privire la aceste probleme în fața publicului și a părților interesate pentru a satisface interesul public. Criza din jurul CP a demonstrat deosebit de clar capacitățile și nivelul jurnaliștilor de la CP GRT, care nu au putut inversa situația cu adoptarea Legii audiovizualului Găgăuziei și nu au putut apăra independența editorială a companiei.

Una dintre principalele probleme, cu care se confruntă mass media locale, este capacitatea financiară limitată. În contextul pieței mass-media, existent în Republica Moldova, mass-media, inclusiv mass-media locale din Găgăuzia, există, preponderent, din fondurile primite de la vânzarea de publicitate. Piața de publicitate din Găgăuzia este foarte limitată și nu poate satisface nevoile de finanțare ale mass-media locale din autonomie. Lipsa de transparență financiară în rândul mass-media din Găgăuzia nu ne permite să identificăm sursele de finanțare pentru activitatea lor.

Lipsa de finanțare face ca mass-media să fie vulnerabile la influența politică. Acest lucru este demonstrat în mod clar de rezultatele monitorizării mass-media în timpul alegerilor conducătorului (Bașcanului) Găgăuziei din 2010⁸⁴ și 2015⁸⁵, precum și în timpul alegerilor în Adunarea Populară a Găgăuziei din 2012⁸⁶ efectuate la comanda asociației obștești Pilgrim-Demo. Rezultatele monitorizării au arătat că mass-media din Găgăuzia nu au asigurat o reflectare obiectivă a candidaților în timpul campaniilor electorale, dând preferință clară unor candidați și prezentându-i în culori negative pe alții, cu excepția CP GRT și a portalul informațional Gagauzmedia.md, care, în general, au respectat condițiile de reflectare a alegerilor. Restul mass-media, conform datelor monitorizării, au reflectat alegerile în mod părtinitor.

O altă problemă, pe care aș dori să o examinez, este transparența proprietarilor mass media din Găgăuzia, în special mass-media on-line, care au apărut recent în număr mare în Găgăuzia. Dacă în cazul mass-media audiovizuale, care obțin licență de la CCA, este posibil de determinat managerii acestora din registrul CCA, care, în cele mai multe cazuri, sunt proprietarii lor reali, în cazul portalurilor informaționale nu este deloc clar cine stă în spatele lor, din ce surse au fost create și își desfășoară activitatea.

O limitare foarte serioasă în activitatea mass media locale din Găgăuzia este deficitul de resurse umane calificate în domeniul jurnalismului și a mass-media, în general. Această situație ar putea avea următoarele motive: Găgăuzia nu este un loc atrăgător pentru jurnaliști ca loc de muncă și de viață; lipsa de resurse financiare a mass-media locale limitează capacitatea lor de a atrage în activitate jurnaliști profesioniști; lipsa specializării jurnalistice la Universitatea de Stat din Comrat.

Mass media locale nu joacă un rol serios în modelarea opiniilor locuitorilor autonomiei în raport cu evenimentele, care au loc în străinătate sau evenimentele, care au loc în țările vecine. În cazul în care astfel de materiale apar în mass media locale, acestea sunt, de regulă, materialele produse de mass-media străine, ca regulă, cele ruse. Astfel, mass-media locale joacă rolul de dirijor al opiniilor mass-media străine de limbă rusă.

Una dintre funcțiile, pe care le-ar putea realiza CP GRT, reieșind din faptul că UTA Găgăuzia s-a poziționat ca centru al găgăuzilor din întreaga lume⁸⁷, este reflectarea evenimentelor și vieții găgăuzilor, care trăiesc

⁸³Portalul informațional Gagauzmedia.mda organizat câteva emisiuni pentru a discuta Legea audiovizualului a UTA Găgăuzia și Legea Educației UTA Găgăuzia: <http://gagauzmedia.md/index.php?newsid=7378>, <http://gagauzmedia.md/index.php?newsid=6457>.

⁸⁴<http://www.e-democracy.md/files/elections/bascan2010/fina-report-pilgrim-demo-elections-gagauzia-2010-ro.pdf>

⁸⁵<http://pilgrim-demo.org.md/wp-content/uploads/2016/07/Bashkan-elections-2015-Final-Report.pdf>

⁸⁶<http://www.e-democracy.md/files/elections/gagauzia2012/final-report-pilgrim-demo-gagauzia-2012-ro.pdf>

⁸⁷În Găgăuzia s-au desfășurat 3 congrese mondiale ale găgăuzilor. Congresul al patrulea se planifică a fi realizat în toamna anului 2016.

compact în alte țări⁸⁸. Aceasta ar include și modul în care găgăuzii, care trăiesc compact în Ucraina vecină, se confruntă cu evenimentele care au loc în estul statului vecin, și, în mod special, modul în care evenimentele din Odesa, din 2 mai 2014⁸⁹, au afectat viața găgăuzilor din Ucraina.

Limba de lucru a mass media locale este o altă circumstanță, care afectează posibilitățile lor. Toate mass-media locale din Găgăuzia sunt vorbitoare de limba rusă⁹⁰, iar materialele difuzate / produse sunt, preponderent, în limba rusă. Majoritatea jurnaliștilor din mass media locale vorbesc doar limba rusă. Aceasta restricționează accesul mass-media locale ale Găgăuziei la presa de limbă română și presa de limbă engleză. Această situație are un impact serios asupra capacităților mass media locale de a forma opinia locuitorilor autonomiei privitor la evenimentele și procesele, care au loc în străinătate, precum și privitor la declarațiile presei străine despre Republica Moldova și UTA Găgăuzia.

3. Prezența și influența mass media de la Chișinău în autonomie

Locuitorii din Găgăuzia au acces la cinci canale de televiziune cu acoperire națională - Moldova 1 (televiziunea publică), Prime, Publika, Canal 2 și Canal 3⁹¹. Celelalte canale de la Chișinău, sunt, de asemenea, difuzate pe teritoriul Găgăuziei, dar, preponderent, prin intermediul operatorilor rețelelor de cablu Moldtelecom și StarNet⁹², sau prin frecvențe alocate special și / sau prin rețele de cablu ale operatorilor locali. Prin operatorii rețelelor de cablu Moldtelecom și StarNet locuitorii Găgăuziei au acces, de asemenea, la televiziuni locale din alte regiuni, adăugător la cele de la Chișinău. De la stațiile de pe teritoriul Găgăuziei se difuzează preponderent Radio Moldova, Hit FM și Maestro FM.

Pentru locuitorii Găgăuziei mass-media din capitală sunt principala sursă de informații cu privire la evenimentele, care au loc la nivel național: informații cu privire la activitățile Guvernului, Parlamentului, precum și știri naționale economice și sociale. Având în vedere faptul că poporul Găgăuziei privește, ascultă și citește preponderent mass-media de limbă rusă, din mass-media de la Chișinău în Găgăuzia sunt privite doar acele, care oferă programe în limba rusă. Dintre mass media de la Chișinău, care au în grilă programe în limba rusă și pe care, într-o măsură sau alta le privesc locuitorii autonomiei, putem menționa: Moldova 1, Prime, Publika TV, Canal 2, Canal 3, NTV Moldova, RTR Moldova, TV 7.

Dintre aceste canale, doar Moldova 1 și Publika includ în conținutul lor programe de producție proprie. Moldova 1 este un canal de format general și are în grila de difuzare programe analitice și de divertisment, iar formatul Publika este doar informațional și analitic.

Canalul 3 oferă în conținutul său programe de producție proprie doar parțial, în principal, ediții de știri în limbile rusă și română. Trebuie de menționat că restul conținutului include seriale produse în străinătate (nu în Rusia).

Canalele Prime, NTV Moldova și RTR Moldova retransmit în grila lor programe analitice și de divertisment ale Canalului 1 (Rusia), NTV (Rusia), Rossia 1 (Rusia), care constituie majoritatea conținutului acestor medii. Printre locuitorii Găgăuziei aceste canale sunt cele mai populare.

Astfel, canalele Prime, NTV Moldova și RTR Moldova sunt retransmițătoare ale canalelor informaționale - analitice ale canalelor federale rusești pe teritoriul Republicii Moldova și, în special, te teritoriul UTA Găgăuzia.

⁸⁸În afară de Republica Moldova, locuri de reședință compactă ale găgăuzilor există în Ucraina, Bulgaria, Grecia, Rusia. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Гарайзы>

⁸⁹Regiunea Odessa este cel mai mare centru de reședință compactă a găgăuzilor din Ucraina. Conform datelor recensământului din 2001, în regiunea Odessa a populația găgăuză constituia 27.617 persoane. https://ru.wikipedia.org/wiki/Гарайзы_на_Украине

⁹⁰Cu excepția CP GRT, care produce content de programe (știri, talk-show-uri și programe de divertisment), în toate cele trei limbi oficiale ale Găgăuziei: găgăuză, rusă și moldovenească.

⁹¹Canale Prime, Publika TV, Canal 2, Canal 3 se află în proprietatea holdingului general media, Media Group, controlat de vicepreședintele Partidului Democrat din Moldova, Vlad Plahotniuc.

⁹²Rețeaua prin cablu Moldtelecom cuprinde întreg teritoriul Găgăuziei, StarNet este prezent în două orașe: Comrat și Ceadir-Lunga.

În materie de vector extern al Republicii Moldova și în aspectul procesului de integrare europeană, precum și privitor la evenimentele din estul Ucrainei, mass media de la Chișinău (sau mai degrabă programele de informații analitice produse de aceste medii), nu pot concura cu cele din Rusia, după cum reiese din rezultatele Studiului⁹³. În pofida faptului că unele canale de la Chișinău cu acoperire națională au depus multe eforturi pentru a produce programe informaționale în limba rusă pentru a informa populația vorbitoare de limba rusă a Moldovei cu privire la procesul de integrare europeană al Moldovei, aceasta nu a ajutat la formarea opiniei publice în rândul populației Găgăuziei în favoarea procesului de integrare europeană.

Aici ar trebui remarcat că, în pofida eforturilor depuse de mass-media din Rusia, care au avut o contribuție semnificativă la formarea atitudinilor negative ale locuitorilor Găgăuziei cu privire la procesul de integrare europeană a Moldovei⁹⁴, eficiența acestor eforturilor s-ar fi putut reduce la minimum, în cazul unor schimbări în bine ale situației în sensul îmbunătățirii calității vieții din momentul venirii la putere a Alianței pentru Integrare Europeană în anul 2009, când procesul de integrare europeană al Republicii Moldova s-a activizat. Însă, în această perioadă, situația politică, economică, financiară și socială din țară s-a deteriorat, perioada fiind marcată de o serie de scandaluri de corupție, inclusiv așa-numitul "furt al secolului"⁹⁵, care, în mod involuntar, au început să fie asociate de către cetățeni cu procesul de integrare europeană.

Există mai mulți factori, care limitează capacitățile mass-media naționale și nu le permit să joace un rol important și decisiv în conturarea opiniilor locuitorilor Găgăuziei în materie de politică externă sau vector extern al Republicii Moldova, precum și în punctele de vedere cu privire la evenimente internaționale sau evoluții din străinătate.

Pe piața mass media sunt mai mult afaceri și politică decât jurnalism. Majoritatea mass-media naționale de limbă rusă, cum ar fi Prime, NTV Moldova și RTR Moldova, alocă peste 70% din timpul de emisie pentru retransmisia programelor omologilor lor din Rusia, Primul canal, NTV și Rusia 1, respectiv. Proprietari versiunilor în limba română a acestor canale ruse extrag profituri din plasarea publicității fără a investi resurse serioase pentru producția de conținut propriu. Iar pachetele de programe produse de aceste canale naționale, care constau, în principal, din programe de informare și analitice, în cele mai multe cazuri, se axează pe promovarea anumitor partide politice⁹⁶.

Resurse financiare limitate și monopol pe piața publicității. Potrivit Asociației Agențiilor de Publicitate din Moldova, volumul pieței de publicitate televizată, în 2014, a fost de 14 milioane \$, o mare parte din care ține de compania Casa Media, care, la fel ca și General Media Group, este controlată de vicepreședintele Partidului Democrat din Moldova, Vlad Plahotniuc⁹⁷. Aici se poate vedea clar monopolizarea pieței mass-media de televiziune și a pieții de publicitate televizată. Potrivit informației din www.newsmaker.md, cel mai profitabil canal de televiziune al companiei-holding General Media Group este Prime, în timp ce Publika TV este subvenționată.

Astfel, putem trage concluzia că o mare parte din piața de televiziune din Moldova și cea mai mare parte a pieței de publicitate televizată este concentrată în aceleași mâini și sunt folosite pentru a promova interesele politice și de afaceri ale anumitor persoane.

Pe parcursul anului, în Parlamentul Republicii Moldova, se fac tentative de a face modificări în Codul audiovizualului în sensul limitării difuzării programelor analitice de televiziune și radiodifuziune produse în

⁹³La întrebarea "Dacă duminică viitoare are avea loc un referendum (alegeri) privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, ați vota pro sau contra?" 79% dintre respondenții din UTA Găgăuzia au declarat că ar vota "Contra". În același timp, 84,4% dintre respondenții din UTA Găgăuzia ar vota "pentru" aderarea la Uniunea Euroasiatică.

⁹⁴Reportajul Programului "Vesti Rosii", de la Canalul Rossia 1, facilitatorul Dmitri Kisseleff este un exemplu de o astfel de contribuție. <http://www.kommersant.ru/doc/2689344>

⁹⁵Extragerea rezervelor valutare din Banca Națională a Republicii Moldova.

⁹⁶Raport de monitoring al mass media din Moldova http://media-azi.md/sites/default/files/CII_Media_Monitoring_Report_Nov.2015-Jan.2016_RO.PDF

⁹⁷Studiu NM: cum este divizată piața de televiziune din Moldova <http://newsmaker.md/rus/novosti/issledovanie-nm-kak-podelen-moldavskiy-telervnok-22680>

țările, care nu au ratificat Convenția europeană privind televiziunea transfrontalieră (Rusia a semnat-o, dar nu a ratificat-o). Autorii proiectului de lege urmăresc în acest caz scopul de a limita impactul negativ al mass media rusești.

Însă, modul, în care se propune a realiza acest lucru ar putea conduce la creșterea influenței holdingului media General Media Group⁹⁸, care, la rândul său, poate limita în mod semnificativ libertatea presei în Republica Moldova, și, ca consecință, libertatea de exprimare.

Lipsa unei abordări integrate în producția de conținut de televiziune. Mass-media naționale nu produc întreaga gamă de programe de televiziune. Unele dintre ele produc doar programe informaționale și analitice. În același timp, majoritatea locuitorilor din UTA Găgăuzia privesc televizorul nu doar pentru a se informa cu privire la cele mai recente evenimente și știri, dar și pentru divertisment. Prin urmare, se bucură de popularitate nu doar programele de informații și analitice, dar, de asemenea, cele de divertisment și educaționale, care, practic, nu se produc de către mass-media naționale.

Lipsa unor canale naționale de televiziune axate doar pe publicul vorbitor de limbă rusă din Republica Moldova. Aproape toate canalele produc programe bilingve, ceea ce reduce durata emisiunilor de limbă rusă în grila lor de programe și ceea ce, de asemenea, nu permite să mențină publicul vorbitor de limbă rusă.

Trebuie de menționat rolul companiei publice Teleradio-Moldova. Teleradio Moldova nu oferă servicii complete pentru populația vorbitoare de limbă rusă. Compania publică are 2 canale de televiziune, Moldova 1 (M1) și Moldova 2 (M2)⁹⁹. Ambele canale cuprind în grila de programe, preponderent, programe de limbă română. Dintre emisiunile de limbă rusă în grila de programe a televiziunilor publice M1 și M2, există doar știri în limba rusă. Pentru publicul din UTA Găgăuzia televiziunea publică națională oferă emisiuni în limba găgăuză, ce țin, preponderent, de genului publicistic la teme de cultură, tradiții, istorie și obiceiuri ale poporului găgăuz.

În general, politica companiei publice de televiziune și radiopentru minoritățile naționale reflectă politica statului. Pentru a contracara influența Rusiei, Republica Moldova promovează o politică de integrare a minorităților naționale, care oferă o abordare individuală față de fiecare comunitate a minorităților naționale, prin crearea unor condiții de promovare a limbii și culturii minorităților naționale, în încercarea de a reduce astfel rolul limbii ruse, care asigură comunitatea minorităților naționale a Republicii Moldova ca "vorbitoare de limbă rusă". Reieșind din această abordare, televiziunea publică națională realizează emisiuni în limba minorităților naționale¹⁰⁰.

Guvernul Republicii Moldova și, ca urmare, televiziunea publică, refuză să recunoască faptul că o parte semnificativă a minorităților naționale din Republica Moldova sunt unite după criteriul lingvistic - vorbitori de limba rusă, care include: ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, evrei, armeni și alții. Din punct de vedere al consolidării rolului televiziunii publice în formarea opiniei publice între găgăuzi și alți reprezentanți ai minorităților naționale, care se consideră a fi grup de populație vorbitoare de limba rusă, politica de stat a Republicii Moldova și politica televiziunii publice naționale privind minoritățile naționale nu este propice pentru integrarea informațională a diferitelor segmente lingvistice ale societății moldovenești.

Locuitorii din UTA Găgăuzia nu privesc emisiunile televizate de informații și analitice în limba găgăuză din mai multe motive. Producerea programelor de informații și analitice în limba găgăuză este costisitoare deoarece necesită cheltuieli mari și resurse umane numeroase; aceasta este greu de realizat, deoarece există puțini jurnaliști capabili să producă și să prezinte informații și produse jurnalistice analitice de calitate înaltă în limba găgăuză, și există foarte puțini politicieni, figuri publice, care vorbesc limba găgăuză, ceea ce face imposibilă producerea, de exemplu, a talk show-urilor politice sau a știrilor despre evenimente de nivel

⁹⁸ Lucrul asupra amendamentelor: cum ar putea ajuta modificările în Codul audiovizualului holdingului media al lui Vladimir Plahotniuc <http://newsmaker.md/rus/novosti/rabota-nad-popravkami-kak-izmeneniya-v-kodeks-o-televidenii-i-radio-mogut-pomoch-m-12779>

⁹⁹ Moldova 2 a primit licența de emisie de la CCA la 29 aprilie 2016. Canalul difuzează prin intermediul rețelelor de cablu.

¹⁰⁰ În grila de emisie a M1 programul în limba găgăuză se numește GagauzOcaa (Гарауз Оджаа).

național și internațional. Producerea programelor în limbile altor minorități naționale din Republica Moldova este, de asemenea, dificilă, la fel ca și în cazul limbii găgăuze.

Pentru găgăuzi, apartenența la cultura rusă și cunoașterea limbii ruse este, mai presus de toate, un aspect de dezvoltare culturală, socială și politică ca comunitate. Găgăuzii percep limba rusă ca limba lor maternă, sau, chiar mai mult - ca o limbă care le asigură accesul la educație, la cultură rusă și mondială. Pentru găgăuzii din Moldova, limba găgăuză servește drept ghid, care le asigură legătura cu cultura, tradițiile, obiceiurile, și într-o oarecare măsură, istoria poporului lor și în nici un caz, nu ca limbă care le oferă acces la știri de importanță națională și internațională.

Reieșind din aceasta, este clar că, în cadrul politicii actuale, M1 și M2 nu pot juca nici un rol cât de cât important în formarea opiniei publice în rândul poporului UTA Găgăuzia. Ar fi de dorit, din punct de vedere al rezultatelor posibile și a eficienței utilizării resurselor, să se creeze o televiziune publică, care să-și axeze pe publicul vorbitor de limbă rusă din Republica Moldova.

Un alt aspect, care nu e lipsit de importanță, este reflectarea independentă a evenimentelor din străinătate. Practic, nici un canal de televiziune din Republica Moldova nu are corespondenții săi în străinătate, respectiv, nu reflectă evenimentele care au loc în străinătate de la locul desfășurării lor, și, după cum arată practica, nu reacționează la ele. De exemplu, nici unul dintre canalele de televiziune cu cuprindere națională, nu a reflectat evenimentele, care au avut loc în Turcia în noaptea din 15 spre 16 iulie, 2016¹⁰¹. Ar trebui de menționat că Republica Turcia este un partener economic și comercial important al Republicii Moldova, precum și un actor politic major în regiunea Mării Negre. Evenimentele din Turcia ar putea submina securitatea întregii regiuni. În condițiile, în care canalele de televiziune nu reflectă și nu reacționează la evenimente importante, care au loc în străinătate, este dificil să vorbim despre un oarecare rol al acestora în formarea opiniei publice cu privire la aceste evenimente.

Este important de menționat rolul guvernului în consolidarea capacităților și oportunităților mass-media din Moldova în informarea și formarea opiniei publice. Cu regret, Republica Moldova nu are nici un rol în acest proces. Din bugetul public, practic, nu se alocă fonduri pentru a sprijini mass-media, cu excepția subvențiilor pentru finanțarea activității radiodifuzorului public național Teleradio-Moldova, care au constituit în 2015 o cifră de 83,3 milioane lei¹⁰², iar CP GRT se finanțează din bugetul UTA Găgăuzia. Activitatea celorlalte canale de televiziune nu este subvenționată din bugetul public.

4. Rolul și influența mass-media străine în percepția situației din țară în context global

Cel mai mare impact asupra locuitorilor Găgăuziei, conform rezultatelor Studiului, îl au mass-media ruse. Această influență se reflectă nu numai în percepția vectorului extern al Republicii Moldova, formarea opiniilor despre evenimente din străinătate, dar, de asemenea, în aspecte de importanță națională și locală. Un exemplu în acest sens sunt rezultatele alegerilor conducătorului (Bașcanului) Găgăuziei, care au avut loc la 22 martie 2015. În aceste alegeri este remarcabil că câștigătorul acestora a fost identificat în primul tur, funcția Bașcanului fiind obținută de o femeie. Aspectul remarcabil constă în faptul că într-o societate, care se consideră patriarhală, o femeie a câștigat alegerile, iar rezultatul alegerilor a fost determinat în primul tur, fapt ce nu a mai avut loc niciodată în istoria alegerilor Bașcanului din anul 1995.

Acesta rezultat al alegerilor a fost posibil datorită intervenției active a mass-media federale ruse în reflectarea campaniei electorale. De exemplu, în ziua alegerilor, 22 martie 2015, Primul canal rus a prezentat reportaje despre procesul de votare din Găgăuzia, în care protagonistul principal era candidatul pentru funcția de Bașcan al Găgăuziei, Irina Vlah. Acest reportaj a fost difuzat de cinci ori în cinci buletine diferite de știri. În plus, în timpul campaniei electorale și alte canale federale ruse, inclusiv Rossia24, au

¹⁰¹Tentativa de lovitură de stat <http://www.mfa.gov.md/comunicate-presa-md/504593/>

¹⁰²Raportul de activitate al Teleradio Moldova pentru anul 2015 [http://www.trm.md/files/documente/rapoarte/rapoarte-de-activitate/RAPORT%20IPNA%20Compania%20,Teleradio-Moldova"%202015.pdf](http://www.trm.md/files/documente/rapoarte/rapoarte-de-activitate/RAPORT%20IPNA%20Compania%20,Teleradio-Moldova)

realizat mai multe reportaje cu privire la viitoarele alegeri, în care se luau interviuri doar de la candidatul pentru funcția de Bașcan, Irina Vlah, și de la reprezentanții care o susțineau pe aceasta din partea Partidului Socialiștilor din Republica Moldova.

Motivul unei atare influențe puternice a mass-media rusești asupra auditoriului vorbitor de limba rusă poate fi explicat în felul următor. Atunci când vorbim despre televiziunea rusă, trebuie să înțelegem că este vorba de o industrie de televiziune foarte puternică, care include un număr mare de canale de formate diferite, care produc propriul lor conținut. Canale de televiziune din Rusia sunt numeroase, acestea sunt diverse, oferind un produs de calitate, pentru ele existând o cerere mare pe piața mass-media din Republica Moldova. Iar, lucrul cel mai important, piața mass-media din Moldova nu poate oferi nimic substanțial în schimb.

Industria de televiziune rusă are un fonduri foarte mari, care provin inclusiv de la bugetul de stat rus pentru a sprijini mass-media. De exemplu, în bugetul de stat al Federației Ruse pentru 2016 s-au alocat 80,2 miliarde de ruble pentru susținerea mass-media¹⁰³, ceea ce alcătuiește aproximativ 1,14 miliarde de euro. În plus față de sprijinul de la bugetul de stat, mass-media ruse primesc și venituri din publicitate.

Cererea populației UTA Găgăuzia față de canalele rusești se explică, în primul rând, prin faptul că, pentru marea majoritate a populației Găgăuziei limba rusă este practic singura limba de comunicare, cu excepția limbii materne, găgăuza. Din acest motiv, locuitorii Găgăuziei, pur și simplu, nu pot viziona produse de televiziune în alte limbi, cum ar fi engleza sau româna.

Programele de informații și analitice ale mass-media ruse conțin adesea materiale de manipulare a opiniei publice, și, uneori, prezintă în mod deschis minciuni în loc să reflecte realitatea, mai ales când este vorba de reflectarea evenimentelor din Ucraina și Republica Moldova¹⁰⁴. În același timp, ele sunt prezentate suficient de profesional, iar la un public nesofisticat, ușor manipulabil, nu apar nici un fel de îndoeli privitor la veridicitate.

Locuitorii din UTA Găgăuzia sunt supuși manipularilor, în primul rând pentru că ei nu au experiență sau, cel puțin, nu au o experiență considerabilă de vizionare / lectură a unor materiale jurnalistice de calitate, bazate pe principii de obiectivitate și etică jurnalistică, dat fiind că o mare parte a populației Găgăuziei s-a născut, a crescut și a trăit cea mai mare parte a vieții lor în URSS, unde jurnaliștii și mass-media au acționat în calitate de purtători de cuvânt ai puterii și, în principal, erau angajați în activitate de propagandă.

După prăbușirea Uniunii Sovietice poporul UTA Găgăuzia, inclusiv cei care s-au născut și au crescut în Republica Moldova independentă, au rămas în spațiul informațional, care era deja dominat de mass-media ruse, bazate pe experiența și tradițiile jurnalismului sovietic.

Un alt motiv este lipsa de gândire critică, care poate fi atribuită lipsei tradițiilor democratice, precum și nivelului scăzut al lecturii în societate. În conformitate cu rezultatele barometrului opiniei publice comandat de Institutul de Politici Publice, mai mult de 58,4% dintre respondenți citează mai puțin de o dată la fiecare trei luni¹⁰⁵. Lipsa gândirii critice în rândul populației creează un teren fertil pentru manipularea opiniei publice, deoarece populația este inactivă în căutarea și compararea informațiilor, care sunt prezentate de mass-media.

Mass-media ruse au acces nelimitat la spațiul informațional al Republicii Moldova prin diverse canale, inclusiv prin cablu, prin partenerii săi din Moldova și prin televiziunea prin satelit. Încercarea de a restricționa retransmisia mass-media ruse și a programelor de informații și analitice, produse de către mass-media ruse nu va rezolva problema, deoarece există o cerere mare pentru acestea în Republica

¹⁰³<https://meduza.io/news/2015/10/09/rashody-byudzheta-na-podderzhku-smi-v-2016-godu-sokratyat-na-1-1-milliarda-rublej>

¹⁰⁴Dmitri Kiselev a recunoscut că a folosit documente false în programul "Vesti nedeli" <https://meduza.io/news/2016/05/16/dmitriv-kiselev-priznal-ispolzovanie-poddelnogo-dokumenta-v-efire-vestey-nedeli>

¹⁰⁵Barometrul opiniei publice din aprilie 2016 http://www.ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf

Moldova și, în special, în UTA Găgăuzia, și, astfel, utilizatorii acestor programe din UTA Găgăuzia vor căuta modalități de a le accesa¹⁰⁶.

Pentru a asigura realizarea restricțiilor, CCA ar putea acționa doar în raport cu operatorii rețelelor de cablu și partenerii mass media ruse din Republica Moldova, care difuzează programe pe baza unei licențe emise de CCA pe baza Codului audiovizualului al Republicii Moldova, ele nefiind extinse să cuprindă televiziunea prin satelit. Realizarea restricțiilor pe teritoriul UTA Găgăuzia, va fi dificilă, din motivele descrise în Capitolul 1.

În baza declarațiilor primelor persoane ale Găgăuziei, care condamnă decizia Parlamentului, care a adoptat în primă lectură proiectul de lege ce restricționează retransmisia sistemelor informatice și de analiză care nu sunt produse în UE și în statele semnatare ale Convenției europene privind televiziunea transfrontalieră, se poate presupune că autoritățile UTA Găgăuzia nu vor lua nici un fel de acțiuni privind armonizarea legii audiovizualului a UTA Găgăuzia ținând cont de amendamentele propuse în Codul audiovizualului al Republicii Moldova. În cazul introducerii modificărilor în Cod, probabil, va exista o încercare a Oficiului Teritorial al Cancelariei de Stat a Republicii Moldova de la Comrat să inițieze procesul de control al legalității cu cererea de a abroga prevederile legislației UTA Găgăuzia în domeniul audiovizualului, care contravin modificărilor aduse Codului audiovizualului, iar autoritățile UTA Găgăuzia, la rândul lor, se vor opune acestora.

Acest lucru poate provoca o criză în relațiile dintre autoritățile UTA Găgăuzia și cele ale Republicii Moldova, după cum reiese din reacția Bașcanului Găgăuziei¹⁰⁷, președintelui Adunării Populare¹⁰⁸ la adoptarea în prima lectură a proiectului legii Nr. 218.

Limitarea difuzării mass-media rusești și a programelor informaționale și analitice produse de acestea pot conduce la situația, în care locuitorii UTA Găgăuzia vor refuza serviciile operatorilor de televiziune prin cablu, care au exclus din grila lor de emisie canalele rusești și vor începe să procure antene parabolice sau să treacă operatorii locali de transmisie prin cablu.

Aceasta poate agrava, de asemenea, criza în relațiile dintre Republica Moldova și Federația Rusă, care percepe această încercare a Republicii Moldova de a impune restricții ca un act neprietenos¹⁰⁹. Având în vedere influența enormă a mass media rusești în UTA Găgăuzia, acest lucru poate fi folosit ca un element suplimentar pentru agravarea crizei între autonomie și centru, care ar putea destabiliza situația din țară.

Mai mult decât atât, restricțiile de transmisie a seturilor de programe ale mass-media din Rusia pot deteriora imaginea Republicii Moldova¹¹⁰. Partenerii internaționali și organizațiile internaționale pentru drepturile omului au sfătuit cu fermitate autoritățile Republicii Moldova să nu impună restricții de

¹⁰⁶La07 iulie 2016 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat în primă lectură proiectul de lege Nr. 218 privind modificările și completările aduse Codului audiovizualului al Republicii Moldova. În proiectul de lege se propune, în particular, de a adăuga la articolul 9 din Codul audiovizualului alineatele (2) și (3), după cum urmează: "(2) Companiilor de radiodifuziune sau distribuitorilor de programe li se interzice de a difuza și retransmite canale de televiziune și posturi de radio, care conțin programe de informații și analiză și programe și emisiuni politice, care nu sunt produse în statele membre ale Uniunii Europene și în statele - părți semnatare ale Convenției europene privind televiziunea transfrontalieră. (3) Companiilor de radiodifuziune li se interzice să difuzeze informații și să retransmită programe de informare, analitice și politice, precum și emisiuni la teme militare, care nu ar fi produse de statele membre ale Uniunii Europene și statele părți semnatare ale Convenției europene privind televiziunea transfrontalieră." Pe parcursul audierilor publice organizate de comisia de profil al Parlamentului cu privire la proiectul de lege, Nadine Gogu, directorul executiv al Centrului pentru Jurnalism Independent a atras atenția asupra modului de formulare a proiectului de lege. Ea a menționat că în proiectul de lege apar amendamente, care, practic, interzic canalele de televiziune rusești în Moldova, deși autorii proiectului de lege au respins această opinie. Adăugător la interzicerea știrilor, a menționat ea, există o prevedere separată pentru a interzice canalele de difuzare care conțin știri din țările care nu au ratificat Convenția privind televiziunea transfrontalieră (Rusia fiind printre ele).

¹⁰⁷Declarația Bașcanului Găgăuziei în legătură cu adoptarea modificărilor la Codul audiovizualului al Republicii Moldova <http://www.gagauzia.md/newsview.php?l=ru&idc=390&id=6690>

¹⁰⁸Președintele Adunării Populare a Găgăuziei privitor la interdicția transmisiei programelor televizate rusești <http://halktoplushu.md/index.php/novosti/1379-predsedatel-narodnogo-sobraniya-gagauzii-o-zaprete-translirovaniya-rossiskikh-teleprogramm>

¹⁰⁹MAI al Federației Ruse: interdicția canalelor ruse în Moldova—un pas neprietenos <http://www.vesti.ru/doc.html?id=2774999&cid=5>

¹¹⁰OSCE a recomandat autorităților din Moldova să nu restricționeze re-transmisia canalelor televizate străine <http://newsmaker.md/rus/novosti/obse-rekomendovala-moldavskim-vlastyam-ne-ogranichivat-retranslyvativu-zarubezhnyh-26183>

retransmisie a canalelor străine¹¹¹ (celor ruse). Potrivit organizației de protecție a drepturilor omului, FreedomHouse, restricțiile ar submina libertatea presei din Republica Moldova¹¹².

Există riscul ca adoptarea Proiectului de lege Nr. 218, care stabilește restricții privind retransmisia programelor mass-media din Rusia, va crea un precedent negativ, care ar putea fi folosit mai târziu pentru a lupta cu diferența de opinie și a restricționa activitățile presei de opoziție din Republica Moldova.

Deja se observă unele tendințe de restricționare a activității canalelor de opoziție sau a canalelor ce prezintă un punct de vedere critic în raport cu autoritățile. Acest lucru este confirmat de reîmpărțirea pieței media din Republica Moldova, dar și de redistribuirea pieței de publicitate televizată, care la începutul anului 2016 era controlată în volum de 60,1%, de casa de vânzări, Casa Media, care aparține companiei olandeze OTIV Prime Media BV, controlată de Vladimir Plahotniuc. Casa Media vinde publicitate pentru canalele de televiziune deținute oficial de Vladimir Plahotniuc (Prime, Canal 2, Canal 3 și Publika TV¹¹³).

Aceste măsuri conduc la strangularea economică a canalelor de televiziune, care prezintă un punct de vedere alternativ și care nu favorizează autoritățile, forțându-le să închidă unele programe. Unul dintre aceste canale este TV 7, în care programul Nataliei Morari, "Politica", a fost închis. Natalia Morari a comentat închiderea uneia dintre emisiunile sale în felul următor: "... Astăzi, au fost create toate condițiile pentru ca mass-media libere și independente fie să dispară, fie să se supună¹¹⁴..."

Asemenea tendințe ar putea conduce la înlocuirea propagandei externe cu cea internă, care nu este mai puțin periculoasă pentru dezvoltarea țării și funcționarea libertăților civile și a drepturilor omului.

Concluzii și recomandări

Influența mass media ruse asupra publicului vorbitor de limbă rusă din Republica Moldova este foarte mare. Mass-media ruse influențează asupra opiniei publice în rândul locuitorilor UTA Găgăuzia atât în raport cu evenimentele internaționale, cât și în raport cu politicile interne și locale. Acest lucru limitează capacitatea autorităților moldovenești de formarea politicii interne și externe.

Mass-media ruse au acces nelimitat la piața mass-media din Republica Moldova, prin diverse canale legale. În spațiul mass-media al UTA Găgăuzia accesul la mass media ruse este simplificat și mai mult. Pentru mass media ruse există cerere în Găgăuzia, deoarece acestea oferă o varietate de formate de produse media, care sunt foarte populare în rândul locuitorilor Găgăuziei.

Restricționarea accesului la mass-media ruse în piața media din Moldova nu va avea efectul scontat, în special pe teritoriul UTA Găgăuzia, deoarece în autonomie există legislație locală în domeniul audiovizualului, care oferă oportunități nelimitate pentru retransmisia programelor din Rusia de către mass-media locale din UTA Găgăuzia. Persoanele care doresc să vizioneze mass-media ruse vor utiliza acele metode de acces la acestea, care nu sunt supuse restricțiilor, pe care încearcă să le impună Parlamentul Republicii Moldova.

În prezent, mass-media din Republica Moldova nu pot oferi o alternativă la cea oferită consumatorilor din Republica Moldova de mass media ruse de televiziune, nici ca volum, nici ca calitate sau varietate.

¹¹¹ UE sfătuie Moldova să nu introducă restricții la re-transmisia canalelor televizate străine <http://newsmaker.md/rus/novosti/es-sovetuet-moldove-ne-vvodit-ogranicheniya-na-retranslyatsivu-zarubezhnyh-telekan-26200>

¹¹² Moldova: Restrictions on Foreign Broadcasters Undermine Press (Moldova):

Restricțiile operatorilor străini subminează presa) <https://freedomhouse.org/article/moldova-restrictions-foreign-broadcasters-undermine-press>

¹¹³ Studiul NM: cum este divizată piața mass media televizate în Moldova <http://newsmaker.md/rus/novosti/issledovanie-nm-kak-podelen-moldavskiy-teleevnok-22680>

¹¹⁴ Natalia Morari a anunțat despre închiderea talk-show-ului Politica la TV7 <http://newsmaker.md/rus/novosti/natalya-morar-obiyavila-o-zakrytii-tok-shou-politica-na-tv7-25262>

Auditoriului din rândul vorbitorilor de limbă rusă din Republica Moldova nu li se oferă practic nimic cu excepția programelor de știri și câtorva talk show-uri în limba rusă.

Piață mass-media din Republica Moldova este un ostatic al intereselor de afaceri și politice ale anumitor grupuri, și, prin urmare, nu are posibilitatea de a răspunde la nevoile publicului și de a oferi o alternativă reală la mass-media rusești. Statul nu joacă nici un rol în consolidarea oportunităților media din Republica Moldova. Mai mult decât atât, experiența arată că instituțiile de stat sunt utilizate pentru a promova interesele economice și politice ale grupurilor individuale asociate cu piața media.

Legislația locală a UTA Găgăuzia în domeniul audiovizualului este utilizată de către actori locali interesați ca bază pentru nerespectarea legislației naționale în acest domeniu. În unele cazuri, legislația națională este total ignorată fără nici un fel de motive legale locale, așa cum este cazul cu deetizarea publicațiilor periodice publice. O astfel de abordare în aplicarea dreptului subminează funcționarea statului de drept, ceea ce creează pericolul că măsurile sau mecanismele juridice potențiale elaborate și discutate de către autoritățile centrale ale Republicii Moldova întru consolidarea spațiului informațional și integrarea informațională a societății moldovenești ar putea fi blocate pe teritoriul UTA Găgăuzia.

Recomandări

Pe baza analizei de mai sus, propunem autorităților centrale ale Republicii Moldova și autorităților UTA Găgăuzia să acorde atenție următoarelor recomandări:

1. Consolidarea rolului statului în consolidarea capacităților mass-media din Moldova întru oferirea unui conținut divers și de înaltă calitate consumatorilor programelor de televiziune din Republica Moldova, prin alocarea fondurilor necesare de la bugetul de stat, la care vor avea acces nu doar televiziunea publică, dar și canalele private.
2. Demonopolizarea pieții de publicitate televizată și să se stabilească condiții de concurență echitabilă pe această piață;
3. Promovarea creării unor canale orientate la publicul vorbitor de limbă rusă din Republica Moldova pe baza canalelor radiodifuzorului public național;
4. Introducerea amendamentelor la Legea RM Nr. 344, care ar exclude posibilitatea de interpretare ambiguă a drepturilor și competențelor APG în materie de legislație;
5. Definirea unor principii clare, pe care ar trebui să se bazeze APG în elaborarea și adoptarea legilor locale, pentru ca legile locale ale UTA Găgăuziasă nu blocheze punerea în aplicare a legislației naționale pe teritoriul UTA Găgăuzia, o atare blocare subminând principiul de funcționare al statului de drept;
6. Asigurarea integrării informaționale a diferitelor segmente lingvistice ale societății moldovenești;
7. Având în vedere complexitatea recomandărilor Nr. 5 și 6, care necesită o abordare cuprinzătoare în realizarea lor, precum și eforturi atât din partea autorităților Republicii Moldova, cât și din partea autorităților UTA Găgăuzia, se recomandă ca Grupul de lucru al Parlamentului și al APG "Pentru asigurarea funcționalității autonomiei Găgăuziei și prevederilor legislației Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al UTA Găgăuzia în conformitate cu prevederile constituționale" să le acorde atenție și să le includă în planul lui de acțiune.